dünyaya bakış

Aylık Sosyalist Çeviri Dergisi

Fiyatı: 2000 TL. *(KDV Dahil)*

- Öncülük Rolünü Nasıl Kazanabiliriz?/ *M.Harmel, J.Spielmann*
- Macaristan'da Kırk Yılın Dersleri/ *R.Nyers*
- Yoksulluk: Nedenleri ve Çareleri/ *C.Jagan*
- Sağ Kanat'a Geri Adım Attırılabilir mi?/ *B.Jeune*
- "Soğuk Savaş" Sona Eriyor/ *G.Arbatov*

ARALIK 1988

8

dünyaya bakış

Aylık Sosyalist Çeviri Dergisi

M. Umur Coşkun

Dünyaya Bakış, Aylık Sosyalist Çeviri Dergisi
Sahibi: Haziran Basım Yayın ve Ticaret A.Ş. adına Şefik Çalık ☐ **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:** Zeki Demirhisar ☐ **Yönetim Yeri:** Piyerloti Cad. Dostluk Yurdu Sok. No.8 Selimbey İş Hanı, K.2 Çemberlitaş-İstanbul ☐ **Dizgi:** EKOL/Basın Yayın Tanıtım ☐ **Kapak Baskı:** Kent Basımevi ☐ **İç Baskı:** Anıl Ofset ☐ **Dağıtım:** Yaygın Dağıtım Ltd. Şti. Molla Fenari Sok. No:5 Tel: 513 77 10 Cağaloğlu-İST.
Abone Koşulları: (Yurtiçi) 6 aylık 7000 TL., 1 yıllık 14.000 TL.; (Yurtdışı) 6 aylık 20 DM, 1 yıllık 40 DM
Hesap No: 2933 Yapı ve Kredi Bankası, Çemberlitaş Şubesi/İstanbul
Döviz Hesap No: 30100/30498 TC. Ziraat Bankası Çemberlitaş Şubesi-İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖNCÜLÜK ROLÜNÜ NASIL KAZANABİLİRİZ?

Sorun Üstüne İki Görüş

Marks ve Engels'in, o zamanlar doğmakta olan ideolojik ve politik hareketin rolünü özlü biçimde tanımladıkları gibi, komünistler, "pratik olarak, her ülkenin işçi sınıfı partilerinin en ileri ve kararlı kesimi, bütün ötekileri ileri iten kesimidir;...kuramsal bakımdan ise, proletaryanın geniş yığını üstünde proleter hareketin yürüyüş hattı, koşulları ve genel nihai sonuçlarını açık bir biçimde anlamak gibi, bir avantaja sahiptirler."(1) Komünist Partisi Manifestosu'nun yayınlanmasının üstünden hemen hemen birbuçuk yüzyıl geçti. Devrimci güçlerin pek çok görevi yeni bir biçimde karşımıza çıkıyor. Savaşımlarını sürdürdükleri koşulları değişmiştir. Komünistlerin kendi rollerini gerçekleştirmeleri zaman içinde nasıl etkilenmiştir? Onlar hala işçi sınıfının ve diğer tüm emekçi halkın öncüsü müdür? Sosyalist olmayan dünyanın iki farklı kesiminden gelen iki partinin liderleri, Prag'da yapılan söyleşide bu sorunları tartıştılar.

Mohammed Harmel
Tunus Komünist Partisi (TKP) Genel Sekreteri

Jean Spielmann
İsviçre İşçi Partisi (İİP) Genel Sekreteri

Gecikme, Evet, Fakat Hangi Alanlarda?

Mohammed Harmel: Başlamadan önce iki noktaya işaret etmek istiyorum. Birincisi, ülkelerimiz çok farklı iki ülkedir ve okuyucu, Tunus'u "Arap İsviçre'si" olarak almamalıdır. İkincisi, kardeş partilerin veya bir bütün olarak komünist hareketin

(1) Karl Marks, Frederik Engels, Toplu Yapıtlar, C.6, s.497

faaliyetlerini yargılama hakkını kendimde görmüyorum. Yalnızca Tunus Komünist Partisi ve kendi değerlendirmelerimden, tanık olduğumuz süreçlerin bir çözümlemesinden ve Tunuslu komünistlerin sürdürdükleri savaşımlardan hareket edeceğim.

Jean Spielmann: Ben de ancak bu çerçevede katılabilirim. İsviçre ile Tunus emekçi halkları ve diğer ilerici güçlerinin savaşımları arasında paralellikler kurmak zordur. Fakat belki de, az önce belirttiğiniz farklılıklar nedeniyle, tartışmamızda komünist hareketin bütününü ilgilendiren sorunlara farklı yaklaşımlar ortaya çıkacaktır. Ben de, herşeyden önce, partimin deneyimine dayanacağım.

Öyleyse, Komünistler halâ öncü müdürler?

Kuram ve öne sürdüğümüz genel toplumsal ilerleme perspektifi açısından konuşursak, "evet" diyebilirim. Aynı zamanda, yeni gerçeklikleri çözümlemede önemli ölçüde oyalandığımızı ve bu nedenle pratik çalışmamızda büyük zorluklarla karşı karşıya geldiğimizi düşünüyorum.

Örneğin, İİP uzunca bir zaman, toplumdaki değişikliklerin neden olduğu yeni olgulara yeterli dikkat göstermeyerek, kendini emekçi halkın maddi istemleri için savaşımla sınırladı. Eskimiş yaklaşımlar, partinin etkisinin görülür düşüşünün ana nedeni oldu. Fakat, yalnız burjuva politikacılarla değil, sosyal demokratlar, çevreciler veya pasifistler de dahil, diğer güçlerin temsilcileriyle tartışmalara girdiğimizde, karmaşık sorunlara yanıt bulmada bize marksizm-leninizm yardım eder. Böylesi bir kuramla silahlanarak komünistler öncü rolü oynamaya çağrılmışlardır. Ne var ki, bu kuramı gerçekleştirirken onların hangi düzeyde başarılı olduklarını yalnızca pratik politika gösterebilir. Ancak son dönemde tanık olduğumuz şey, bir dizi komünist partinin konumlarının zayıflaması ve seçim gerilemeleri olmuştur.

M.Harmel: Marks ve Engels kuramı, devasa bir pratik politika etkisiyle devrimcileştirirken, kendilerini takip edenler Alman ve uluslararası işçi sınıfı hareketindeki bir azınlıktı. Benzer olarak, komünist partiler çoğunluk desteğine sahip olmasalar da, çoğu ülkede gelişmeleri önemli bir biçimde etkiliyorlar. Bundan dolayı, pek çok partinin kendini yeni gerçekliklere uyarlamada başarısız olduğu iddiasına dengeli bir yaklaşımda bulunmalıyız; daha çok, kimileri kendilerini uyarlayabildiler, kimileri de uyarlamayamadılar; kimileri bir süre başarılı oldular, kimileri de başka bir süre.

Üstelik, geçen son birkaç yıl, bu bakımdan bir dizi parti için çok zor oldu. Ancak, genel olarak, uluslararası komünist ve işçi hareketi, bütün yalpalamalara, gerilemelere ve bazen çok kötü olanlar da dahil, yanlışlara karşın, zamanımızın politik savaşlarında önemli bir rol oynamıştır ve oynamayı sürdürüyor. Her parti kendi halkına karşı sorumludur ve bundan dolayı konumlarının neden zayıfladığını kendisi çözümlemelidir.

J.Spielmann: Düşüncelerimi açıklıkla belirtmek isterim. Kuşkusuz komünistler ideolojik ve kuramsal açıdan işçi hareketinin öncüsüdürler fakat yalnızca bilimsel bir programa sahip olmak yeterli değildir. Kuramsal önermeleri pratiğe ve toplumdaki değişikliklere sürekli uydurmak da önemlidir ve komünistlerin burada, çok büyük zorluklarla karşılaştıkları görülüyor.

M.Harmel: Fakat, bunun tersi de doğru gibi gözüküyor; kimi ülkelerde komünistler, kuramsal yönden açıkça aksamış olmakla birlikte, gündelik savaşımlar sürdürüyor ve kendilerini özel koşullara uyarlıyorlar. Üçüncü Dünya'nın yeni gerçekliklerini

anlamada yavaş kaldığımızı düşünüyorum. Örneğin, Arap kurtuluş hareketindeki pek çok süreç üstüne çözümlemelerimiz zayıf ve çoğunlukla eski tarzdadır. Yani, bu süreçlere salt slogan düzeyinden öte bir yaklaşım göstermiyoruz.

Kuramsal yetersizliğimizle, sözünü ettiğiniz bilimsel bir programı pratiğe geçirme yeteneksizliğini anlatmak istiyorum. Marksizm bir dogma veya bir takım hazır reçete değildir, bir eylem kılavuzudur. Onu her ülkenin özgün koşullarına uyarlama ve bu özgünlüklere göre geliştirme yeteneği çok önemlidir.

Kuramın pratik karşısında sınanması gerektiği görüşünüze tamamiyle katılıyorum. Üstelik, karşılıklı etkileşirler de: Açıktır ki, pragmatik eylemler kuramı önemsizleştirir, gerçeklerle çatışan kuram da pratik savaşımlara engel oluşturabilir ve kendine bağlanan umutları reddeder. Burada sorunun diğer bir yanı var. Biz Tunus'ta, kurtuluş savaşımı sonucunda ortaya çıkan ulusal devletin özgün yanları, içeriği ve biçimleri sorunu; hem sahte solcuların ve hem de Destur Partisi ideologlarının bütünüyle kaçındıkları bağlaşıklıklar sorunu; çoğulculuk ve demokrasinin rolü; ulusal demokratik hareketin önündeki görevlere yeni yaklaşımlar; dinin yeri ve politikada kullanılması ve başkaları gibi, ulusal ve demokratik hareketin karşısında bulunduğu acil pratik sorunlara yanıt arayışımızda kuramı yaratıcı biçimde geliştiren tek politik güç olduk. Komünist partisi emekçi halkın hakları ve sendikal hareketin özerkliği için savaşımın başını çekti. Bu öncü konumlar, sonuçta bize kamuoyunun ve halkın desteğini kazandırdı. Ancak, komünistler bazen kahramanca denebilecek çabaların sonuçlarından yararlanmayı ve buna göre partinin etkisini güçlendirmeyi başaramadılar.

J.Spielmann: Politik öncülük konumumuz, elbette ki bizi, dünyada birden çok çelişki olduğunun kabullenilmesiyle, kuramı sürekli geliştirme zorunluluğundan kurtarmıyor. Örneğin benim ülkemde, işçilerin çoğu bugünkü yaşamından tamamiyle hoşnuttur. Fakat, Üçüncü Dünya ülkelerinin talanının getirdiklerinden yararlandıkları için, kapitalizm koşullarında böylesine iyi yaşıyorlar. Bu aynı zamanda ahlak yönünden de önemli bir nokta: Bir insan, her gün TV haberlerinde Üçüncü Dünya'da insanların sonu gelmez bir yoksulluk içinde yaşadığını ve açlıktan öldüğünü seyrederken mutlu olabilir, maddi nimetlerden sonsuza dek yararlanabilir mi?

Bugün, ülkemin değişim güçleri, esas olarak da genç insanlar, daha iyi yaşama koşullarını sağlamak için, yeni kültürel, moral ve ahlaksal değerler için istemlerden daha fazla mücadele etmiyorlar. Dikkatlerini sosyal gelişmenin uzun erimli hedeflerinde odaklaştırıyorlar. Bu durum komünistlerin faaliyetlerini önemli ölçüde gözden geçirmelerini gerektiriyor mu? İsviçre'de işçi sınıfı hareketinin geleneksel savaş cephelerinde -ülke henüz ulusal bir sosyal güvenlik sistemine, güvenceli bir sağlık hizmetlerine vb. sahip değildir- yapılacak daha çok şey de olduğu halde, kuşkusuz bunu gerektiriyor.

Ya da, sosyalist ülkeler pratiğinden değişik bir örnek alın. Sosyalizm kuruculuğunda maddi teşviklerin önemini onların kimileri uzunca bir zaman küçümsedi, kimileri de tümüyle reddetti. Ancak bu bir iyiye yormadan başka birşey değildi. Şimdi, bu öğelerin önemli bir rol oynayabileceği gerçeğine dönmek zorunda kalmışlardır.

Benzer biçimde, perestroyka Sovyetler Birliği'nde şimdilerde ilerlerken, herkes, sosyal yaşamın demokratikleştirilmesinin sosyalizmin gelişmesinin, bir zamanlar geri planda yer verilen başlıca yönü olduğunu anlamıştır. Tartışmasız olarak, daha çok sosyalizm daha çok demokrasi demektir. Özyönetime doğru ilerleme, pratikte toplu-

mun her üyesini gündelik sorunların çözümüne katacaktır. Buradaki görev, kuramımızı gözden geçirmek değildir, fakat o ilkeyi gerçekliğe dönüştürmektir. Çünkü kuramımız, sosyalizm koşullarında demokrasinin önemini her zaman vurgulamıştır.

Fakat elbette ki, doğruluğu kanıtlanmamış kuramsal önermeleri de atmaktan korkmamalıyız. Görüşüme göre, komünistlerin en büyük yanlışlarından biri, kapitalizmin gelişme, bunalımları ve çelişkilerinin üstesinden gelebilme yeteneğini küçümsemeleri olmuştur. Üstelik, -kapitalizm kendi sonuna yaklaştığı, sosyalizmin ise sürekli ilerlediği ve geleceği kazandığı gibi- sloganlara çevirmekte acele ettiğimiz anlayışlar en azından Batı'da çok az destek buldu. Orada, son birkaç yılda, sol güçlerden daha çok tutucular güç kazandı ve genç kuşağın geniş bir bölümü onları destekliyor. Kısacası, kuramımızın gücünden beklediklerimizin tam tersi meydana geliyor.

M.Harmel: Ne tarihsel süreç, ne de komünist partiler düz bir çizgide gelişmiştir. Biz, ülkenin sorunlarına en olanaklı çözümleri arayarak ve çalışmalarımızı her bakımdan ilerletmeye çalışarak, emekçi halkın çıkarları için gündelik savaşımlarımızı sürdürüyoruz, fakat her zaman başarılı olmaktan uzağız. Alışılagelmiş koşullarda ilerlememiz yavaş olsa da, cesaretimiz kırılmamalıdır. Ulusal yaşamın dönüm noktalarında, çetin dönemlerinde ya da tarihin keskin dönüşlerinde ilerleme olanakları olağanüstü artar. Eğer komünist parti, böylesi bir anda doğru bir politika uygularsa, rolünü canlı bir biçimde yükseltebilir. Aksi durumda, parti geriler ve etkisi azalır. Öncülük rolünü iddia etmek ve belirleyici anlarda, sosyal çelişkiler kaynama noktasına eriştiğinde, niteliksel değişiklikleri gerçekleştirme yollarını bulmak da devrimci bir partinin görevidir. Partilerin yazgısı politikalarına, sürdürdükleri savaşımlara, girişimlerine ve aynı zamanda nesnel koşullara, toplumsal ve ideolojik alanlarda güçlerin karşılıklı yeralımına bağlıdır. Hiçbir zaman peşinen zaferden emin olunamaz.

J.Spielmann: Fakat genel olarak, son birkaç yılda etkinliğinde bir düşme oldu mu?

M.Harmel: Pek çok zorluğumuz olmuş olsa da -hala da var- bir düşme olduğunu söyleyemem. Parti, 1981'de yasalaşmasından sonra, sıçrama ve atlamalarla gelişti; fakat daha sonra değişik biçimlerde baskıyla karşı karşıya geldiğimizden, pratik, olanaklarımıza sınır getirdi. Üstelik bu sıçrayış Arap ülkelerinde ve bir bütün olarak Üçüncü Dünya'da ulusal demokratik hareketin ve diğer köklü dönüşümlerin zayıflama döneminde yapılmıştı. Eriştiğimiz sonuçlar gerçeklere uyuşuyor gözüküyor, fakat hiçbir gerileme olmamıştır.

Yanıtlardan Çok Sorular

J.Spielmann: Bugün komünistlerin zorlukları, çok büyük ölçüde, karşı karşıya bulunduğumuz sorunların karmaşıklığıyla açıklanabilir.

Örneğin, bugünün toplumunda yalnızca işçi sınıfının öncüsü olunarak öncülük rolü oynanabilir mi? Bazı kantonlarda nüfusun yaklaşık yüzde 70'inin hizmet alanında istihdam edildiği ve büyük kesimi toplumsal ve politik hakları yadsınan göçmenlerden oluşan sanayi işgücünün, olsa olsa nüfusun üçte birini oluşturduğu İsviçre gibi bir ülkede, bugün, işçi sınıfı hareketinin doğası nedir? Günümüz koşullarında bu hareketin taşıdığı güç nedir?

İsviçre işçileri savaş sonrası dönemde daha iyi yaşam koşulları ve daha yüksek ücret için diretiyorlardı. Şimdi onlara ulaştılar. Bir işçi ne yiyeceğini değil de, ne

renk bir araba alacağını düşünüyor. Sosyalist ülkelerdeki çağdaşlarından çok daha iyi yaşadığından kuşku duymuyor. Sosyalizm için savaşıma nasıl sokulabilir?

M.Harmel: Muhtemelen İsviçre çalışanları diğer sanayileşmiş kapitalist ülkelerdeki işçilerden bile daha iyi koşullardalar...

J.Spielmann: Aynı düşüncedeyim, fakat demin sözünü ettiğim olgu zamanla Tunus'a da ulaşacaktır. Bugün İsviçre işçilerinin çoğu krediyle yaşıyor. Bu yolla, dayanıklı tüketim malları, araba ve konut satın alıyor ve böylelikle, kazançlarını, gerçekte daha ellerine geçmeden önce tüketiyorlar. Bu nedenle, greve gitmek onlar için çoğu kez söz konusu değildir. İşçiler yeni türden zincirlerle bağlanmışlardır; eskileri kadar görülemeyen ama belki de, onları kırmaya çalışmaya hiç istek duymadıkları için daha güçlü zincirlerle. Tunus için de doğru mu bu?

M.Harmel: Bir anlamda, evet... Fakat Tunus'taki durum daha karmaşıktır ve yeni ideolojik ve sosyal koşulların daha ayrıntılı bir çözümlemesini gerektiriyor.

J.Spielmann: Gerçeklik genel olarak daha karmaşık ve tartışmalı bir duruma gelmiştir. Örneğin, İİP'nin dinsel çevrelerle geniş bir diyalog yürüttüğü koşullarda dine karşı tavrımız ne olmalıdır? Komünistlerin bu soruna her zaman kuramsal bir yanıtları olmuştur, fakat şimdi yeni yaklaşımlar aramamız gerekmiyor mu? Bugün dogmalara ve hazır çözümlere yapışmaya hiçbir hakkımız yok ve tersine, hızlandırılmış toplumsal gelişme zemininde, pratik deneyimimizi yeniden değerlendirmemiz ve vargılarımızı sürekli olarak, sorgudan geçirmemiz gerekiyor.

M.Harmel: Komünistler, bazen kendilerinin haklı olduklarına inanmış olsalar da, her zaman haklı olmamışlardır. İlerici düşüncelerin çoğunluğun desteğini otomatik olarak kazanacağına inanmak düpedüz safdillik olur. Tersi de doğrudur: İran halkının çoğunu yanına çektiğinden dolayı, Humeyni haklı mıdır? Ya da, öyle düşünülürse, Almanya'da geniş bir izleyici kitlesi bulmuş olmasından dolayı Hitler haklı mıydı? Bunlar aşırı durumlardır.

J.Spielmann: Bugün tanık olduğumuz şey, ilerici düşüncelerin çeşitli dogmatik eğilimler, dinsel tutuculuk ve hatta mezhepçilik kadar yükselmemesidir. Kimi kapitalist ülkelerde pek çok insan, kesin ve sağlam hedefler sunduğu inancıyla sağ kanat partileri ve hareketleri destekliyor. Bu, esas olarak gençlik için geçerlidir. Bu eğilim İsviçre'de ırkçılık ve göçmenlere karşı yabancı düşmanlığıyla temsil ediliyor.

M.Harmel: Dinsel tutuculuğun gözalıcı biçimde büyümesine İslam ülkelerinde tanık oluyoruz. Bunu kapitalist sistemin ve Üçüncü Dünya ülkelerinin global bunalımına, milyonlarca insanın ekonomik yıkımına ve düşük kültürel standartlara bağlamak istiyorum. Genç insanlar, işsizlik karşısında ve yaşamda hiçbir açık ufuk göremeyerek, güvenlik arayışıyla yada ahlaksal bir güven bulma yanılsamasıyla, çoğu kez dinsel tutuculuğa dönüyorlar.

Doğru bir tavrın formülasyonu, başarılı çabalar için yalnızca temel bir önkoşuldur; gerisine gelince, tarih tartışmalı yolunu izledikçe savaşım içinde belirlenir. Her aşamada somut sorunlara, ilerleme açısından olabildiğince elverişli sayılabilecek çözümler aramak ve tartışmalı gerçekliklere ve toplumsal ve politik savaşlardaki genel eğilimlere doğru tepki göstermek sosyalist ülkelerin, öncü partilerin ve ulusal kurtuluş güçlerinin görevidir. Herşey söylenildiği ve yapıldığında, bu eğilim doğal olarak, farklı biçimlerde de olsa, gittikçe daha çok ülkede sosyalizmin zaferine götürecektir.

Sosyalizm ve Demokrasi

J.Spielmann: Sosyalizme geçiş biçimleri sorununu yükselttiğiniz şu anda, aşağıdaki soruyu sormak isterim: Bugün proletarya diktatörlüğü kavramına karşı tavrımız ne olmalıdır? Bu deyim, İİP belgelerinde hiç gözükmüyor, fakat kimi partiler bunu yoğun olarak kullanıyor, kimileri ise, Fransız Komünist Partisi gibi, birkaç yıl önce bıraktılar. Şimdi, proletaryanın mutlak bir azınlık durumuna geldiği koşullarda, bu deyimi korumanın bir anlamı var mı?

M.Harmel: Biz proletarya diktatörlüğü kavramında diretmiyoruz. TKP sosyalizme götürecek ilerici, ulusal ve demokratik bir seçenekten yanadır.

J.Spielmann: Erk sorunu elbette her devrimin merkezi sorunu. Ülkelerin sosyalizme geçişi yolunda savaşmak için, komünistler o geçişin biçimlerini kuramsal olarak somutlamalıdırlar: Partilerimizin öncülük rolünü yerine getirme yeteneği büyük ölçüde kurama bağlıdır.

İİP proletarya diktatörlüğü kavramını hiçbir zaman kullanmadı. Fakat, komünistlerin salt seçimlerde oyların çoğunluğunu kazanarak erke gelebilecekleri gibi kuramsal bir önermeden de fazla memnun değiliz. Öylesi bir seçim, bizzat yapmak zorunda olduğunuz devrimi yapma hakkına başkalarını aday göstermek demektir. Temsili demokrasinin güçlü noktası, çoğunluğun iradesinin ortaya çıkmasını sağlamasıdır. Ancak o durumda, insanlar değişim için savaşımda kişisel olarak yer aldıklarını hissetmiyorlar.

Söylemek gereksiz, bir özyönetim kavramı işlemek hiç de kolay değil. Ancak, demokrasinin genişletilmesini sağladığı, tartışmalar yürütülmesine imkan verdiği, eleştiri ve görüşlerin çoğulluğunu kabul etme yeteneği sağladığı için bundan vazgeçilemez. Partinin kendisini devletle özdeşleştirmesinden doğan zorlukların çok iyi bilincindeyiz. Bütün herşey söylenildiği ve yapıldığında, soru şu biçimde ortaya çıkıyor: Tek parti sisteminde demokrasi ve gelişme olanaklı mıdır? Ya da eleştiri, eleştirme olanağı ve çatışan düşünceler, bizim kuram düzeyinde unuttuğumuz birşey olan çeşitliliğe mi bağlıdır? Karşıt görüşleri ve dolayısıyla yeni düşünceleri ve kişisel sorumlulukları, çelişkiler üretir. Burada, uluslararası komünist harekette çok uzun bir süre tartışmalardan ve karşılıklı eleştiriden çekinildiğini eklemek isterim.

M.Harmel: Hiçbir sosyalist devletin, hatta soldan bile olsa, bir darbe, devirme veya "yukarıdan" yapılan bir devrim sonucu doğabileceğini düşünmüyoruz. Demokrasiye ilişkin işaret ettiğiniz noktaya, çoğunluğun gerçek iradesine ve halkın yaptığı seçime saygıya tümüyle katılıyorum. Kimi ülkeler için saray devrimlerinin ne gibi sonuçlar getirdiğini biliyoruz. İlerici yanları oldu, fakat yine de, üstesinden kolay gelinemez zorluklarla karşı karşıya geldiler ve bir bütün olarak harekete çok büyük zararlarda bulundular. Bugünün dünyasında sosyalizm, bizim anladığımız üzere, her yerde çoğunluk yönetimi anlamına gelmelidir. Ve bu, kimi koşullarda belirebilecek oportünist bir çoğunluk değil, belirli bir tarihsel eğilimin yansıması olarak, kararlı bir çoğunluk olmalıdır.

Tunus komünistleri, otoriter idare ve merkezci düşüncelerin hüküm sürdüğü, gelişmekte olan bir ülkede çalışıyor olsalar da, çoğulculuktan yanadır. Ulusal demokratik sürecin ve sonuçta sosyalizm için savaşımın, komünistler de içinde geniş dev-

rimci ve ilerici güçlerin girişimini gerektirdiğini düşünüyorum.

Güçlerin farklı biçimlerde gruplaşması ve birleşmesi de kavranabilir. Ancak, bu süreçler, kimi ülkelerde gerçek farklılıkların baskı altında tutulmasıyla (ki bunlar daha sonra keskin bir bunalımla patlamışlardır) kazanılmış görüntüsel birlikte olduğu gibi mekanik olmamalıdır. Örneğin, etkili bir ulusal cepheyi, marksistler ile marksist olmayanların kendilerini yanyana buldukları ve aralarında boy veren sorunların feodal yöntemlerle, hatta zor kullanılarak çözüldüğü bir tür öncü marksist parti halinden yeniden örgütlemekte acele etmeye gerek var mıdır?

Ekim Devrimi'nin Yeni İtkisi

J.Spielmann: SSCB'de sosyalizmin amansız talihi, uzun zamandır komünist hareketin zayıflamasının önde gelen nedenlerinden biri olmuştur. Enrique Berlinguer'di sanıyorum; bir zamanlar, sosyalist ülkelerin çekiciliğini yitirdiğini söylemişti.

M.Harmel: Ekim Devrimi için öyle söylemişti...

J.Spielmann: Benim bumerang etkisi dediğim, devrimin ülkelerinden esinlenen çok sayıda insanın tüm dünyada hızla artması dönemini ne izledi: SBKP 20. Kongresi'nin açığa vurduğu gerçekler partimizin üyeleri için, var olan sosyalizme sempati duyan herkes için güçlü bir darbe etkisi yaptı. Soğuk savaş döneminin antikomünist kampanyaları da görüntüsünden çok şey yitirdi.

Burjuva basın yayın araçlarının ve herşeyden önce de televizyonun etkisiyle Batı'da biçimlendirilen yanlış görüşler durumu daha da kötüleştirdi. Televizyon olmadığı zamanlar, yoldaşlarımız Sovyetler Birliği ve Polonya'da dükkanların önünde uzun kuyruklar oluştuğuna ve satın alınacak birşey olmadığına ilişkin öyküleri antisovyet propaganda diye nitelendirirlerdi. Fakat bu kuyruklar TV ekranlarında gözüktüğünde, söylenecek birşey kalmamıştı. Kesinlikle samimi olmak gerekirse, Çekoslovakya ve Polonya'daki bilinen olaylar ve Sovyet askerlerinin Afganistan'a gönderilmesi sonuçta pek çok batılıyı sosyalizmden soğutmuştur.

İlave etmek isterim ki, biraz önce söylediklerim partimizin gerilemesini tam olarak açıklamıyor. Parti kendisi, bunun sorumluluğunu paylaşır. Soğuk savaş yıllarında, örneğin, bütün zorluklara karşın, komünistlerin yığın faaliyetlerini sürdürdükleri kantonlarda antisovyet kampanyalara daha etkili karşı koymuş ve kamuoyunun güvenini kazanmıştık. Fakat parti, etkisinin esasta var olan sosyalizmin ve komünist hareketin uluslararası saygınlığına bağlı olduğu yerlerde, (ülkenin Almanca konuşan bölgesinin bazı kantonlarında, parti örgütlerinin çözülmesi noktasına varana dek) ağır kayıplara uğradı.

Anlatmak istediğim, bütün komünist hareketin hem uluslararası, hem de tek tek ülkeler düzeyinde sorumluluğunun bilincinde olmamız gerektiği gibi, kendi hata ve başarısızlıklarımızı da tanımamız gerektiğidir.

M.Harmel: Hiç kimse her talihsizlik için sorumluluğu dış etmenlere atmamalı ve suçlamamalı. Fakat çok haklı bir biçimde belirttiğiniz gibi, hareketimizin uluslararası karakteri ve aynı zamanda var olan sosyalizmin görüntüsünden dolayı, hiçbir parti onların etkisinden arınmış değildir. Sosyalist ülkelerin durumu ve politikaları bu etmenler arasında en önemlileridir. Var olan sosyalizmin çeşitli ülkelerde, ulusal,

sosyal ve demokratik savaşımlara muazzam ölçüde olumlu bir etkide bulunduğu dönemler olmuştur.

J.Spielmann: Ne zaman bu sona erdi?

M.Harmel: Söylemek zor. Var olan sosyalizm, savaşımımızın gelişmesine her zaman hız kazandırmıştır. Fakat bazı noktalarda sözünü ettiğiniz olumsuz yanlar hakim oldu ve bazen oldukça güçlü bir sınırlayıcı etki yarattı. Önde gelen sosyalist ülkenin, Sovyetler Birliği'nin 15 yıldan fazla bir zaman durgunluk yaşadığını şimdi kabul etmekteyiz.

Basitleştirilmiş ve çarpıtılmış bir sosyalizm imajını yaratmak bakımından hiç zaman kaybetmeyen Batı basın yayın araçlarının rolü konusunda nitelemenize de katılıyorum. Antisovyet propaganda, istediği noktaya varabilmek için, sosyalizmin zorluklarını ve yanlışlarını akıllı bir biçimde sömürdü: Sosyalizm durgunluk ve düşük yaşama standartı demektir ve Batı'da herşey daha iyidir. Bu görüş, gelişmemiş ülkelerde ve hatta komünistlere sempati duyan insanlar arasında bile bir yer edinebildi.

İnsanlar, yeni sistemin bütün üstünlüklerini henüz kanıtlayamadığı veya hedeflerine ulaşamadığı koşullarda, tanık oldukları şeyin sosyalizmin özü değil de, sınırlı bir sürenin belirli bir aşaması olduğunu anlamadılar. Gerçekleri yerli yerine oturtma yönündeki tüm girişimlerimize karşın (ne var ki, bu girişimlerimizin kimileri oldukça acemiceydi), Batı basın yayın araçlarının sömürdüğü durgunluk belirtileri komünist ülküye inancı ve savunuculuğunu yaptığımız perspektifi güçsüzleştiriyordu.

Örneğin, Polonya hakkında sorular soruluyor. Sosyalist devrimlerini gerçekleştiren ülkeler kuşkusuz büyük ilerleme göstermişlerdir, fakat toplumları ideal olmaktan uzaktır ve kendi sorunları, çelişkileri ve yanlışları vardır diye açıklıyoruz.

Şunu da söylüyoruz: Binlerce kilometre uzakta meydana gelenler için biz neden sorumlu tutulalım? Hiç kimse, komünistlerin Tunus'da yapabilecekleri hatalar için Polonyalı yoldaşlarımızı suçlamayacaktır. Fakat insanların bizi sosyalist dünyada meydana gelenlerle yargıladıkları da bir gerçektir.

Görüşüme göre, çelişkili gerçeklik böyledir ve SBKP 27. Kongresi'ni ve perestroyka'yı tarihsel kilometretaşları yapan da budur. Bunlar, sosyalist ülkelerin ilerlemesi umudunu esinlendiriyor ve yeni sistemin çekiciliğini yeniden sağlıyor. Böylece uluslararası kurtuluş, demokrasi ve devrim hareketine yeni bir itki verilmiş bulunuyor.

J.Spielmann: Kapitalist sistem sosyalist dünyadan çok daha derin bir bunalıma yakalanmıştır ve üstesinden gelebilmek için, yalnızca durumu daha da kötüleştirecek yöntemler kullanılıyor. ABD, müdahalesiz ve kısıtlanmamış hür teşebbüs sloganları altında yeni liberal bir politika başlattığından bu yana, dünyanın en zengin bu ülkesinde yoksulluk eşi görülmedik biçimde büyüyor! ABD federal bütçe açığı inanılması zor oranlara ulaşmıştır. Benzer örnekler diğer Batı Avrupa ülkelerinde de görülüyor.

Bir noktada sosyalizmin doğası çarpıtıldı, bu da ciddi bir bunalıma ve kimi durumlarda da, gerçek trajedilere neden oldu. Bunların yeni sosyo-ekonomik ve politik organizmanın büyüme sancıları olduğunu düşünüyoruz. Fakat onun, kendi sorunlarını çözmek için kapitalist reçetelere ihtiyacı yok. Var olan sosyalizmin ve tüm komünist hareketin gücünü yıllarca zayıflatan hastalık için çare bulunmuştur. Bu çare demokrasi ve glasnost'tur.

M.Harmel: Artık doğru yol tutulmuştur diye düşünüyorum. Bu ise, sosyalizmin kötü, kapitalizmin ise iyi olduğu iddiasını sürdüren sınıf düşmanlarımızın değil, bizi yapıcı biçimde eleştirenlerin doğruluğunu kanıtlıyor. Sosyalizm konusundaki ütopik görüşten ve onunla "otomatik" dayanışmadan kurtulduktan sonra, şimdi, kapitalizmin sürekli durgunluk ve mutlak gerileme içinde bulunan bir toplum olduğuna ilişkin bağnaz öngörüden de kendimizi sıyırmalıyız. Kapitalizm kendisini değişime uyarlamış ve üretici güçlerini geliştirmede kimi etkileyici başarılar elde etmiştir. Doğal olarak bedel, keskin çelişkiler, işsizlik, fabrikaların kapanması ve özellikle Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin sömürüsüdür. Tunus'un deneyimi kapitalizmin Üçüncü Dünya'nın sorunlarını çözme yeteneğinde olmadığını gösteriyor. Burada hüküm süren yoksulluktan, Vietnam'daki kirli savaştan, Afrika'daki açlıktan ve Şili'deki faşizmden ötürü suçlanması gereken, kapitalizmdir.

Sosyalizme gelince, tarihsel olarak genç bir sistem olduğu konusunda tamamiyle haklısınız. Uzunca bir zaman onu idealleştirdik ve her zaman, savunmamız gerektiğini düşündüğümüz yeni sistemle dayanışma açısından, bütün sosyalist ülkelerin eylemlerini haklı çıkardık. Bugün de bu savunma, komünistlerin ortak davasının bir parçasıdır. Fakat SBKP 20. Kongresi'nden beri sosyalizm konusundaki görüşümüz daha gerçekçi ve dolayısıyla, daha marksist olmuştur.

İnsanların sosyalizmin iflas ettiğine inanmasını isteyenler haksızdırlar. Tersine, bütün yanlışlarına, zayıflıklarına ve gerilemelerine karşın, sosyalizm, çok gelişmiş olmayan ve demokratik geleneği bulunmayan ülkelerde bile, kendisini kanıtlama gücü göstermiştir. Sosyalizm başlangıçtaki elverişsiz koşullara ve sayısız zorluklara karşı, kendi yaşama gücünü kanıtlamıştır.

Yalıtlanmış Gibi Duyumsamaya Gerek Yok

J.Spielmann: Genel olarak konuşursak, uluslararası komünist hareketin etkisinin azaldığı dönemin çoktan geçtiğini ve bu etkinin yeniden yükselmeye başladığını düşünüyorum. Dünya gelişmeleri bizim için elverişli olan bir doğrultuya kayıyor. Bu yükselmenin ne kadar hızlı artacağı ise, büyük ölçüde, bizim yalnızca uluslararası politikada değil, aynı zamanda, tek tek ülkelerin toplumsal yaşamında da öne çıkan yeni sorunlara yeterli tepkide bulunabilmemize bağlı olacaktır.

Anlatmak istediğim, silahsızlanma, çevre korunması, yaşama hakkı ve Üçüncü Dünya'da açlığa karşı savaş, vb'dir. Bugün İsviçre ilericilerinin dikkat merkezinde, gelişmenin fizik ya da ekonomik yanlarından daha çok, bu sorunlar bulunuyor. Emekçi halkın, temel ihtiyaçları karşılandığı için savaşmak zorunluluğunu duymadığı ve sosyalist perspektifin henüz çok fazla heyecan uyandırmadığı bir zamanda bu doğal gözüküyor.

İİP, bu sorulara yanıtlarını, son parti kongresinin (1987) öne sürdüğü barış yönelimli ekonomi anlayışında formüle etmiştir. Temel olarak silahlanma yarışının sona erdirilmesini ve bütün kaynakların ve bilimsel başarıların insan gereksinimlerinin karşılanmasına çevrilmesini istiyor. Başka bir istem, ilerlemelerini kolaylaştırmak ve gerçekte, sanayileşmiş Batı ülkelerinin kendi ekonomik ufuklarını geliştirmek için, gelişmekte olan ülkelerle ekonomik ilişkilerin yeni baştan kurulmasıdır. Anlayışımızın üçüncü yanı, doğayla uyumun sağlanması ve ekonomik faaliyet de içinde olmak üzere, bütün insan faaliyetinin çevrenin korunmasının gereklerine ve doğal kaynakların ras-

yonel kullanımına bağlı kılınmasıdır. Dördüncü nokta, farklı sosyal sistemlere sahip devletler arasında barış içinde bir arada yaşama ilişkilerinin kurulması ve bütün halklar arasında bağ ve temasların geliştirilmesidir.

Bugün, bütün bu hedeflere doğru ilerlemek bakımından çok daha geniş olanaklar vardır. 1980'li yıllar, diğer Batı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi İsviçre'de de, barış, nükleer silahsızlanma ve çevrenin korunması için serpilip gelişen güçlü hareketlere tanık oldu ve Üçüncü Dünya halklarıyla gittikçe daha fazla, yeni dayanışma eylemleri başlatıldı. Ordu hakkındaki görüş de köklü biçimde değişti! Uzunca bir zaman, başedilemez bir kuvvet olarak değerlendiriliyordu, fakat geçen 20 yılda bu anlayışın çok azı kaldı, Güçlü ABD kuvvetlerinin Vietnam'da batağa saplandığını ve ağır bir darbe aldığını gördük. İşgal altındaki topraklarda İsrail'in eylemleri de, yalnızca taşlarla silahlanmış bile olsa bir halka karşı hareketlerde, silahlı kuvvetlerin sınırlarını gösteriyor. En azından Batı'da çok sayıda insanı bugün orduya karşı kesinlikle olumsuz bir tutum almaya iten başka gerçekler de vardır. Komünistlerin bu olguya dikkat vermeleri gerektiğini düşünüyorum. Örneğin, partimiz İsviçre'nin orduya ihtiyacı olup olmadığı, rolünün ne olduğu ve herhangi bir sosyal gereksinmeyi karşılayıp karşılamadığı sorusunu öne koyuyor.

M.Harmel: Gerçekten de bugünün dünyasının karakteristiği sorunlarının çoğunun uluslararası ve hatta global olmasıdır. Bir hücreye çekilemezsiniz. Filistinlilerin ayaklanması, İsrail zulmü, yolcu uçağı korsanlığı, Çernobil, silahsızlanma sorunları, dış borçlar, Afrika'da açlık ve kardeşin kardeşi öldürdüğü İran-Irak savaşı... Yaşadığımız dünyayı bütün bunlar oluşturuyor. Bu dünya tümüyle karşılıklı bir bağımlılık içindedir. Sovyet askerlerinin Afganistan'dan çekilmesini alın: Sovyetler Birliği'nin kararını yalnızca iyi olduğu için değil, fakat aynı zamanda, bölgemizdeki ve bir bütün olarak dünyadaki duruma yararlı bir etkide bulunduğu için de selamlıyoruz. Üstelik pek çok sorununu çözmüş bulunan İsviçre'nin de dünyayı global çalkantılarla tehdit eden çelişkilerden uzak kalmayacağını görüyorum.

J.Spielmann: O çelişkilere çözüm bulmak için, hem uluslararası, hem de ulusal düzeyde ilerleme ve mantık güçlerinin geniş bir bağlaşıklığı gerekiyor. Gerçi sol güçlerin komünistler, sosyalist ve troçkistler olarak tarihsel bölünmüşlüğü işçi sınıfı hareketindeki bu durumun hala bir belirleyicisidir. Örneğin, komünistlerle sosyal demokratlar arasında temel kuramsal farklılıklar inatçı biçimde varlığını koruyor. Fakat bugün, sosyalist ülkelerde gelişen yeni anlayışın ışığında bunları tartışmak ilgi çekici olabilir.

Genel olarak, bağlaşıklıklar ve geniş cepheler oluşturmak için şimdi çok daha iyi olanaklar var. Örneğin, Mihail Gorbaçov'un sık sık ortaya koyduğu soruyu ben kendime soruyorum: Bugünün kapitalizmi bunalımlarını savaşa başvurmadan yenebilme gücünde midir? Gücünde ise, buna sol güçler hangi biçimde ve nasıl yanıt vermelidir? Burada komünistler, sosyal demokratlar, çevreciler, diğer ilerici güçler, barış ve ulusal kurtuluş hareketleri arasında tartışma ve ilişki için bir alan var.

M.Harmel: Tartışmamızın başında belirttiğimiz gibi, devrimci hareket çok daha genişlemiştir. Komünistler artık işçi sınıfının davası ve ulusal çıkarlar için savaşta yalnız değiller. Doğrular üstünde tekelleri yok -herhalde hiç kimsenin de yok- ama, toplumsal ilerleme düşüncelerinin tek motoru da değildir. Başka güçlerin kendi ideolojileri ve eylem biçimleriyle politika sahnesine çıkmaları, doğal olarak, yeni sorunlar ortaya koysa ve zamanı geçmiş dogmalarla değerlendirilemeyecek yeni bir ideo-

lojik durum yaratsa da, artık savaşımımızda, uzun yıllar boyunca olduğumuz gibi yalnız olmamamız iyi bir şeydir.

J.Spielmann: Bizim pratiğimiz, bağlaşıklar politikamızın içerdiği olanakların, esas olarak, güçlerin karşılıklı yeralamına bağlı olduğunu gösteriyor. İİP'nin halk üstünde bir etkisi olduğunda ve öteki partiler onun desteğine ihtiyaç duyduğunda, seçimlerde ve politikada komünistlerle bağlaşıklıklara girmeye hazırdırlar.

Bağlaşıklıklar politikasının başarısı aynı zamanda nüfusun farklı kesimlerine ulaşabilme yeteneğimize de bağlıdır. Şimdi öncelikli dikkatimizi gençliğe yöneltiyoruz. Pek çok zorluk var. Örneğin, genç İsviçre ilericileri, soyut bir ideolojiyi destekleme uğruna çalışmaya değil, devrimci Nikaragua'nın ya da barış ve nükleer silahsızlanma hareketinin desteklenmesi gibi özel bir konuda çalışmaya istek gösteriyorlar. Bu nedenle, onların başka sorunlarda İİP'ni desteklemelerini istemeden, sorunlarının çözülmesi çabasında gençlerle birlikte olmaya çalışıyoruz. Genç kız ve erkeklerle ortak bir zemin bulup onların eylemlerimizde, hatta bir kez de olsa yer almalarını başardığımızda, komünistler üstüne görüşleri çoğunlukla daha iyiye doğru değişiyor.

Diğer güçlerle temaslar kurup geliştirirken, bizimkilerden farklı görüşlere sahip olanlara karşı hoşgörülü olmayı, farklılıkları aşırı vurgulamamayı ve her birine bizim düşünme tarzımızı dayatmamayı öğrenmeliyiz. O güçlerin ve komünistlerin paylaştıkları şeyler, çok daha fazla önemlidir. İİP, belli bir zamandır bu çizgiyi izliyor ve karşılığını görmeye başlıyor.

M.Harmel: Son birkaç yılda Tunus'ta kamuoyunun komünistlere ilişkin görüşünün iyiye doğru değiştiğini düşünüyorum. 1987'deki 9. Kongremizde doğruların tekelimizde olmadığı açıklıkla belirtilmiştir. Ülkenin sorunlarının, ulusun çıkarlar gözetilerek, emekçi halktan ve ilerici gelişme yolundan yana olan güçlerin olanaklı en geniş bağlaşıklığıyla çözülebileceğini vurguladık.

Daha sonra, çabalarımızı o yönde başlattık. Bu kolay olmaktan uzaktı. Bağlaşıklık düşüncesi uzun bir zaman Tunus politikasına yabancıydı. İktidardaki Destur Partisi tek başına bütün sorunlarla başedebileceğine inanmış, bütün diğer politik güçleri yasaklamıştı. Fakat parti, bunun sonucu derin bunalımlarla yara aldı ve çoğulculuk ilkesini tanımak zorunda kaldı.

Ülkede yeni politik örgütler ortaya çıktığında, ortak eylemler sorusunu yükselttik. İlk tepki şoka yakındı. Bir muhalefet lideri bir konuşmada bana "ideolojik farklılıklar varsa birlikte çalışmak nasıl olanaklı olabilir?' diye sordu?" Ona göre, işbirliği düşünülemez gibi gözüküyordu. Fakat biz, muhtemel bağlaşıklar arasında farklılıklar ne kadar büyükse, temas noktaları, deyim uygunsa ortak bir payda bulmanın da o kadar önemli olduğunu anladık.

Her şeyden önce demokratik özgürlüklerin sağlanması için savaşımda, ortak zemin arayışını başlattık. Yeni kurulan politik örgütler sonuçta, açıkladıkları görevlerin üstesinden tek başlarına gelemeyeceklerini, komünistler de dahil diğer güçlerle temasların zorunlu olduğunu kavradılar. Tunus'ta yeni bir politik eğilim böyle ortaya çıktı ve gerçeklik kazandı. Farklı görüşlerden insanlar ortak sorunlarını tartışmak ve eylem birliğine varmak için düzenli buluşurlar. Artık ülkemizde kendimizi yalıtlanmış gibi duyumsamıyoruz.

J.Spielmann: Sonuç olarak şunu vurgulamak isterim. İyi düşünülmüş politik çiz-

gimiz ve parlak düşüncelerimiz olabilir. Fakat emekçi halkı, tüm nüfusu bunlara inandırmayı başaramazsak herşey boşuna olacaktır. Komünistler yayıncılık, gazetecilik ve propaganda çalışmasını bütünüyle gözden geçirmeli ve kültür sahnesinde daha etkin olmalıdırlar. Ancak, insanların bizim nasıl bir yaşam tarzına ulaşmaya çalıştığımız üstüne doğru düşünceleri olursa, yanımıza daha çok destekçi kazanacağız.

Bugünün toplumunda düşünceleri propaganda etme araçlarının ne kadar keskin bir biçimde değiştiğini ve ne kadar hızlı biçimde yayıldığını çabuk kavramakta başarısız kalmalarının, komünist partilerin ortak bir yanlışı olduğunu düşünüyorum. Son zamanlara kadar, dünyadaki pek çok gelişme, özellikle sosyalist ülkelerle ilgili olanlar üstüne yorum yapmakta isteksizdik ve "hoş olmayan" soruları yanıtlamakta acele etmiyorduk. Şimdi durum iyiye doğru değişiyor. Ancak düşmanlarımızın muazzam kaynakları var. Sosyalizmin artık güç kullanarak yıkılamayacağının bilinciyle, sosyalizm umudunu öldürmeye çalışıyorlar ve bütün basın yayın araçlarını bu amaç için harekete geçirmişlerdir. Fakat biz, bu araçların ustalıkla kullanımı ve görüşleri etkili yayma yöntemleri anlamında daha yolun başlangıcındayız. Eğer **World Marxist Review** bu konuda bize daha kuvvetle yardımcı olursa çok iyi olur; çünkü bu görev yalnızca tek tek partileri değil, bir bütün olarak komünist hareketi ilgilendiriyor.

M.Harmel: Kuramsal ve pratik araştırmalarımızda ne denli girişim gösterirsek ve geniş bağlaşıklıklar için ne denli güçlü çabalar harcarsak, komünist partilerin işçilerin ve bir bütün olarak halkın çıkarları uğruna savaşımlarında zayıflama ve kenarda kalma tehlikesi de o denli az olacaktır.

Bugünkü köklü değişim koşullarında, dogmatizm ve pasiflikten kurtulmalı, görünüm ve özel rolümüzü korurken, bütün ilerici sol güçlere karşı bir açıklık politikası izlemeliyiz. Nesnel zorlukların gerçek karakterini anlama yeteneksizliğiyle birlikte, kendini yalıtlamak ve hem sağ, hem de sol türden hatalar komünistler, devrimciler için en ciddi tehlike olarak duruyor.

MACARİSTANDA KIRK YILIN DERSLERİ

Rezso Nyers(*)
Macaristan Sosyalist İşçi Partisi (MSİP)
Politik Komite üyesi

1988 yılının Macaristan komünistleri için büyük önemi vardır. 1988'de Macaristan Komünist Partisi 70. kuruluş yılını doldurmuş olacaktır. Bundan başka, 40 yıl önce komünistler Sosyal Demokrat Parti'de birleştiler. Ayrıca, Macaristan Parti Konferansı da bu yıl içinde yapıldı. Bu, ilkesel önemе sahip büyük bir olaydır. Kuşkusuz alınan kararlar partinin gelişmesine, onun yakın gelecekteki politikasına derin etkilerde bulunacaktır.

Konferansta toplumsal yaşamın tüm alanlarında gerçekleştirilecek geniş kapsamlı reformlar yönünde köklü dönüşümler üstüne kararlar alındı, partinin yenilenmesi, politik sistemin yetkinleştirilmesi için önkoşullar hazırlandı, bağlaşıklık politikasının sürdürülmesi ve aynı zamanda da onun yenilenmesi çizgisi onaylandı; ülkede toplumsal ekonomik gelişmeyi izleyen istikrar programının gerçekleştirilmesine hizmet edecek görevler belirlendi.

Bundan dolayı bu yıl, kanımca, geleceğin politikasını oluşturmada çok öğretici olabilecek, parti yaşamındaki temel ögelerin gözden geçirilmesi için bize olanak veriyor.

Tarihsel Bir Dönemeçte

Çağdaş Avrupa'nın politik haritası'nı (Uzak Doğu'da olduğu gibi) genel olarak

(*) R.Nyers 1923'te doğdu, çalışma-yaşamına basın işçisi olarak başladı. 1945-1948 yıllarında Budapeşte'nin bir bölgesinde Sosyal Demokrat Partisi örgütleri sekreter yardımcısıydı. Sonraları, Macaristan İşçi Partisi Peşte Bölge Komitesi Sekreteri, daha sonra da parti merkez kadrosunda çalıştı. 50'li yıllarda Dış Ticaret Bakanlığı'nda ve Macaristan Ulusal Kooperatifler Birliği'nde görev aldı. 1960'ta Maliye Bakanı oldu. 1962-1974 döneminde MSİP MK sekreteriydi. 1966-1975 yılları arasında MSİP MK Politik Büro üyeliğine seçildi. 1974'den bu yana Macaristan Halk Cumhuriyeti (MHC) Bilimler Akademisi'ne bağlı Ekonomi Enstitüsü'nde çalışıyor. Mayıs'ta toplanan Macaristan Parti Konferansı onu MSİP MK Politik Komite üyeliğine seçti. 1940'dan bu yana parti üyesidir.

1947-1948 yılları belirlemiştir. Anakaranın batı ve doğu kesimleri perspektif seçimini işte o zaman yapmıştır. Ancak onlar birbirinden bağımsız olarak değil, birbirine tepki göstererek o dönemde politik güçlerin "en önemli" saydıkları ilerleme sorularına farklı yanıtlar hazırlayarak eylem yürütüyorlardı. O dönemden bu yana, Avrupa'nın her iki kesiminde de çok şeyler değişti, ama temel sorunların çözümüyle ilgili olarak o dönemde belirlenen ilkeler bugün de geçerlidir.

Doğu Avrupa ülkeleri 40'lı yılların sonralarına doğru sosyalizm yolunu seçtiler. Kanımızca, gerçekten tarihsel olan bu dönemeç üç faktör neden olmuştur: Burjuva gelişme sürecine son verilmesi ve modernleşmenin hızlandırılmasına duyulan gereksinim; batı ile bütünleşme olanaklarına karşı gösterilen olumsuz tutum ve zayıf rekabet yeteneğinden ve olası ekonomik bunalımlardan duyulan korku; SSCB'nde görülen hızlı ve çok yönlü bir gelişme örneği olarak sosyalizm kuruculuğu deneyiminin çekiciliği.

Batı politologları, Avrupa'nın bloklara bölünmesini ve Sovyetler Birliği'nin politik etkisini, anakarada sosyalizmin kurulmasına bir neden olarak gösteriyorlar. Dahası, kimileri bu sonuncusuna olağanüstü büyük önem veriyor. Kuşkusuz, SSCB'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra etkisi çok artmıştı, bunu kabul etmeden olayları derinlemesine anlamak, anlamını açıklamak olanaksızdır. Ne var ki, Doğu Avrupa'nın savaş sonrası gelişmesi, daha büyük ölçüde, derin tarihsel süreçlerin bir sonucudur. İşçi partilerinin birliğe ve sosyalizme yönelik çabaları, o döneme kadar 60-70 yıllık geçmişi olan *bağımsız* bir fenomendir. Bu, tüm tarihsel gelişmenin doğurduğu bir sonuçtur. SSCB'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra artan etkisi bu tarihsel eğilimleri yalnızca geliştirmiş ve güçlendirmiştir.

Sosyalist güçlerin önüne onyıllar sonra konulan dramatik soru şöyle formüle edilebilir: Doğu Avrupa ülkeleri var olan politik sistemlerin evrimi sonucu yeni toplum kuruculuğu yoluna koyulabilirler miydi, yoksa, köklü politik değişiklikler mi gerekliydi? Savaş sonrasının ilk yıllarının esprisi içinde parlamentarizmi, çok partili sistemi, sosyal çıkar çoğulculuğunu ve yasallığı koruyabilirler miydi? Yoksa bütün bunlar iyi değil miydi, ortadan kaldırılmaları mı gerekiyordu? Yanıt hemen gelmedi ve gelen de basit değildi. Herşeyi pratik çözdü: 50'li yılların başlarında bölgedeki ülkelerde, özü bakımından Sovyet benzeri politik sistemler ortaya çıktı.

Bu devletlerin büyük bir kesimi sosyalist politik sisteme organik yoldan, örneğin Macaristan'da olduğu gibi, 1944-1945 yıllarında başlayan halk demokrasisinin oluşum süreçlerini geliştirerek ve derinleştirerek değil, "soğuk savaşın" etkisi altında gelişmelerini keserek ve aynı zamanda, sonuna kadar gelişmemiş olan konseptlerin çok hızlı bir biçimde, hazırlıksız uygulanması temelinde geçtiler.

Komünist ve sosyal demokrat partilerin birleşmesi, sosyalizme doğru dönüşün ilk belirtileri ve toplumsal değişikliklerin ilk habercisi oldu. İlk önce bu 1946'da Doğu Almanya'da meydana geldi, ancak diğer ülkelerde doğrudan bir süreklilik kazanmadı. Bunu 1948 "dalgası" izledi: Romanya'da ve daha sonra da Bulgaristan'da ve Macaristan'da, yıl sonuna doğru ise Çekoslovakya ve Polonya'da partiler birleşti.

Kuşkusuz, işçi partilerinin birleşmesi, onların güçlerini yoğunlaştırmasına, politik alanın değişmesine yol açtı, bunların insiyatifi ellerine almasına yardım etti. Bu, hareketin saflarında büyük umutlar doğurdu.

Ancak kendimize şöyle bir soru soralım: Böylesi bir birleşme komünistlerin politikasında gerçekten yeni bir niteliğe yol açtı mı? İşçi partilerinin 40'lı yılların sonlarından 1956'ya dek süren dönemden ideolojik, tinsel yükselişi bakımından bu sorunun yanıtı olumsuz olacaktır. Birleşen partiler, komünist ve sosyal demokrat hareketlerin deneyiminin ve üstünlüklerinin daha yüksek bir düzeyde genelleştirilmesine yardım edecek yeni bir politik sentez için hiçbir çabada bulunmamışlardır. Özde partnerlerinin gücünü özümseyen komünist partiler, kendi değişmez çizgilerini sürdürmüşlerdir. Dahası, kısa bir süre sonra bundan da vazgeçmişler -Macaristan örneği- ve yeninin arayışını değil, savaş öncesi döneme dönüşü öneren ve Avrupa'da Halk Cephesi döneminin sona erdiğini ilan eden Stalinci politikanın raylarına geçtiler.

Ancak, 1956'dan sonra, uluslararası komünist harekette yeni bir politik sentez gereksinimi doğdu. Başlangıçta bu bir bütün halinde ve çok tutarlı değildi; daha çok dalgalar biçimindeydi. Yenilenme çabası da burada bir etki yapmış olmakla birlikte, bu çaba komünistler ile sosyal demokratlar arasındaki düşüncelerden birlik görüşleri çıkmamıştır.

Politikada meydana gelen ilk dönüşümler komünistlerin sekter ve dogmatik düşünce biçimine karşı çıktıkları ve Stalinci görüşlerden koptukları SBKP 20. Kongresi'nden sonra başladı. İkinci dönem, sosyalist ülkelerin 60'lı yıllardaki reform politikasıyla ve aynı zamanda, 70'li yıllarda Batılı devletlerdeki komünist hareketin kendi yolunu bulma arayışlarıyla başladı. Üçüncü ve belki de en büyük değişiklik dalgası günümüzde yaygınlaşıyor. Bu arayışlara Sovyetler Birliği ve Çin ile birlikte, sosyalist ülkelerin çoğu ve sosyalist olmayan dünyanın birçok partisi aktif olarak katılıyor. Bu kez yeni bir ideolojik ve politik senteze yönelik çabalar daha açık bir biçimde ortaya çıkıyor. Birçok ülkede, ekonomik reformlarla birlikte, politik reformlar da gündeme getiriliyor.

Bugün, birçok ülkede partilerin birleşmesinden 40 yıl sonra, geçilen yolun önyargısız, marksist ruhta öğrenebilir, kullanılmayan olanakları hesaba katabilir, çıkarılan sonuçları derinlemesine analiz edebilir, komünistlerin bağlaşıklık politikasının yeni konseptlerin hazırlanmasına güvenle başlayabiliriz. Bizce, *çağdaş aşama komünist ve sosyal demokrat hareketlerin birleşik cephesinden (bu eskisi gibi önemli ve birçok ülkede, sol görüşlerin politikasını saptayacak güçte olsa bile) çok daha geniş bir temelde, güçlerin birliğini gerektiriyor.*

Partilerin Birleşmesi ve Sosyalizme Yöneliş

Macaristan'da komünist ve sosyal demokrat partiler, 1919 ve 1948 yıllarında olmak üzere, iki kez birleştiler; her iki birleşme de ülkede politik erk ele geçirildikten sonra gerçekleşti. Burada özgül iç ve dış koşullar rol oynadı. 70 yıl önceki birleşme, Sovyet Cumhuriyeti'nin varlığı gibi kısa sürdü. Ama 1948 girişimi daha sağlam çıktı. Bu, ülkede birleşik sosyalist işçi partisinin güçlü bir temele sahip olması ve sosyalizm yolunun seçilmesi için nesnel koşulların varlığını doğrulamıştır.

Söz konusu olan iki birleşme, birbirlerinden yalnız 29 yıl ile ayrılmıyor, ayrıca, iki parti ortak düşmana karşı, kimi zaman örgütlü, kimi zaman kendiliğinden bir birleşik cephenin içinde yürüttükleri politik mücadeleye eşlik eden çok sayıda fenomenle de ayrılıyor. 20'li yıllarda ve 30'lu yılların ilk yarısında komünistlerin doğrudan sosyalist devrim için savaşması, sosyal demokratların ise demokratik değişiklik-

leri ön plana çıkartması suyu ayıran çizgi oldu. Macaristan'da Sovyet erkinin dersleri ve deneyimi de farklı bir biçimde değerlendiriliyordu.

Macaristan Sovyet Cumhuriyeti birleşik bir parti çerçevesinde doğdu ve komünistler ile sosyal demokratlar tarafından bu çerçeve içinde yönetildi. Daha sonra, onlar devrimi kendi devrimleri olarak gördüler, ancak en önemli konularda aralarında derin görüş ayrılıkları vardı. Ağır ekonomik miras, dıştan silahlı karışmanın rolü, egemen sınıfların karşı koyuşu gibi sorunların değerlendirilmesinde birlik vardı, ama Sovyet erkinin politikası söz konusu olduğunda oldukça çelişkili tutumlar ortaya çıkıyordu. Bela Kun'un[1] Komünist Parti içindeki taraftarları, işçi sınıfını Sovyet erkini savunmamakla suçluyorlardı. Daha sonrada, sosyal demokrasinin ihaneti tezini ileri sürdüler ve partilerin birleşmesini, komünistlere Sovyet erkini daha kararlı bir biçimde savunma olanağı tanımadığı için, bir hata olarak nitelediler. Sosyal demokratlar ise, kendileri açısından, Sovyet Cumhuriyeti'ni tarihsel bir zorunluluk olarak tanıyor, ama bunun henüz erken olduğunu belirtiyorlardı. Bunlara göre, o dönemde demokratik devrimin sürdürülmesi görevi daha günceldi. Onlar kızıl terör politikasını, komünistlerin politik hoşgörüden yoksul oluşunu, üretim araçlarının toplumsallaştırılmasında gösterdikleri aceleciliği eleştiriyorlardı.

İki işçi partisi, birinci birleşme deneyimini farklı değerlendirerek, 1945'te ülkenin kurtuluşu için savaşa atıldılar. Ancak bu, onlar arasında bir çatışmaya ya da politik hesaplaşmaya yol açmadı, çünkü savaş sonrası dönem yeni bir durum olarak ele alınıyordu. Hem Moskova'dan Macaristan'a dönen komünist partisi yönetimi, hem de sosyal demokratlar, Macaristan, Sovyet Cumhuriyeti'nin bağlandığı politikadan vazgeçilmesi gerektiği çünkü bunun güncelliğini yitirdiği görüşünde birleştiler. Ortak antifaşist savaşımın, dolayısıyla iç gericiliğe karşı savaşta ortak çıkarların savunulmasının ve aynı zamanda, uluslararası süreçlerin değerlendirilmesindeki benzerliğin büyük önemi vardı.

1948'de iki partinin birleşmesi bizde oldukça elverişli iç ve dış koşullarda gerçekleşti. Her ikisi de, daha fazla yalıtlanma eğilimi göstermeden, birleşik bir cephe oluşturma isteminde bulundu. İki Dünya Savaşı arasındaki dönem, komünistlerin ve sosyal demokratların ağır bir biçimde koğuşturuldukları Horthy rejiminin acı deneyimi onları birleştirdi ve bu da, iç ve dış politikanın değerlendirilmesindeki benzerliğe yansıdı. Tek bir ideolojik platformun oluşturulması çok önemliydi.

İki Macar işçi sınıfı partisi arasında daha sıkı ilişkilerin kurulması koşullarına dikkat edelim. Herşeyden önce; sonul amacı *toplumun devrimci yoldan yenilenmesinde ve sosyalizmin kurulmasında görüyordu.* Her iki parti, toplum üstüne görüşlerini ve onun gelişmesine ilişkin teorilerini Marksizm temelinde hazırlamıştır. Her iki parti kendi ideolojik ve politik eylemlerinde ulusal ilerleme savaşımını uluslararası dayanışma ile bağlamışlardır.

Birleşen partilerin, 1948 tarihli bir politik belgede, kendi pratiklerini nasıl niteledikleri 40 yıl sonra bile anımsanmaya değer. Bu belgede, Sosyal Demokrat Parti'nin ana hatası, deniliyor, köylülükle bağlaşan işçi sınıfının yönlendirici güç olduğu demokratik bir halk devrimi yoluna girmeyip, reformlara ve burjuvaziyle bağlaşmaya

(1) Bela Kun: Macaristan Sovyet Cumhuriyeti'nin (1919) yöneticisi ve Macaristan Komünist Partisi'nin kurucusu. (Derginin Notu)

bel bağlamış olmasıydı. Komünist Partisi'nin geçmişteki hatalarına gelince, en önemli hatalarından biri saflarındaki sekterizmle savaşmamış ve Macaristan'daki burjuva-demokratik dönüşümlerin önemini uzun bir süre kabul edememiş olmasıydı. Titiz davranmak için şu da belirtilmelidir: bu hatalar, bütün hareketin değil, sosyal demokrasinin reformist kanadı ile komünist partisi içindeki "Sol" dogmatik akımın vicdanında asılıdır; bununla birlikte, tek tek grupların hatalarının bir bütün olarak bu hareket üzerinde belirleyici etki yapmış olduğu dönemler de olmuştur.

Ne var ki, birlik belgesi, önemli bir ayrıma, yani, Komünist Enternasyonal var oldukça, kendi stratejilerini bağımsız olarak hazırlamanın, onu oluşturan partiler için mümkün olmadığına -oysa Sosyalist Enternasyonal'in böyle bir kısıtlaması yoktu- işaret etmiyordu. Dolayısıyla, komünist hareket içinde, SSCB'nin politikasına tek yanlı ve katı bir yaklaşım karakteristikti; enternasyonalizmin ölçütü Sovyetler Birliği'ne karşı tutumdu, SBKP'nin politikasının tam ve sorgulanmaksızın kabul edilmesiydi. Böylesi bir yaklaşımın çarpıtıcı etkisi bugüne de sarkıyor. Bu; hareketimizdeki hiçbir komünist partinin ya da önderin, bütün dünya ilerici güçlerini sarsan ve uluslararası işçi hareketine ciddi zarar veren 1936-38 tasfiyelerine karşı neden sesini yükseltmediğini açıklıyor. Sosyal demokrasi içindeki yalnız reformist kanat değil, devrimci akım da bu süreçleri kabul edemezdi ve onlar, yeni uzlaşmazlıklara yol açan protestolarını dile getirdiler; bu ise, antifaşist birleşik cepheyi zayıflattı.

1948'de, Macaristan'daki iki işçi partisinin birleşmesinin bir alternatifi var mıydı? Bir birleşik cephe yaratmalarına izin verecek biçimde, sosyalizme yönelik bir kayma mümkün müydü? Kuramsal açıdan, bu yadsınamaz. Ne var ki, gerçeklikte, o sırada egemen olan koşullarda böylesi bir yol, bizce kural dışıydı.

Bu durum, en azından, aralarındaki güçler dengesi belirsizliğinin sürekli bir sürtüşme kaynağı oluşturması nedeniyle, iki ayrı partinin var olma gerçekliğini geçerli ve kabul edilebilir kılmıyordu; politik rekabet, azalmaktan çok, artacaktı ve bu, gelecekte yeni çatışmalar doğması tehlikesini barındırıyordu. Böyle bir durum, defalarca, örneğin, Macaristan'ın iki işçi partisi arasındaki farkların sosyalist ve burjuva görüşlerin taraftarları arasındaki farklardan daha keskin bir duruma geldiği 1947 güzünde ortaya çıktı.

Komünistler, daha iyi örgütlenmeleri ve etkin gündelik politikaları sayesinde, savaş sonrası yıllardaki sayıları hala büyük olan sosyal demokratların konumlarına önemli akınlar yapmayı başardılar. Ama 1947'de, komünistler kitleler üzerindeki etki bakımından onları geçmişler ve hatta, yönetim alanındaki görev paylaşma konusundaki etkilerini artırarak, onları aşmışlardı.

Bu, söz konusu başarısızlıkların nedenlerini hareket dışında arayan sosyal demokratlar arasında bir düş kırıklığına yol açtı. Onların kötümserliği, sosyal demokrasinin sağ kanadında, antikomünist amaçlarla kullanıldı. Ama bu, durumu düzeltmedi ve parti, kendisini bir bunalım durumunda buldu; bu ise, iç politik arenadaki konumlarını henüz sağlamlaştıramamış olan genç Macar demokrasisinin oluşmasını olumsuz yönden etkiledi.

Yukarıda söylenenleri gözönüne alarak, 1948 başlarında iki işçi partisinin kalıcı bir birleşik cephesinin yaratılmasının ancak *tam bir örgütsel birleşme* yoluyla mümkün olduğu anlaşılır. Komünistler arasında yalnızca küçük gruplar buna karşıydı, sosyal demokrasi arasındaki karşıtlar ise daha çoktu. Bu yüzden, onun sağ kanadı-

nın yalıtlanması başarının temeliydi. Aynı zamanda, sol kanat da parti üyelerinin çoğunluğunu kazanmak durumundaydı. Çünkü, komünistler yalnız sol kanat sosyal demokratlarla bağlaşmaya çabalasalardı, amaca ulaşılamazdı. Ortak davanın yanında olan herkesin bir birleşik partiye katılması olumlu karşılandı. Bu; bir dizi hatalar, yazık ki, işlenmiş olsa bile, görece hızlı, enerjik bir tarzda başarıldı. Ne var ki, dağınık güçler olarak, komünist partiye katılanlar yalnızca sosyal demokrasinin sol grupları değildi; her birisi 800 bin üyeyi birleştiren ve "iki büyük politik akımı" temsil eden büyük örgütler de birleşti.

Birleşmeyle ilgili politik açıklama, zamanın sınavına karşı duramayan bir dizi tezi de kapsıyordu, ama bu belgenin genel doğrultusu bugün için de olumludur. Emekçi halkın partisi doğru yoldaydı. Ne var ki, programdan yapılan gerileme sonucunda, 1956 çıkmazını getiren yanlış yola girildi. Ama bu, birlik nedeniyle değil, bu fikre yönelimin yitirilmesi sonucunda ortaya çıktı.

Stalinizmin Tuzağında

1948 Haziran'ının ikinci yarısında, Komünist Partiler Enformasyon Bürosu'nun Bükreş'te bir toplantısı yapıldı ve burada, Yugoslavya Komünist Partisi eleştirildi. Büro, onun etkinliğini olumsuz değerlendirerek, komünistleri Halk Cephesi politikasını reddetmeye zorladı. Böylece, Doğu Avrupa partilerinin yaşamında konformist bir dönem başladı; bu anlayış Stalinist uluslararası güvenlik çizgisinin, dünya devriminin askersel bloklar arasındaki bir savaşıma dönüştürülmesinin ve dogmatik-skolastik bir toplumsal gelişme anlayışının bir tür alaşımıydı. Sosyalizmin marksist-leninist tarzda yorumlanması yalınlaştırıldı ve kuramsal yönlendirmeler yardımıyla çarpıtıldı.

Ünlü Macar komünist filozofu Gyorgy Lucacs, 1956'dan sonra yazdığı bir dizi makalede, örneğin "Demokratikleşmenin Bugünü ve Geleceği"nde, Marks ve Lenin'in düşüncelerinden esaslı ölçüde farklı olan, üstelik marksizmin yaratıcı kalıtını çağrıştıramayan Stalin'in, kuramda ve pratikteki sosyalizm yorumunu çözümledi. Lucacs'ın belirttiği gibi, Stalinizmin ana özelliklerinden biri demokratik biçimlerin yok edilmesi ve her noktasında yerel bir politik şefin, deyim uygunsa, bir "küçük Stalin"in oturduğu bir erk piramidi yaratılmasıydı. İkinci bir özellik, kuramın taktik gereksinimlere tabi kılınmasıydı. Bu ise, Marksist yönetimin özünü, toplumsal ilişkilere eleştirel yaklaşımı ortadan kaldırıyordu. Stalin'in ekonomik modelinin sosyalist ekonomiyi uluslararası ekonomik süreçlerden kopardığını, onu etkin biçimde otarşikleştirdiğini ve nesnel piyasa yasaları yerine, öznel bir istenci ve yapay yaratılmış değer göstergelerini koyduğunu da eklersek, Stalinizmin kapsamlı bir görünümü gözümüzün önüne gelir.

Buna, Macaristan'daki birleşik işçi partisi Stalinizmin bir ürünü olduğu için değil, etkinliğine kesinlikle bu koşullarda başladığı ve kendi politik çehresini daha sonra kazanmış olduğu için değiniyoruz.

İki partinin birleşmesinden hemen sonra, Matyas Rakosi[2] ve çevresi, sosyal demokrasiye ve gerçekte, ülkenin yönetici partisinin tek tek adımlarına bağımsız ve eleş-

(2) Matyas Rakosi, 1930'lardan 1956 bunalımı başlarına kadar Macar komünistlerinin önderiydi. (**Derginin notu**)

tirel tepki göstermeye çalışan her sol akıma (ister komünist, isterse burjuva olsun) karşı bir kampanya başlattılar. Bu, somut bireylerin kovuşturulmasında anlatımını buldu. Zindanlar ve yeni kurulan islah edici çalışma kampları dolup taşmaya başladı ve bunların çoğunda, sol yönelimli düşünen insanlar vardı.

Eski sosyal demokratlar karşısında Rakosi grubu, Komintern'in 7. Kongresi'ne dek işleyen bağlaşmalar politikası uyguladı: Yığınları kazanıp, önderleri yalıtlamak. 1950'lerde, Ekmekçi Halk Partisi merkezinde yalnızca birkaç eski sosyal demokrat işlev görüyordu; oysa, partide onlar yarıyı oluşturuyordu. Böyle bir "bağlaşmalar" çizgisi, Komintern döneminde de istenen sonuçları vermiş değildir. 1950'lerde, erkin tamamının yalnız bir grubun elinde olduğu Macaristan'da ise, bu yol trajik sonuçlar doğurdu. Parti önderliği giderek kitlelerden yalıtlandı; toplumdaysa, onu destekleyen, teşvik eden ve eleştiren bağlaşıklarının sayısı azalıyordu. İlk bakışta, sosyalist erk sağlam gözüküyordu. Ona yönelen açık bir eleştiri yoktu. Ama gerçekte, partinin gücü ve etkisi sürekli düşüyordu. Bu koşulllarda rastlantısal olmasa da, kesinlikle dramatik bir tarzda, 1956'da bu politika iflas etti.

Sosyalizmin Doğu Avrupa'daki gelişiminin tarihsel dersleri yalnız bu bölgenin komünistleri açısından önemli değildir. Bunlar, bütün uluslararası komünist hareket açısından kuramsal ve politik değer taşır. Ama bunlar, ancak, alenilik ve açıklık ortamında yeterince uygulanabilir.

Bunalım durumları ve altüst oluşlar özel bir dikkate değer. Bunların sayısı son birkaç onyılda artmıştır: 1953 Berlin olayları, 1956'da Macaristan ve Polonya'daki politik bunalım, 1957 ve 1964'de SBKP iç zorlukları, 1968 (Çekoklovakya), 1970 ve 1978 (Polonya) politik bunalımları, sanırız, bunlar arasında yer alıyor. Bunlar, kendilerini gösteren ve iyi bilinen (ama henüz tam olarak araştırılmamış) sistem içi çatışmalardır yalnızca. Bunların yanısıra, ekonomide, kültürel süreçlerin değerlendirilmesinde, ideolojik ve dış politik sorunlarda bir kaymaya yol açan sayısız ani çatışma, tartışma ve cepheleşme de olmuştur (ve hala oluyor). Sorunları kamuoyundan gizlemeye ilişkin Stalinci yöntemin tek etkili panzehiri Gorbaçov uygulamasıdır, *komünist harekette mutlak bir açıklık*tır. Gelişmemizin tarihi (hatalarıyla birlikte) ortaya serilirse, gelecek kuşkusuz bizlerin olacaktır.

Macaristan'da, birleşik işçi partisi, yaklaşık onyıl Stalinizmin tuzağı içinde kaldı. Kendimizi büyük zorluklarla kurtardık, ama bu uygulamaların kalıntıları kaldı ve hala bunlardan kesinlikle ayrılmak zorunluluğuyla karşı karşıyayız.

Yeni Bir Politik Bireşime Doğru

Lucacs'ın anlatımıyla, "Stalinizmden tam bir kopuş" ancak, *kuramsal bir düzlemdeki* sert bir eleştirinin sonucunda başarılabilir. Bu, kuşkusuz, bir öncül de olmakla birlikte, bütün olarak, daha çok, yeni uygulamanın gereksinimidir. Daha 1956'da, Macaristan partisi Stalinizmden kopma kararı aldı, ama o zamanlar bu kapsamlı ve açık değildi. Bu fenomene daha dar biçimde yaklaşmak gerektiğine ilişkin bir görüş vardı. Alternatif ise, Stalinizmin geniş bir eleştirisine yönelen görüştü. Dar görüş, yalnızca, kişiye tapmanın ve yasadışılığın terkedilmesini; bizlerin, daha iyi bir gelir dağılımı yoluyla kitlelerin yaşam standartlarını yükseltmeye daha fazla kaygı göstermemizi istiyordu. Geniş eleştirel görüş ise, tersine, hem ekonomik modelin yeniden yerine konulmasına, hem de politik üstyapının dönüştürülmesine yönelikti. Bu iki görüşün paralel varlığı, sonraki yıllarda olup bitenlerin çoğunu açıklıyor.

1957'den başlayarak, Macaristan'daki ana görev, köylülüğün reformlar politikasına nasıl etkin olarak ilgi göstermesinin sağlanacağı (zorunlu mal teslimini kaldırarak ve teşvik edici alıcı fiyatları getirerek), öte yandan kentlerimizin gıda gereksiniminin somut olarak nasıl iyileştirileceği idi. Bu adımlar, birbiriyle sıkı bir ilişki içindeydi. Daha sonra, 1961-65'de, köylülük sorunu yeniden ve bu kez, bir "kooperatif model" seçilmesiyle bağıntılı olarak ortaya çıktı. Geleneksel dortrinin taraftarları (Sovyet tipi kolhozların savunucuları), gerçek özyönetimin taraftarlarıyla çatıştılar. Bu politik düelloda, yavaş yavaş, reformcuların görüşü ağırlık kazandı ve ekonomik reform boyunca da sağlamlaştı.

Yugoslav ve daha sonraki Çin deneyimi gibi, Macar deneyimi de, başarılı ve *kapsamlı bir reform* uygulamak için tarımın elverişli bir hareket noktası olduğunu doğruluyor. Birincisi, merkezi ekonomilerde yönetim sistemi köylüye yabancı kalıyor, onun yaşam tarzının bütünsel bir parçası olmuyor. İkincisi, kırdaki çalışmaya piyasa fiyatları mekanizması getirmek daha kolaydır. Üçüncü olarak, tarım ürünleri sunumunda hızlı bir artış olanağı vardır.

Sosyalist bir ülkedeki reformların ayakta kalabilmesi, bir bütün olarak toplumun bunların uygulanmasına yardım etmesine, ya da tersine, onları engellemesine bağlıdır. Bu ikinci durumda, "kırmızı ışıklar"ın çokluğu nedeniyle, bunlar olumlu etkilerini yitirmeden edemezler ve yeniden örgütlenmiş kuruluş ve kurumlardaki çalışmalar, küçük ve büyük "düzeltmeler" sonucunda eski yataklarına döner, yeniden insanların hoşnutsuzluğunu doğurmak üzere, eski durumlarını alırlar. Bizde reformlar politikası, bir bütün olarak sistemin gerçekten devrimci bir dönüşümünü sağlama amacını güdüyor. Bunun, günümüz koşullarında sosyalist devrimin sürdürülmesi olduğunu söylerken Yoldaş Gorbaçov haklıdır.

Reformlarımız, toplumun sosyalist modernleşmesine ilişkindir. Bu, bir anlamda, kardeş ülkelerin çoğunda, geri ekonominin ve sosyalizmin, daha da gelişme yönünde ilerleyen modernleştirilmesinin tek, bütünsel bir süreç olarak yaşaması gerektiği anlamına geliyor. Bizde, modernleşme dünyanın en iyi standartlarıyla boy ölçüşebilir bir teknoloji düzeyine ulaşılmasını, mantıklı bir uyarlanmayı ve son olarak, onların kendi düşünsel potansiyellerinin farklı alanlardaki özgül yeniden örgütlenme için kullanılmasını öngörüyor. Bu sürecin sosyalist karakterini, bunun tek tek sınıf ve katmanların avantajlarına dayanmayıp, toplumun, adil bir çerçeveyle sınırlı olan farklılaşmasını yansıtan bir tür toplumsal dengeyi getirmesi olgusu belirliyor: Yurttaşların maddesel gönenci her birinin emek üretkenliğine bağlıdır. Ama ekonomik ya da politik erk, tek tek insanların yahut grupların elinde toplanmamıştır. Reformların sonul amacı, geniş kitleler için daha yüksek maddesel gönenç ve daha zengin bir kültürel yaşamdır. Özetle, *reform politikamızın özünün yeni içerikte bir modernleşme, daha fazla demokrasi ve modern sosyalizm olduğu* söylenebilir.

Bu görevler, farklı ülkelerde kendi önceliklerini ve çözümlerini getiriyor. Reformların içeriği ve bunların uygulanma taktikleri de oldukça değişiktir. Aynı zamanda, bütün toplumun çıkarlarına uygun, özdeş bir sosyalist gelişme yolunu gösteren genel gereksinimler de ortaya çıkıyor. Bizce, bu gereksinimler şunlardır:

— Ekonominin işlev görme sisteminin ve onun kurumlarının tam yenilenmesi, ki bu da, hızlı teknolojik ilerlemeye, üretkenliğin sıçramalı büyümesine ve toplumsal-maddesel temelin daha etkin kullanımına yol açıyor. Böyle bir kayma, ekonomik yö-

netimin çekim merkezi devlet kuruluşlarından ekonomik yaşama doğrudan katılanlara -işletmelere, kooperatiflere, sendikalara, tüketici derneklerine- aktarılırsa, mümkün olabilir. Yani, emekçi halkın ve üretim örgütleyicilerinin ve onların çıkarlarını temsil eden organların girişkenliği toplumun itici gücü oluyor. Devletin rolü ise, tersine (yönetsel işlevlerinden ayrı olarak), toplumsal süreçlerin engelsiz gerçekleşmesini sağlamak ve ilerlemenin genel yönünü belirlemek olacaktır. Bütün bunlar bizlerden, komünistlerden, piyasa ilişkileriyle "tarihsel bir anlaşma"ya girmemizi ve hem merkezi, hem de yerel planlamayı kullanmak ve iyileştirmek amacıyla, toplumsal bir gereksinim olarak piyasa dengesine yönelik eğilimi kabul etmemizi gerektiriyor.

— Devlet aygıtının, şimdikinden daha fazla ve daha bağlayıcı bir demokratik denetim altına konulması. Bu da birçok yenilik gerektirecektir: kararların alınması ve uygulanmasının denetlenmesinde özyönetimsel temsili organların ve devlet organlarının rolünün artması; şu ya da bu adayı yahut politik nitelikli bir öneriyi gerçekten seçebildikleri zaman yurttaşlara politik karar alma hakkı sağlayacak olan bir seçim sistemi reformu; çeşitli kesimlerin çıkarlarını temsil eden temsili ve yardımcı sistemlerin ya da toplumca kabul gören düşünsel akımların etkinliğinin genişletilmesi; basında açıklık ve kitlelerin her tür enformasyonunu elde edebilmesi.

— Partinin yönetici politik rolünün esasta sağlanması ve onun yönetsel işlevlerinin kaldırılması. Bu son derece gereklidir; çünkü, deneyim gösteriyor ki, partinin yönetsel rolünün genişletilmesi, onun "süperstar bir organ" haline getirilmesi komünistlerin toplumdaki gerçek etkisini düşürmekte, onların kitlelerle doğrudan bağlarını zayıflatmaktadır. Bizce, Stalinci parti konseptinden ayrılmak zorunludur. Bırakalım hükümet yönetsin, ama onu parti oluştursun; devlet politikasından hükümet sorumlu olsun ve Parlamento da sistemli denetim yapsın. Parti içinde demokrasi ile merkeziyetçilik arasındaki dengeyi korumak esastır.

— Uluslararası kültürel, ekonomik, politik ve ideolojik akımlarla daha sıkıca bağlanarak, ortak dava uğrunda çalışmak. Bu ise özgür bilimsel araştırmalarla, kültürlerin çeşitliliğinin ve uluslararası politik ilişkileri genişletme gereğinin kabul edilmesiyle sağlanır. Bizce, Stalinci dönemin getirdiği ekonomik yalıtlanmışlığı atmak da zorunludur. Bu süreçte, dış ticaret politik bir etkinlik olmaktan çıkacak ve dışalım ulusun ürettiği mallara karşı saygısızlık gibi görülmeyecektir. KEYK çerçevesi içinde ve tüm sosyalist devletlerle ilgili olarak, ekonomik milliyetçiliği (ki zorunlu olarak, kültürel milliyetçilikle kaynaşıyor) kesinlikle terk etmenin zorunlu olduğunu düşünüyoruz. Ne var ki, buradaki çözüm reçetesinin, uluslarüstü otoritelerde olmadığı fikrindeyiz. Serbest bir maddesel ve tinsel değer alışverişi olabilsin. O nedenle, her yöndeki giriş ve çıkışları kapatmak değil, dünyaya dönmek önem taşıyor.

Şimdiki reform politikasının özü toplumun "azar azar onarılması" değil, sosyalist ülkelerde yeni bir politik birçeşimin yaratılmasıdır.

Komünistler ve Dünya

Dünya sorunları ve uluslararası politika, bugün, öncekinden daha güçlü ve daha derin biçimde her ülkenin iç yaşamına sızıyor. Savaş ve barış sorunlarında, silah yarışının ve askersel bloklar kurma politikasının yerilmesinde ve kendi ilerici kazanımlarını korumaya ya da kurtuluşa kavuşmaya çalışan halklarla dayanışmada komünist hareketin etkinliği tartışma götürmez. Bunlar, komünist partilerin kendi strate-

jik çizgilerine sıkı sıkıya bağlı kaldıkları, dünya politikasının ana halkalarıdır. Ama, uluslararası alanda yeni politik ve taktik sorunlar da doğuyor: Örneğin, hangi bağlaşmalara izin verilebilir ve bunlar, hangi temellerde, ortak davanın çıkarına sonuç verebilir?

Geçtiğimiz 25 yılda, bir dizi global sorun doğmuş ya da keskinleşmiştir. Bunlar, örneğin, çevre korunmasını; daha geniş anlamda, ekolojik dengenin korunmasını, enerji kaynaklarının ortak çıkarları uğrunda kullanılmasını, önemli sayıda devletin ekonomik ve kültürel geriliğini; ticareti genişletme yolundaki engelleri, uluslararası mali sistemin istikrarsızlığını, sermaye ve kredilerin kendiliğindenci yeniden dağılımını, bölgesel ve uluslararası bütünleşme süreçlerindeki ciddi katılım olanağını, ulusal ilişkilerin adil çözümünü ve azınlıklar sorununun insancıl biçimde çözülmesini kapsıyor.

Açıkçası, dünyada, pratik önlemler bir yana, en azından, tüm bu sorunların çözümü için kuramsal bir anlayışı tek başına hazırlayabilecek bir hareket yoktur. Politik açıdan en direngen olan uluslararası komünist hareket bile, böylesine muazzam bir görevde tek başına baş edebilecek bir durumda değildir. O nedenle, *başka akımlar ve hareketlerle diyalogu derinleştirmek ve daha sistemli duruma getirmek, yeni bir uluslararası birleşik Sol Cephe'nin gönüllü yoldan oluşturulması olanağını araştırmak* zorunludur.

Bu ise, komünist, sosyalist ve sosyal demokrat hareketlerin karşılaşma zeminleri aramasını gerektiriyor. Partimiz Finlandiya ve İtalyan sosyalistleriyle ilişki kurarak, bu alanda böylesi adımlar atmıştır. Çekoslovakya ve DAC komünistleri de, FAC sosyal demokratlarıyla ilişkileri kurmuşlardır. MSİP ve Alman Sosyal Demokrat Partisi temsilcilerinin oluşturdukları ekonomik politik grup çalışmalarını sürdürüyor ve bu yönde, başka olanaklar da saptanıyor.

Politik bağlaşmalar için yeni girişimlerde bulunulurken, uluslararası alanda komünistlerle sosyal demokratların işçi sınıfı içinde hegemonya kurmak için yürütülen savaşta rakip oldukları aşamanın geride kaldığı dikkate alınarak hareket edilmelidir. Hatta, birlikte hareket etsek bile biz, belki, dünya sorunlarını çözmeye yetecek kaynaklara sahip olamayacağız. Bu gerçeği unutmamak gerek. Bundan dolayı, *komünistler ile sosyal demokratlar arasındaki ilişkiler sağlam olmalıdır.* Gelin, bunun için ne yapmak gerekse -herkes ayrı ayrı ve ortaklaşa- onu yapalım ve araştıralım.

YOKSULLUK: NEDENLERİ VE ÇARELERİ

Cheddi Jagan(*)
Guyana İlerici Halk Partisi
Genel Sekreteri

Sanayileşmiş kapitalist ülkelerdeki hayat standartları ile emperyalizmin hakimiyeti altındaki ülkelerdeki hayat standardı arasındaki uçurum giderek açılıyor. Durum, ikinciler aleyhine dayanılmaz ve sömürgen hale geliyor.

Üçüncü Dünya'da bir milyardan fazla insan açlık, yetersiz ve kötü gıdalarla beslenme ve açlıktan kaynaklanan hastalıklarla karşı karşıya bulunuyorlar. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü kayıtlarına göre, 1970'lerin başlarında açlıkla karşı karşıya olan insan sayısı 400 milyonken, bu sayı, 1980'de yarım milyara yükselmiştir.(1) İçinde bulunduğumuz on yılın ortasında açlık çekenlerin sayısı 600 milyonla 700 milyon arasında oynamaktadır. Her hafta bir milyon çocuk UNICEF'in "kötü beslenme ve sürekli enfeksiyon kıyımı" adını verdiği nedenden dolayı ölmektedir.

Durum, gıda bunalımı merkezinin Güney Asya'dan kaydığı Afrika'da vahim boyutlardadır. 1980'de Afrika nüfusunun yüzde 60'ı, yıllık 185 Amerikan Doları olan yoksulluk çizgisinin altında yaşamaktadır. Bu sayının, Afrika'daki düşüş sürdüğü takdirde 1995 yılında yüzde 80'e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Latin Amerika halkları için yaşam, bir yanda küçük bir azınlık için sonsuz refah demekken, öte yandan büyük çoğunluk için ezici bir yoksulluk anlamına gelmektedir. Görünüm umutsuzdur: 1980 yılında mutlak yoksulluk içinde ya da yoksulluk sınırında yaşayanlar 130 milyonken, bu sayı, 2000 yılına kadar 170 milyona ulaşacak; 1980'de 80 milyon olan işsiz sayısı 1995'de 112 milyonu bulacaktır.

Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerindeki açlık ve yoksulluk; ister doğal afetler, savaşlar ve kötü hasat sonucu açık, ya da kronik-toplumsal nedenlerden dolayı örtülü olsun, iç ve dış faktörlerden kaynaklanıyor. Üçüncü Dünya'daki durum, bü-

---

(*) **Cheddi Jagan,** 1918 yılında bir işçi ailesinin çocuğu olarak dünyaya geldi. Üniversite eğitimi gördü. İlerici Halk Partisi'nin kurucularından (Ocak 1950) biri olan Jagan, 1970 yılında Parti'nin Genel Sekreteri oldu. 1961-1964 yılları arasında İngiliz Guyanası'nın Başbakanıydı. Aynı zamanda Dünya Barış Konseyi Başkanlık Komitesi üyesidir. Siyasal faaliyetleri yüzünden bir çok kez tutuklanmıştır.

(1) Burada açlığın uç noktası, bireyin enerji gereksinimlerinin yalnızca ölümün eşiğindeki yaşam için karşılanması anlamına gelmektedir. **(Derginin Notu)**

yük ölçüde, 1974-75 ve 1980-82 arasında sürekli bir durgunluk ve üretimde devresel düşüşler geçiren kapitalist ülkelere bağımlılıktan kaynaklanmaktadır. Bu bağımlılık, bir kısır döngü biçiminde bağımlılığı arttıran geri kalmışlığa, yoksulluğa ve denge bozukluğuna yol açmaktadır. Bu durum, emperyalist ülkelerin ve uluslararasi şirketlerin entrikalarıyla desteklenmektedir.

Emperyalist "kalkınma stratejileri" de yabancı sermayenin konumunu güçlendirmektedir. İthal ikamesi ve ithal ikameci sanayileşmeye dayanan ve bağımlılıktan kurtulmak amacıyla eşitsiz uluslararası ticaretin ters etkilerini ortadan kaldırmaya yönelik ECLAC modeli bile, kalkınma için yabancı sermayeye bağlılığı vurgulamaktadır.

Üçüncü Dünya'da sanayi, özellikle Latin Amerika ve Karaip'lerde büyük ölçüde genişlemiştir. Ancak, Latin Amerika ülkelerinde, bağımsızlığı artırıcı bir güç olmak yerine, ekonomilerini emperyalist sisteme daha fazla boyun eğdirmiş ve bütünlemiştir. Bağımlılığın geleneksel sömürgeci biçimi, yerini, artık yüksek vasıflı işgücüne gerek gösteren en gelişmiş ve sermaye-yoğun sanayi dallarını "merkeze" ayıran, "çevre" Üçüncü Dünya ülkelerini ise dünya kapitalist üretiminin "ara ürün tezgahları" haline getiren yeni bir uluslararası işbölümü halinde deforme olmuş bir sanayileşmeyle birlikte, yeni bir bağımlılığa bırakmaktadır. Sonuç olarak, dış bağımlılık artmakta ve karmaşık bir biçim almaktadır.

Uluslararası tekellerin ve bankaların üstünlüğü, Üçüncü Dünya'dan gelişmiş kapitalist ülkelere büyük bir mali haraç akımına yol açmıştır. Son 5 yılda net akım yılda 120 milyar dolardan 200 milyar dolara yükselmiştir.

Amerikan tekellerince Latin Amerika'dan sağlanan kârların genel toplamı, yalnızca 1945-1980 arasında 120 milyar dolardan fazladır. Bu dönem içinde Latin Amerika'ya giren (özel ve devlet birlikte) Amerikan sermayesinin toplamı bu miktarın ancak dörtte birine ulaşmaktadır. 1980'lerde Latin Amerika bir net kâr ihracatçısı durumundadır. 1982-1985 döneminde, ECLAC'a göre, net kâr, anapara ve faiz transferi 106 milyar dolardır.

Emperyalizm, kendi bunalımını çözmek için, bunu sürekli olarak yüksek faiz oranları ve korumacılık gibi tedbirler aracılığıyla Üçüncü Dünya'ya ihraç etme manevraları içindedir. Özellikle 1980'den bu yana, "yurt içi zarar" gerekçesiyle çelik, bakır, şeker ve ayakkabı üretimine baskı uygulamaktadır. ILO, sanayileşmiş ülkelerin artan korumacılıklarıyla dünya ticaretini bloke etmesinden ve gelişmekte olan ülkelerin büyümesini kısıtlamasından söz ediyor.

ABD'de durgunlukla birarada gerçekleşen yüksek faiz oranları nedeniyle, IMF, gelişmekte olan ülkelerin paralarını devalüe etmelerini ve bir sermaye kaçışının bulunduğu ihracat gelirlerinin azaltılmasını dayatıyor. ABD bankalarındaki Latin Amerika fonları 110-170 milyar dolar arasındadır.

Eşitsiz uluslararası ticaret ve "fiyat makası" Üçüncü Dünya ülkelerinden mali kaçışı arttırmaktadır. UNCTAD'a göre, 1981 ve 1982'de "Latin Amerika ihracatının yüzde 40'ını ve enerji kaynaklarının yüzde 80'ini içeren temel ürünlerin fiyatları, neredeyse yüzde 31 düşmüştür. Bu düşüş son 20 yıldakilerin en büyüğüdür."(2) Yalnızca 1985'de, fiyatlardaki (gıdada yüzde 10, metalurjide yüzde 15, petrolde yüzde 5,5) düşüş nedeniyle 65 milyar dolar kayba uğranılmıştır. 1986 yılında petrol fiyatındaki

(2) Bkz. M.A.Aguilar, **Bunalım ve Latin Amerika'da Kalkınma Stratejileri**, Budapeşte, 1985, C.2, s.20

sürekli düşüş de milyarlarca dolar kayba neden olmuştur.

Böylece, Batı güçlerinin denetimi altında Latin Amerika'ya büyük oranlarda yabancı sermaye enjeksiyonunun ve modernizasyonunun büyümeye, sonra da bunalıma götürdüğü 1981'den sonra açıkça ortaya çıkmıştır.

Borç bunalımı hem bir neden, hem de bir sonuç ya da uluslararası bunalımın yoğunlaştırılmış bir ifadesidir.

Üçüncü Dünya ülkelerinin, 1986 yıl sonu itibariyle toplam dış borçları 1 trilyon dolar olarak tahmin edilmektedir ki, bu miktarın yüzde 60'ı ticari bankalar da içlerinde, özel kaynaklara borçlanılmıştır. Borçlar 1970 yılında 75 milyar, 1985 yılında 970 milyar dolardı. Bu, birçok Afrikalının gelirinden daha fazla olmak üzere, kişi başına 400 dolar anlamına gelmektedir. Afrika'nın borç faizi ödemeleri, 1985 yılında 20 milyar doların üstüne çıkmıştır. ASEAN (Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği) ülkelerinin dış borçları yaklaşık 100 milyar dolardır. Latin Amerika'nın dış borçları, 1966 yılındaki 10 milyar iken bugün 410 milyar dolara çıkmıştır. UNESCO'ya göre, Latin Amerika ve Karaip'lerde her çocuk 30 bin dolar borçla doğmaktadır.

Borçlar, "değişken faiz oranı" temeli üzerinden verilmektedir. Bu, Amerika Birleşik Devletleri'nin, artan silahlanma harcamalarının neden olduğu büyük bütçe açıklarını kapatmak üzere artırılan iç borçlanmayı desteklemek ve dış borç kaynaklarını çekmek için uyguladığı yüksek faiz politikasıyla uyum içindedir. Faiz oranlarındaki her bir sent'lik artış Üçüncü Dünya ve Latin Amerika ülkelerinin borçlarına sırasıyla yılda 3.5 milyar ve 2.5 milyar dolar ek yük bindirmektedir. Buna parelel olarak, 1978'den 1985'e Latin Amerika ülkelerinin borç faiz ödemeleri 400 milyar Amerikan dolarını aşmıştır.

"Faiz ödemeleri oranı" (ihracat gelirlerine oranla faiz ve anapara ödemeleri) kalkınma ve refahın ciddi biçimde etkilenmemesi için yüzde 20'yi geçmemelidir. Oysa bu oran, 1977'deki yüzde 32'den, 1982'de yüzde 59'a fırlamıştır.

Borç ödemelerinin yükü o kadar büyüktür ki, büyük borçları olan ülkelerin çoğu, kalkınma ve amortisman için değil, yalnızca borç faizi ödemelerini karşılayabilmek için borç almaya zorlanmaktadır.

Buna paralel olarak, kalkınma ciddi bir biçimde etkilenmektedir. Birleşmiş Milletler Uluslararası Kalkınma Stratejisi (UKS) hedef ve amaçlarına ulaşılamamaktadır. Örneğin, Latin Amerika ve Karaipler Ekonomik Komisyonu Bölgesel Eylem Programı, hedeflerinin çok gerisinde kalmıştır. Yıllık yüzde 7 büyüme oranı hedefi yerine, 1981-1985 döneminde, ancak yıllık ortalama yüzde 1 oranına ulaşılabilmiştir. UKS hedeflerine ulaşabilmek için, on yılın geri kalan bölümünde yüzde 14 dolaylarında bir yıllık büyüme hızını tutturmak gereklidir. Geçmiş deneyimler ve şu anki gerçeklere göre bu olanaksızdır.

Bağımsız bir yol izleyen diğer ülkeler ekonomik ve toplumsal gelişmeyi sağlayabilmişlerdir. Değişik bir sosyo-ekonomik sistemle, yani sosyalizmle yönetilen Küba, emperyalizmin aralıksız rahatsız etmesine ve kuşatmasına karşın, geçmişten kalan derin sorunlarını çözmektedir. 1981-1985 döneminde, gayrisafi ulusal gelir, yüzde 5 olan hedefin çok üzerinde olarak, yılda ortalama yüzde 7.3 artmış, sanayi üretimi ise yılda 8.8 artış göstermiştir. Ortalama aylık maaş ve ücretler son beş yılda yüzde 26.4 yükselmiştir. Küba, Latin Amerika ve Karaiplerin, genelde Üçüncü Dünya'nın en iyi eğitim sistemine sahiptir.

1982 yılında, özellikle büyük borçluların borçlarını ödeyememeleri üzerine, Başkan Reagan tavır değiştirerek, uluslararası kapitalist bankacılık sistemindeki ve büyük ABD bankalarındaki çöküşü önlemek amacıyla IMF'deki ABD fonlarını 8.4 milyar dolar artırmayı kabul etti. Ancak, borç sorunu daha keskin bir hal aldı. Önümüzdeki on yılda Üçüncü Dünya'nın borçları 2 trilyon dolara varacaktır. ECLAC'a göre, Latin Amerika'nın borçları 1985 yılındaki 360 milyar dolardan, 1990'da 475 milyar dolara, 1995'de de 692 milyar dolara ulaşacaktır.

Emperyalist devletler, Üçüncü Dünya'nın *Uluslararası Yeni Ekonomik Düzen ve uluslararası para sisteminde reform* istemlerine kulak vermeyi sürekli olarak reddediyorlar. Bunalımın sorumluluğunu; Asya, Afrika, Latin Amerika ve Karaip ülkelerine aktarmak istiyorlar, "düzenleme", "uyarlama" ve daha iyi yönetim çağrısında bulunuyorlar.

IMF ve Dünya Bankası'nın "uyarlama" programlarının odak noktasını, ekonomik ve toplumsal hastalığa neden olan faktörlerin bütünü değil de, enflasyon ve ödemeler dengesi oluşturduğundan, amaçlananın tam tersi sonuçlara yol açıyor. Yardım götürülmesi gereken yoksullar, yani halkın ta kendisi ücretlerin dondurulması ya da ücret baskılarıyla, yüksek fiyatlar ve kamu hizmetlerindeki kısıntılarla daha fazla cezalandırılıyor. IMF kredileri, sözümona olumsuz dış ödemeler dengesini ve dış ticaret açığını kapatmak için veriliyor. Fakat gerçekte bunlar borç ödemelerini karşılamakta kullanılıyor. IMF'nin kendi verileri, bellibaşlı yedi borçlu ülkenin bir yılda, "yardım" ya da yeni borç olarak giren miktardan 30 milyar dolar fazlasını, ülke dışına transfer ettiğini göstermektedir. Artan sefalet ve karışıklıklar, Brezilya, Dominik Cumhuriyeti ve Jamaika'da 1980'lerde olduğu gibi, daha yaygınlaştıkça ve ülkeler "borç tuzağına" kısıldıkça IMF "koşulları" daha sertleşmekte, geleneksel anlamda ekonomik alandan siyasal alana kaymaktadır. Buna bağlı olarak, giderek daha fazla ülke, artan ölçüde emperyalizm ve emperyalizmin denetimindeki IMF tehlikesine düşmektedir.

Üçüncü Dünya'nın bunalımının çözümü ile, açlık ve yoksulluğun ortadan kaldırılması *devrimci bir yaklaşımı* zorunlu kılmaktadır. Sorunun kaynağında tekelci yabancı sermayenin, uluslarötesi şirketlerin ve bankaların bulunduğunu kabul etmek bu yaklaşımın merkezini oluşturmaktadır.

IMF yolu reddedilmelidir. Bu yolu izleyen hiç bir ülke, kalkınmayı ve temel insan gereksinimlerinin karşılanmasını başaramamıştır. Yabancı tekelci sermayenin serbestçe girişi yenisömürgeciliğe, kapitalizme bağımlılığa, azgelişmişliğe, yoksulluğa, anayasal ve siyasal hakların ihlaline, sonuç olarak da demokrasinin ölümüne yol açmaktadır.

Guyana'da IMF reçeteleri, gerçek ücretlerde, kişi başına gelirde ve ulusal tasarrufta düşüşe yol açmıştır. Gerçek ücretler, IMF ile ilk anlaşmanın imzalanmasından bir önceki yıl olan 1977 ile karşılaştırıldığında yüzde 50 düşmüştür. Kişi başına gelir 1975 düzeyinin yüzde 40-45'i kadardır. 1978 yılında yabancı tasarruflar toplam tasarrufların yüzde 30'unu oluştururken, 1986'da yüzde 85-90'a yükselmiştir. Bu durum, daha fazla antidemokratik yönetim yöntemlerine ve düzmece seçimlere yolaçmıştır.

Üçüncü Dünya ülkelerinin, hem içişlerinde, hem de dış politikalarında *bağımsız bir yol* izlemeleri zorunluluktur. İçsel düzenlemeler ve değişiklikler gereklidir, ancak emperyalizmin ve onun denetimindeki parasal ve mali kurumların himayesi altında

değil. Sömürgeciliğe, yenisömürgeciliğe, emperyalizme, ırkçılığa karşı; barış içinde bir arada yaşama, silahsızlanma ve dünya barışından yana katıksız bir bağlantısızlık politikası izlenmeli; Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen ve Yeni bir Uluslararası Enformasyon Düzeni kurulmalıdır.

Özellikle, Sovyetler Birliği'nin Ocak 1986'da Birleşmiş Milletler'e sunduğu öneri için özenli biçimde mücadele edilmelidir; bu önerinin bir yerinde şöyle deniliyor: "Silahlanma yarışını sona erdirmek, nükleer ve kimyasal silahların kaldırılması, devletlerin askeri harcamalarını giderek azaltmaları azgelişmiş ülkelerin ekonomik ve toplumsal gereksinimlerinin karşılanması, insanlığın karşı karşıya olduğu ekonomik geri kalmışlığın üstesinden gelinmesi, geniş açlık, yoksulluk, salgın hastalık ve cehalet bölgelerinin yok edilmesi gibi, dünya çapındaki sorunların çözümü için gerçekçi ve etkili bir kaynak oluşturacaktır."

Kalkınma yalnızca mali ve ekonomik bir sorun değildir. Ekonomik temel, üstyapıyla (politika, ideoloji, kurumlar ve kültürle) bütünsel anlamda ilişkilidir. Aralarında karşılıklı bağıntı ve etkileşim vardır. Başarı tüm toplum alanları ile dünya görüşü ve politik irade arasındaki uyumun boyutuna bağlıdır.

Bütünsel bir devrimci-demokratik, sosyalist yönelimli programın özenle hazırlanması gerekiyor. Antiemperyalist ve antifeodal demokratik devrim tamamlanmalıdır. Yabancı tekelci sermayenin üstünlüğü kırılmalıdır. Ekonominin "karar verici dorukları" ulusallaştırılmalıdır. Eğer ekonominin geliştirilmesi için belirli durumlarda özel yabancı sermaye gerekli sayılıyorsa, ulusun ve yerel girişimcilerin çıkarlarını korumak üzere sıkı bir denetim uygulanmalıdır. Azgelişmiş birçok ülkenin deneyimine bakıldığında, denetimsiz yabancı özel tekelci sermayenin yalnızca yerli özel teşebbüsleri boğmak ve onlara boyun eğdirmekle kalmadığı, aynı zamanda, bağımlılığı da artırdığı ve kapitalist gelişmeyi bozduğu görülmektedir.

Üç sektörlü ekonomide (devlet, kooperatif ve özel sektör) özel sektör, ekonomik büyüme yararına büyüyebilir ve büyümelidir de; ancak, toplumsal ilerlemeyi sağlamak, büyümeyle birlikte gerçek kalkınmayı, eşitliği ve temel insan gereksinimlerinin karşılanmasını başarmak için *devlet ve kooperatif sektörlerin de büyümesi ve her zaman, hakim durumda olmaları gerekir.* Özel girişimciler ekonomik büyümeye büyük ölçüde yardımcı olmalı, ama onların ülkeyi kapitalist ve günümüzün gerçekliği veri iken, bağımlı kapitalist bir yola sürüklememeleri için de, siyasal komuta durumunda bulunmamalıdırlar.

Ekonomik planlamada bilimsel ilkeler ile, sanayi ve tarıma önem veren planlı ve dengeli ekonomik gelişme kurumlaştırılmalıdır.

Toprak reformu, tarım ve sanayinin gelişmesi ve toplumsal ilerleme için hayati önem taşımaktadır. Beslenme alanında kendi kendine yeterli olmak, sanayi için hammadde sağlamak, köylülerin gelirlerini artırmak ve böylece, onların yerel olarak üretilen ithal ikamesi malları almalarını sağlamak, kırsal kesimden kentlere iç göçü önlemek için, daha fazla tarımsal mal üretmek zorunludur. Bununla birlikte, tarımsal üretim minifundia ve latifundia'ya dönüşmemeli, bilimsel bir temele oturtulmalı ve büyük ölçekli, tercihli olarak kooperatifler temelinde örgütlenmelidir.

Üçüncü Dünya bunalımının merkezinde borç sorunu yatmaktadır. Bunu geçici olarak onarmaya çalışmak, yalnızca, sorunu ilerde ağırlaştırmak demektir. Sabit faize

dayanmayan yenisömürgeci borç planı ve diğer emperyalist manevralar, yalnızca geçici önlemlerdir. Dış borçlar silinmeli ya da iptal edilmelidir. Başkan Fidel Castro'nun dediği gibi borçlar "yalnızca ödenemez değil, aynı zamanda tahsil de edilemez durumdadır."

Borç sorununun çözümü, aynı zamanda *uluslararası ticarette, mali ve parasal ilişkilerde yapılacak köktenci bir reforma* bağlanmalıdır. IMF ve Dünya Bankası gibi kurumların emperyalist tekelini kırmak üzere bu kurumlar reforma tabi tutulmalıdır. Yardım politik koşullara bağlanmamalıdır. Bu yardımlar 1943 yılında, İkinci Dünya Savaşı'nın yıkımına uğrayan ülkelere yardım etmek için oluşturulan BM Yardım ve İmar Kurumu'nun (UNRRA) bağımsız gözetiminde yürütülmelidir. Meşru borcun ödenmesi gibi ahlaki bir zorunluluk olsa bile, ticaret koşullarının kötüleşmesi, sermaye kaçışı, yüksek faiz oranları ve ABD dolarının değer kazanması gibi gerekçelerden kaynaklanan gayrımeşru bölümün ödenmesi için hiçbir neden yoktur. Borcun meşru bölümünün ödenmesi, *10-15 yıllık bir döneme yayılmalıdır.*

Emperyalizmin entrikaları ve saldırılarına karşı koymak için birlik ve dayanışma güçlendirilmelidir. İçerde, devrimci demokratlar ve komünistler arasındaki işbirliği ilerlemeli, tüm sol ve demokratik güçlerin en geniş cephesi kurulmalıdır. Uluslararası alanda, Üçüncü Dünya'nın sosyalist dünyayla bağları güçlendirilmelidir. Ekonomik düzeyde, kendi kendine yetme ve kollektif biçimde kendine yetmeye, And Paktı ve Latin Amerikan Ekonomik Sisteminde (SELA) olduğu gibi, antiemperyalist bir içerik verilmelidir. Siyasal düzeyde, Üçüncü Dünya'nın, dünyadaki üç devrimci akımla (sosyalist topluluk, Üçüncü Dünya'daki ulusal kurtuluş hareketleri ile kapitalist dünyadaki işçi sınıfı ve barış güçleriyle) işbirliği genişletilmelidir. Dünya çapındaki militan dayanışma, emperyalizmin şamatasını kesmek için gereklidir. Nikaragua, Suriye, Angola, Etiyopya, Afganistan, Kampuçya, vb. emperyalizmin doğrudan ya da dolaylı ateş hattında olan ülkeler, ancak bu yolla kendini savunabilir ve devrimci kazanımlarını elde tutarak güçlenebilirler.

Halk güçlerinin kesin ve aktif katılımı olmaksızın kalkınma sağlanamaz, geri kalmışlığın, yoksulluk, sefalet ve geriliğin üstesinden gelinemez. Bağımsızlık, egemenlik ve bölgesel bütünlüğün korunması ve sosyalizmin temellerinin kurulması uğruna kitlesel seferberlikte demokrasi zorunludur. V.I.Lenin'in dediği gibi "her kim, siyasal demokrasiden başka bir yolla sosyalizme ulaşmayı isterse, eninde sonunda kaçınılmaz olarak, hem ekonomik, hem de siyasal anlamda saçma, gerici sonuçlara varacaktır.(3)

Üretici güçleri, doğrudan ya da dolaylı olarak köstekleyen bürokratik yönetsel, askersel/polisiye yönetim yöntemleri, ırksal ve siyasal ayrımcılık, siyasal baskı, yozlaşma ve israf sona ermelidir.

Devletin amacının özel çıkarları korumak olduğu, emekçi halkın denetiminin kısıtlı bulunduğu, ya da hiç bulunmadığı burjuva demokrasisinin ve onun, üstü kapalı otoriter tek-parti diktatörlüğü biçimde yozlaşmış halinin yerini alacak olan halkın devrimci demokrat devleti kurulmalıdır. Üretim araçlarının (fabrikalar, toprak, ma-

---

(3) V.I.Lenin, Toplu Yapıtlar, C.9, s.29

kineler, araçlar, vb.) mülkiyetinin yalnızca yabancı mülkiyetten devlete geçirilmesi yeterli değildir, üretim ilişkilerinin değiştirilmesi de zorunludur. Ekonomik büyüme ve ulusallaştırma tek başına toplumsal ilerlemeyi sağlamaz. Emekçi halkın iktidarını kurmak zorunludur. Yalnızca, devrimin çeşitli aşamalardan geçirilerek sosyalist devrime dönüşmesini amaçlayan böyle bir devrimci, antiemperyalist ve antifeodal, emekçi halk devletiyle yoksulluk ve açlık sona erdirilebilir.

SAĞ KANAT'A GERİ ADIM ATTIRILABİLİR Mİ?

Prof. Bernard Jeune(*)
Danimarka Komünist Partisi
MK Yürütme Komitesi üyesi

Tüm barış güçleri, günümüzde gerginliklerde görülen yumuşamayı zafer olarak değerlendiriyor. Bu, bir çok insanın, ABD tarihinin en militarist hükümeti olarak gördüğü bir başkanın döneminde kazanıldığı için daha da heyecan vericidir. Bu zafer gösteriyor ki, emperyalizmin doğası değişmemiş olmakla birlikte, dünya güçlerinin şimdiki bağlaşıklığıyla emperyalizmin saldırgan ve tehlikeli isteklerine karşı koymak ilkesel olarak mümkündür.

Bununla birlikte militarizm ve uluslararası gericilik, yeni başlamakta olan silahsızlanma sürecini bozma ve yumuşama yolunu tıkama olanağına hala sahiptir. Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Batı Almanya, Japonya ile, Mayıs 1988 seçimlerinden sonra kabinenin tutucu lider Poul Schlüter tarafından kurulduğu Danimarka da içlerinde, başka kimi kapitalist ülkelerde, tutucu ve aşırı sağ güçler hala hükümet politikalarını saptamaktadır.

Bu nedenle, şu soruyu sormak hala günceldir: *Sağ iktidardayken ne ölçüde geriletilebilir?* İlerici güçlerin istemlerine saygı göstermesi ve politikalarının en gerici ve antidemokratik taraflarından vazgeçmesi ne ölçüde mümkün olabilir?

Bu soruları yanıtlarken, tekelci stratejinin sağa kaymasında geniş kapsamlı nedenlerin var olduğunu akıldan çıkarmamalıyız.

Emperyalizmin dünyadaki ilerici değişime karşı tepkisi, umulandan daha sert olmuştur. Askersel kapitalist gruplar bugün de geri çekilecek değildir. Amerikan orta menzilli füzelerinin "alternatif nükleer sistemler"le değiştirilmesi ve konvansiyonel

(*) **Bernard Jeune** 1943 yılında Fransa, Lyons'da dünyaya geldi. Bir direniş savaşçısı olan babası Nazi toplama kampında kayboldu. Küçük bir çocukken annesiyle birlikte Danimarka'ya göç ettiler. Jeune, Danimarka'da tıp öğrenimi gördü. Şu anda Odense Üniversitesinde bir araştırma enstitüsünün başkanlığını yapmaktadır. Jeune, 1972 yılında komünist partiye katıldı. Altı yıl sağlık işçileri sendikasında yöneticilik yaptı. Şimdi şube başkanlığı yapmaktadır. 1980 yılında Merkez Komitesine, 1983 yılında da MK Yürütme Komitesine seçildi. Aynı zamanda, Fyn Adası parti örgütünün de başkanıdır.

silahlarla "açığı kapatıcı" bir yapıya gidilmesi üstüne yaygara koparmaktadırlar. Ayrıca, Batı Avrupa ülkelerini Reagan'ın "Yıldız Savaşları" programına katmaya çalışmaktadırlar. Ekonomik bakımdan, çıkarları ABD uluslarötesi şirketleriyle, özellikle silahlanma yarışına katkı yapan, ama kendi aralarında da rekabeti bir yana bırakmayan içiçe geçmiş olan sanayi ve silah şirketlerine dayanmaktadırlar.

Yenitutuculuk, egemen sınıfın teknolojik devrime karşı yaklaşımıyla ve *kapitalist ekonomiyi emekçi halk zararına modernize etme* çabalarıyla sıkı sıkıya bağlantılıdır. Tekelci burjuvazi, sosyo ekonomik alanı çekip çevirme konusundaki alışılagelmiş kavramları ve yöntemleri çarpıcı biçimde gözden geçirerek, bu uzun süreli ekonomik bunalımı atlatmayı ummaktadır. Sağcı partiler, bu siyaseti "serbest piyasaya dönüş" ve "ekonomiye müdahale etmemek" gibi sloganlarla örtmeye çalışmaktadır. Gerçekte ise, bir çok alanlarda bunun tam tersi bir durumla, yani daha fazla devlet müdahalesiyle karşı karşıyayız. Örneğin dış ticarette devlet, dışsatım şirketlerini yurtiçi mali araçlarla ve daha da sık olmak üzere uluslararası pazarlardaki teşviklerle, her yönden desteklemektedir.

Bu yüzden de devlet düzenleme mekanizması, büyük sermayenin değişen çıkar ve isteklerine uygun olarak değiştirilmektedir. Bu süreç, tekellere daha az vergi konulmasını, toplumsal harcamalarda kısıntıları ve kimi ülkelerde, tüm ekonomi sektörlerindeki ulusallaştırılmış şirketlerin özel şirketlere devredilmesi ile, işçi sınıfının bir dizi kazanımının ortadan kaldırılmasını içermektedir. Örneğin Danimarka'da, 30 yıldan beri uygulanan, fiyat artışlarının otomatik ücret artışlarıyla telafi edilmesi uygulaması son beş yılda ortadan kaldırılmıştır. İşçiler şimdi işsizlik sigortasına daha fazla ödemede bulunmak durumundayken, mülk sahipleri ve devletin katılım payları aynı oranda düşmüştür. İşsizlik yardımları dondurulmuştur ve artık fiyat artışlarına bağlı değildir (1982 yılından bu yana gerçek değerlerle yüzde 20 düşmüştür). Aynı siyaset, sosyal güvenliğin bütünü için de güdülmektedir. Artık daha fazla sayıda insan, yaş haddine gelmeden emekliye ayrılmak zorunda bırakılmaktadır.

Sağ kanat partilerin ve hareketlerin güçlenmesinin bir nedeni daha vardır: Tekelci sermaye güçleri Batı Avrupa'daki parlamento dışı, güçlü, alışılmamış kamuoyu hareketlerinden, özellikle barış hareketinden ciddi biçimde kaygı duymaktadır. Bu hareketler burjuva partileri de dahil, mevcut partilerin dışında hareket etmekte, genellikle onlarla çapraz amaçlar taşımakta ve birkaç ülkede, Yeşiller örneğinde olduğu gibi, yeni siyasal örgütlenmeler doğurmaktadır. Kitle hareketleri, sosyal demokrasinin dış politik tutumunu radikalleştirerek, onu etkilemektedir (bu durum İngiltere, Danimarka ve Batı Almanya'da özellikle göze çarpıyor).

Sosyal demokrat konumların zayıflaması, birçok Batı Avrupa ülkesinde siyasal ibrenin sağa kaymasına neden olmuştur: Bu, bunalım döneminde etkisizliği kanıtlanmış olan ekonomik ve mali politikaların nüfusun belli bir kesimi üzerinde yaptığı yanıltıcı etkinin bir sonucudur.

1970'lerde iktidarda olan Danimarka Sosyal Demokrat Partisi, işçi sınıfının durumunu düzeltmeye çalışmakla birlikte, hiç bir zaman şirket kârlarına el uzatmadı. Toplumsal politikası da dahil, kendi politikalarını izlemek için gerekli parayı esas olarak halktan toplanan vergileri sürekli yükselterek sağladı. Bu uygulama sonucunda halkın hoşnutsuzluğunun artması, ekonomik durumun devamlı kötüye gittiği bir zamanda yalnızca doğal karşılanmalıdır. Dahası, hoşnutsuzluk, yalnızca sosyal demokrat iktidara yönelmekle kalmadı, onunla bağlı olan "toplumsal", reformist devlet kav-

ramına da yöneldi.

Sosyal demokrat politikaların özellikle orta katmanlar tarafından kabul edilmemesi sağ kanat partilerin puan toplamasına yardım etti. Vergileri azaltacakları, sosyal demokrat yönetimler altında şişen hükümet bürokrasisini düzeltecekleri ve ekonomiyi daha dinamik bir hale getireceklerini vaat ettiler.

1970'lerin başında, artan vergilere karşı sağcı bir populist hareket ortaya çıktı. Birçok kapitalist ülke, genelde "yeni sağ" denilen bu olguya şimdi tanık oluyor. Danimarka, bu olgunun bir siyasal örgütlenme olarak ilk ortaya çıktığı Batı Avrupa ülkesiydi: 1972 yılında, vasıtasız vergilerin kaldırılmasını, kamu harcamalarının kısılmasını ve özel teşebbüsün teşvik edilmesini savunan ilerleme Partisi kuruldu. Siyasal aşırılığına karşın, halktan destek gördü ve eski sosyal demokratları kendi taraftarları arasına aldı. Mayıs 1988 seçimlerinde vergilendirmeye ve Üçüncü Dünya'dan gelen göçmenlere karşı kampanya yürüten İlerleme Partisi, 1987'ye göre, oylarını neredeyse iki katına çıkardı (yüzde 4.8'den 9'a).

Sosyal demokratlar, bunalımdan kurtulmak için, "sertliğin" bir başka ifadesi olan "gelirler politikası" dışında bir çıkış yolu ortaya atamadılar. Genellikle sosyal demokratları destekleyen bir çok sendika, bu politikaya karşı çıktı ve partinin sol ve sağ kanatları karşı karşıya geldiler. İşçi sınıfı muhalefetiyle karşılaşan ve ortaya çıkan zincirleme sorunlarla başedemeyeceklerini duyumsayan Sosyal Demokratlar, *iktidarı* 1982 yılında Poul Schlutter'in sağ kanat muhafazakar koalisyonuna *gönüllü biçimde devrettiler.*

Yeni tutucu politikalar, en katıksız biçimiyle İngiltere'de Thatcher, Batı Almanya'da Kohl hükümetlerince uygulanmaktadır. Toplumsal politikalarına karşı yükselen direnişe sağır kalarak, demokratik ve sendikal hakları amansızca sınırlamakta, emek karşıtı yasalar yayınlamakta ve baskı unsurlarının güçlerini genişletmektedirler. İngiltere'de, yetkililerin hoşuna gitmeyen kamuoyu hareketleri daha yakından izlenmekte ve sendikacılar saldırılara maruz kalmaktadır. Batı Alman yetkililer, (ilericileri işe alırken) *Berufsverbot* (meslek yasağı) uygulamasını sürdürmektedir. Bu ülkelerin tekelci burjuvazisi, toplumdaki politik ilişkileri sol partilerin, ilerici sendikaların, barış güçlerinin ve toplumsal muhalefet örgütlerinin rolünü asgariye indirecek biçimde yeniden biçimlendirme niyetlerini gizlememektedirler. Yenitutucuların amacı, *geleneksel siyasal yapılar içinde, burjuva demokratik değil, ağırlıklı olarak otoriter yöntemlerle iktidarı yürütmektir.*

Şu anda Danimarka'yı yöneten sağ kanat partileri, sendikaların greve başvurma yollarını kısıtlamışlardır, hükümet tarafından çizilen bu çizgi aşıldığında, sendikalar ağır cezalara çarptırılmaktadırlar. Polisin grevlerle başetmek için geniş yetkileri vardır. Sağ güçler ayrıca sendikaların siyasal partileri, en başta Sosyal Demokratları finanse etmek hakkına karşı bir kampanya açtılar, ama bu arada kendileri, sanayi ve banka çevrelerinden büyük bağışlar almayı da sürdürüyorlar.

NATO ve AET de, kendi "bağlaşma ve bütünleşme mekanizmalarıyla", demokratik olmayan politikalar öngörüyor. Onlar, 1980'lerde, sol kanat partilerin ve ilerici kamuoyunun, dış politikanın oluşturulmasına hükümetin temsili organları aracılığıyla etki etme çabalarını sınırlandırmaya; bir dizi Batı Avrupa ülkesinde ABD ve NATO'nun askeri doktrinini terketmeye çağıran ve Ortak Pazar'ın politikleştirilmesini hoş görmeyen bu güçleri nötralize etmeye başladılar.

1986 başında, AET içinde bütünleşmenin genişletilmesi konusundaki hükümet tasarısı üzerine Schlütter hükümetinin gittiği referandum, buna bir örnektir. Tasarı, Folketing'de(*) ulusal egemenliğe karşı bir tehlike oluşturduğu gerekçesiyle reddedilmişti.[1] Kabine, halkı belgeyi onaylamaya çağırdı ve amacına ulaştı. Sonuç olarak, Danimarka, Avrupa Topluluğu Komisyonu'nda alınan kararları veto etme hakkını kaybetti. Bu da, AET kurumlarının ulusun üstünde bir yer almasını isteyenlerin düşüncelerine bütünüyle uyuyordu.

Tutucu saldırıya karşı demokratik güçlerin tepkisi ne oldu? Bütün Avrupa çapında direniş gösterildi. Dahası, son birkaç yılda, sağa karşı koyabilmek için daha geniş nesnel olanaklar ortaya çıktı. Danimarka bu konuda iyi bir örnektir.

Ülkenin işçi sınıfı ve sendikal hareketi, Schlütter hükümetinin sosyo ekonomik politikasının sonuçlarından hoşnut değildir. İşsizlik aktif nüfusun yüzde 10'unu aşmıştır. "Yeni yoksullar"ın sayısı artmaktadır. Danimarka, geçmişinde hiç bu kadar insanın yaşamak için toplumsal yardıma gereksinim duyduğunu görmemişti: Yetişkin nüfusun yaklaşık yüzde 20'si bu yardımla geçiniyor.

Savaş sonrası dönemin en kitlesel grevi 1985 ilkbaharında başladı: 300 binden fazla işçi greve katıldı. Bu eylemin nedeni hükümetin serbest toplu pazarlık ilkesini bozmasıydı: Yetkililerin ücret artışlarına yüzde 2 tavanı getirerek müdahale etmesi işçileri harekete geçirdi. Her ne kadar grevciler hükümetin emek karşıtı yasayı kaldırmasında başarılı olamadılarsa da, bu eylem sendikaların gücünü gösterdi ve iktidardaki koalisyonun politikasını değiştirmesine yol açtı.

Barış hareketinin büyümesiyle Parlamentoda göze çarpan değişiklikler oldu ve 1983 yılında, "füze karşıtı bir çoğunluk" oluştu. Bu gruba bağlı milletvekilleri Schlüter hükümitini, ABD nükleer füzelerinin Avrupa'da konuşlandırılmasına son verilmesini istemeye zorladılar ve yalnızca barış zamanında değil, bunalım dönemlerinde, hatta savaş zamanında bile, nükleer silahlardan arındırılmış bir Danimarka isteminde bulundular. Parlamento, tüm kararlarını sürekli olarak uluslararası güvenliğin güçlendirilmesi yönünde ve *iktidardaki koalisyonun istekleri aleyhine aldı:* Koalisyon, 1982'den Mayıs 1988'e kadar oya sunulan tasarılarda 23 kere azınlığa düştü. Sonuncusunda, Schlüter kabinesi Eylül 1987 seçimlerinden yalnızca sekiz ay sonra, erken seçim çağrısı yaptı. Parlamentonun, Danimarka'nın kendi limanlarına uğrayacak yabancı askeri gemilerin ilke olarak nükleer silah taşımalarına karşı olduğunu açıklayan kararı hükümetin tepkisine neden oldu. İktidardaki koalisyon NATO baskısı altında davranarak ve 1986 yılında AET'na katılma konusunda uygulanan siyasal operasyonu tekrarlayarak, seçimlerin ülkenin bağlaşma üyeliğiyle ilgili bir referanduma dönüştürülmesini istedi. Bu amaca tam olarak ulaşılamadı; çünkü, Parlamentodaki "nükleer karşıtı çoğunluk" ayakta kalmayı başardı (eğer dış politika konusunda parlamentoda mutabakat sağlansaydı, hükümetin etkinliği başarılı bir biçimde engellenecekti).

Hükümetin AET politikası da güçlü bir muhalefetle karşılaşmaktadır. Birçok Da-

---

(*) Folketing; Danimarka Parlamentosu (Derginin notu)

(1) "Reform tasarıları" Aralık 1985'de Lüksemburg'da AET bakanlarınca kabul edildi ve "Lüksemburg paketi" diye anılıyor. Bu paket, örneğin, AET Bakanlar Konseyi'nde karar almak için, mutabakat yerine, üçte iki çoğunluğun getirilmesini, üye ülkelerin dış politikalarında daha yoğun işbirliğini ve Avrupa Parlamentosu'na daha geniş yetki verilmesini öngörüyor.

nimarkalı, ülkenin bağımsızlığı ve egemenliğinin, özellikle ekonomik alanda (örneğin en büyük Danimarka işletmelerinin yüzde 40'ı şimdiden yabancı denetimi altındadır) tehlikeye düşmesinden kaygı duyuyor. AET'den Çıkmak İçin Halk Cephesi adıyla bilinen kitle hareketi, 1984 yılında Avrupa Parlamentosu için yapılan seçimde oyların yüzde 25'ini alarak, bütün siyasal partilerden daha fazla sandalye kazandı: (16 sandalyeden 4'ünü). Bu hareketin baskısıyla Parlamento, daha önce hiç bir AET ülkesinde görülmemiş biçimde, Topluluk'ta hükümetin icraatını denetlemek üzere, özel bir parlamento komisyonu oluşturdu.

Bununla birlikte, cephe referandumda zafer kazanamadı. İktidar koalisyonunun, Danimarka'nın AET'de veto hakkını kaybetmeyeceği yolundaki yalan vaatleri seçmenleri kandırdı. Ama böylelikle sağ kanat kendi aldatmaca yöntemlerini gözler önüne sermiş oluyordu.

Hareket referandumdan sonra bir tür inişe geçtiyse de, kamu yaşamında önemli bir rol oynamaya devam ediyor. Halk Cephesi'nin etkinlikleri sol kanadın ve sendika hareketinin ötesinde, kamuoyunun geniş kesimlerinde yankı uyandırıyor. Danimarka'yı AET'ye sokanlar Sosyal Demokratlar olsa da, onun seçmenlerinin yaklaşık yarısı Avrupa Parlamentosu için yapılan son seçimlerde bu Cepheyi desteklediler. Cephenin sağlam temeli, Danimarkalıların, oturmuş demokratik ve kültürel geleneklerinden kaynaklanan ulusal bağımsızlık çabalarını yansıtıyor.

Sovyet barış çabaları, ülkenin politik iklimine olumlu bir etki yaptı. Barış hareketinde belirgin bir kayma olmuştur. 1970'lerin sonunda ve 1980'lerde, bu harekette hem antiamerikan, hem de antisovyet duygular güçlüydü. Bunlardan ikincisine, başka nedenlerin yanısıra, Polonya bunalımı ve Afganistan sorunu neden oluyordu. Uluslararası durumun kötüleşmesinde, ABD ve SSCB'nin, "bu iki süper gücün eşit ölçüde sorumlu olduğu" görüşü hakimdi. Komünistler o dönemde eleştiriliyordu. Oysa bugün, bir bütün olarak hareket ve sosyal demokratlar ve hatta radikaller dahil, onu oluşturan güçler, barış ve silahsızlanma için Sovyetler Birliği'nin çaba gösterdiğine dikkat çekiyorlar.

SSCB, nükleer silahların 2000 yılına kadar ortadan kaldırılması programını ifade ettiğinden beri, halk nükleer silahlardan arındırılmış bir dünya kurmanın yolları üzerinde düşünüyor. Kitlesel antiemperyalist duygular, Vietnam savaşı döneminde kuşkusuz şimdikinden daha güçlüydü. Fakat hiç kimse, ne o zaman, ne de daha sonra, ta 1980'lerin ortasına kadar, güvenliğin nükleer denge olmaksızın sağlanabileceğine ciddi olarak inanmıyordu. *Bugün insanlar dünyayı nükleer silahlardan kurtarmanın gerçeken mümkün olduğunu anladılar.*

Danimarka sosyal demokratları da önemli ölçüde değiştiler. 1979 yılında Amerikan orta menzilli füzelerinin Batı Avrupa'da konuşlandırılmasını desteklerken, 1982'den beri görüşlerini tamamen değiştirdiler. 1970'lerin sonunda, Kuzey Avrupa'da nükleer silahlardan arındırılmış bir bölge kurulması düşüncesini yarım ağızla telaffuz ederken, günümüzde, bu amaca ulaşmak için pratik adımlar atıyorlar. Batı Almanya, Belçika, Hollanda'daki arkadaşları gibi Danimarka sosyal demokratları da, Avrupa'nın sosyalist ülkelerinde iktidarda bulunan komünist partilerle düzenli görüşmeler sürdürüyorlar.

Sosyalist Halk Partisi, 1980'lerde siyasette önemli bir etken haline geldi. Artan popüleritesi, büyük ölçüde AET işlevlerinin genişletilmesine karşı olmasına ve

çok eleştirmesine bağlanıyor.

Danimarka Komünist Partisi'nin Nisan 1987'de toplanan 28.Kongresi ücret artırımı mücadelesi sırasında işyerindeki eylem ve tartışmaların, barış ve çevre korunması için ve Ortak Pazar'la bütünleşmeye karşı eylemlerin, *çıkarları egemen sınıfların çıkarlarıyla ters düşen demokratik bir çoğunluğun oluşmasına yol açtığı* sonucuna vardı. Dahası, Parlamento'nun ulusal güvenlik için yaptığından daha ileri gidilmesi için hazırlık yapıyor.

Demokratik güçlerin toplumsal ve siyasal eylemleri ve ülkedeki genel atmosfer, sağ kanat koalisyonunun bir dizi planını engelledi.

1985 grevinden bu yana hükümet taktik değiştirdi, daha ölçülü oldu, "Toplumsal ortaklığa" bir ölçüde hazır olduğunu ifade etti ve toplu sözleşmelere karışmayı bıraktı. 1986 ve 1987'de sendikalar kimi ödünler elde ettiler ve eğer önderleri opurtünist politikalar gütmeseydi, daha fazlasını da alırlardı.

Şimdi, Mayıs seçimlerinden sonra, kabine dışı politika üzerine yeni bir bunalımdan kaçınmaya bakıyor. Sağ, sosyal demokratlar üzerine yönelttikleri saldırıların dozunu azalttı ve özellikle askeri politikada ortak bir zemin bularak, işbirliği yapmayı umuyor.

Tutucu güçlerin, kamu sektörünü küçültme ve özelleştirme planları engellenmiştir.

İktidar koalisyonu Eylül 1987 seçimlerinde darbe yemiştir. Koalisyon partileri Mayıs seçimlerinde de çoğunluğu sağlayamazken, aşırı sağ oylarını artırdı. Dahası, tutucular bir kaç sandalye kaybettiler. Schluter'in yeni kabinesi oldukça sallantıda. Ayakta kalmasının esas nedeni, *önde gelen muhalefet partilerinin, toplumda yerleşmiş demokratik savaşım potansiyelini kullanamamış olmalarıdır.* Onlar, tutucu politikalara alternatif teşkil edecek net bir program geliştiremediler.

Sonuç olarak, sosyal demokratlar yüzde 30 çizgisini ne Eylül, ne de Mayıs seçimlerinde aşabildiler; ancak parlamentoda en büyük grup olmayı korudular. En büyük sorunları, bunalımın üstesinden gelmek için hala alternatif bir ekonomik programlarının olmayışıdır. Danimarkalıların çoğu, onların bugün bir hükümet oluşturabileceklerine kuşkuyla bakıyor. Dahası, parti içinde sağ ile işbirliği yapmaya eğilimli güçler de var. Aralık 1987 de, sosyal demokratlar bütçe konusunda, iktidar koalisyonuyla bir kez daha işbirliği yaptılar.

Sosyalist Halk Partisi'ne (SHP) gelince, son seçimler gelinceye kadar bütün 1980'li yıllar boyunca güç topladı. Bu, emekçi halkın bir bölümünün, tüm Batı Avrupa ülkelerinde görüldüğü gibi, geleneksel işçi sınıfı partilerinden kopmasıyla açıklanıyor. Birçok insan, özellikle genç kuşak, bu partilerin kavrayışının yavaş ve bürokrasiye çok fazla gömülmüş olduklarını düşünüyor. Görece geniş bir örgüt olan (1959 yılında kuruldu) Sosyalist Halk Partisi, sosyal demokratlara ikircimli bakan ve komünistlere kuşku duyan solculara sesleniyor. Onların program ve eylemlerine gelince, barış hareketinden, çevrecilerden ve çeşitli ilerici akımlardan ödünç alınmış bölümlerden oluşuyor. Silahsızlanma çabaları, Avrupa güvenliği ve Danimarka'nın AET üyeliği konularında takındıkları tavır genel olarak komünistlerinkine yakındır.

Ancak ne var ki, 1985'den bu yana Sosyalist Halk Partisi, olası bir koalisyon hükümetinde sosyal demokratlar açısından daha fazla kabul edilebilir bir ortak olma

çabasıyla, kararsızlık içindedir. sonuç olarak, SHP sosyal demokratlara, daha ilerici bir konum kazanmaları için soldan baskı yapmak yerine, sağa kaydı ve sosyal demokratlara ödünler vermeye başladı. Dahası, parti önderliği, demokratik savaşımları esinlendirmek yerine, sık sık oy avcılığı üzerinde yoğunlaşıyor. Bu politika, Mayıs seçimlerindeki gerilemelerinin nedenlerinden biridir (1987'deki yüzde 14.6'ya karşı, yüzde 13 oy topladılar).

Komünist Partisinin politik girişimleri ve örgütsel çabaları, onun *geniş halk hareketinin gelişmesine ciddi katkılarda bulunmasını* ve burada sağlam bir zemin edinmesini mümkün kılıyor. Komünistlerin bu hareketlerindeki "aşırı" eylemlerini onaylamayanlar bile, pratik siyasal eylemler için hazırlanmaya sıra geldiğinde, işbirliğimizi arıyorlar. Bununla birlikte, kazanımlarımızı parlamento ve yerel seçimlerde başarı kazanacak kadar büyütemedik. Parti 1987 seçimlerinde, son on yılda ilk kez olmak üzere, oy oranını artırdı. Ancak ne Eylül, ne Mayıs seçimlerinde yüzde 2'lik barajı aşarak, 1979'a kadar temsil edildiği Parlamentoda sandalye kazanamadı. Partinin seçimlerindeki görünümü, kararlı olmakla birlikte, toplum hayatının çeşitli alanlarına yaptığı etkiye denk değildir.

Halk hareketleri ve işçi sınıfı eylemleri, sağ üzerindeki baskının belirleyici unsuru olarak kalıyor. Hükümeti hem toplumsal politikada, hem de barış etkinliklerinde, emekçi halkın istemlerine dikkat etmeye zorlayanlar bunlardır.

Barış için savaşım yeni bir evreye giriyor. Komünistler, silahlarda gerçek indirime, pratik silahsızlanmaya gidilmesi zamanı geldiğine işaret ediyorlar. Hükümet ise, Parlamento'dan geçen ilgili kararları desteklemekten başka bir şey yapmıyor. Danimarka'nın NATO'ya yapacağı katkıyı artırmaya yönelik planlarından da vazgeçmiyor. Dışişleri Bakanı, Mihail Gorbaçov'un Murmansk'ta sunduğu önerileri yeni reddetmiştir. Oysa Danimarkalılar, Kuzey Avrupa'da nükleer silahlardan arındırılmış bir bölge fikrini geniş ölçüde destekliyorlar. Uzun zamandır beklenen silahsızlanma köşede görünmek üzereyken, barış hareketi içinde kendinden hoşnutluğa yer yoktur. Bugün özellikle gerekli olan şey, bu hareketin yükselerek, güvenlik sorunları üzerine parlamento çoğunluğuna yeni enerji aşılamasıdır.

Tutucu güçlere karşı durma görevi *sol güçler arasında daha büyük bir birliği gerektiriyor.* 1980'ler, onlar arasındaki ilişkilerde çok az gelişmeye sahne oldu. Komünistler ve sosyal demokratlar arasındaki ilişkiler, geleneksel olarak, sendikal mücadeleyle sınırlı kaldı. Bugün yeni bir işbirliği alanı barış mücadelesidir. Sosyal demokratlar, çok değil on yıl önce, güvenlik ve silahsızlanma konusunda komünistlerin desteklediği her gösteriden ve her konferanstan kaçınıyorlardı. Ancak bugün, eylemlerimizde yer alıyor ve çeşitli sorunları tartışma ve işbirliği yapma isteği gösteriyorlar. Sosyal Demokrat Parti'de bir değişiklik olmakta ve yeni kuşak, barış hareketinin çevresel örgütlerin rolünü farketmekte, sendikalar üstünde tekelci liderlik kurma tavrının gerçekçi olmadığını bilmektedir.

Komünistler sendikalarda, emekçi halkın diğer kitle örgütlerinde ve ilerici kamuoyu hareketleri de dahil, her yerde sol birliğin güçlenmesi için çalışıyorlar. Komünist parti ve onun gençlik örgütü Sosyalist Halk Partisi'yle düzenli olarak işbirliği yapıyor. Barış ve çevre hareketleri içinde, onunla özellikle yakın bir ilişkimiz var. Ancak, SHP bu işbirliğinden her zaman bizden daha çok yararlanıyor (başkanları bir ara, "Siz çalışıyorsunuz, oyları biz alıyoruz" demişti). Bu durum, antisovyet ve antiko-

münist propagandanın bir sonucudur. Bu durum bizi mutlu etmiyor, ancak olaya diyalektik bakıyoruz ve SHP'ne giden oyların artışını çabalarımızın bir sonucu olarak da görüyoruz.

Genellikle, günümüzde sol güçler arasında bağlaşma için daha geniş olanaklar vardır. Ancak, bunların çoğu henüz kullanılmamış ve seçimlerden beri durum daha da kötüye gitmiştir.

Danimarka'nın gerçekliği, yeni koşullarda, emekçi halkın kendi hakları için savaşımıyla birlikte savaş karşıtı savaşımlar ivme kazanırken, sağcı güçlerin durdurulabileceğini ve hatta, geriye çekilmeye zorlanabileceğini göstermektedir. Yenitutucu politika, tekelci burjuvazinin kendi çıkarlarına aykırı gelen uluslararası ve iç politik süreçlere gösterdiği bir tepkidir. Fakat bu politika *halk hareketlerinin karşı tepkisini* yaratarak, sağ partilerin yollarını engelsiz izlemelerine de engel oluyor. Yeni uluslararası iklimin, barış ve ulusal bağımsızlık hareketinin etkisi altında Danimarka'da yaratılan politik atmosfer, sosyo ekonomik alanda ve güvenlik alanındaki antidemokratik planlarla karşı karşıya geliyor. *Sağ güç kazanmak için manevralar yapmak, uzlaşmak ve sürekli olarak kendini göstermek zorundadır.*

Yenitutuculara karşı yalnızca Danimarka'da değil, öteki Batı Avrupa ülkelerinde de gösterilen tepki son bir kaç yılda belirgin biçimde artmıştır. Belçika sağ partileri, örneğin Aralık 1987 seçimlerinde büyük yenilgiye uğramışlardır. *Bütün bunlar, Lenin'in, emperyalizmin demokrasiyi reddetmesi ile, demokrasi isteyen kitleler arasındaki uzlaşmazlığın keskinleşmek zorunda olduğuna ilişkin sonucunu doğruluyor.*[2] Bu etkenin Danimarka'daki güçler diziliminde henüz belirleyici bir etki yapmamış olması, politikalarını çarpıcı biçimde gözden geçirme yeteneği (ya da isteği) gösteremeyen muhalefet partilerinin, en başta da sosyal demokratların güçsüzlüğüyle açıklanabilir. Sosyal demokrat konumların süreğen erozyonu günümüz kapitalist toplumunda reformizmin keskin bunalımını yansıtmaktadır.

Savaşımımızı sürdürme gereksinimi, bizlerden, başka şeylerin yanısıra, bugüne kadar olandan çok daha üst düzeyde bir işbirliği bekliyor. Bu dayanışma, burjuva koalisyonun politikasına gerçek bir alternatif oluşturacak bir programa dayanmalıdır. Bu tür bir program halk çoğunluğuna, işçi sınıfının ve tüm emekçi halkın çıkarlarına denk düşen bir politika için mücadele etmelerinde gerekli zemini sağlayacaktır.

---

(2) Bkz. V.I.Lenin, Toplu Yapıtlar, C.23, s.25

"SOĞUK SAVAŞ" SONA ERİYOR

Georgi Arbatov
SBKP Merkez Komitesi üyesi; SSCB Bilimler Akademisi üyesi; ABD ve Kanada Araştırmaları Enstitüsü Müdürü

Bir süre önce, üç yıl gibi kısa bir zaman aralığında dört Sovyet-Amerikan doruk toplantısı yapılacağı ve Moskova'da gerçekleşen dördüncüsünün belki de silahsızlanma çağını başlatacağı hemen hiç düşünülemezdi. Bu nasıl olanaklı oldu?

Kanımca, Amerikalılar bizimle ilişkileri normalleştirmek ve silahlanma yarışını dizginlemek için daha büyük değişiklikler yapmak zorunda kalmış olmakla birlikte, her iki tarafın tutumunda ve politikasında ciddi değişiklikler olmuştur.

Amerikan kapitalizminin özel bir niteliği olduğu şeklindeki görüşlerin aşınma süreci -bu, zaman zaman sıçramalarla ve aşamalı olarak devam eden bir süreçtir- ABD'de uzun bir zamandır yaşanıyor. Aynı zamanda ABD'nin kendi özel rolüne ilişkin yanılgılarını terketmeye karşı isteksizlik bu ülkede güçlü bir konuma sahiptir. Geçmişte bu görüşlerin belli bir mantığı vardı ve İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, ABD nükleer silahların tekeline sahip olduğunda ve ekonomide öteki uluslara karşı ezici bir üstünlük sağladığında, bu görüşler özel bir geçerlilik kazandı. "Amerika çağı"'nın başladığına yaygın bir biçimde inanılıyordu.

Daha sonra, bunun geçici bir durum olduğu ve geçmişte kaldığı iyice belirginleşti. Amerika sarsılmaz değildi. Bu dünyada başka güçlü ülkeler de vardı ve ABD'nin ekonomik rolü, önceden olduğu gibi değişmeden kalamazdı. 1970'lerin yumuşama dönemi, ABD için yeni gerçekliklere uyma dönemiydi. Ama Amerikalılar (en azından birçoğu) eski gerçekliklerin belki geri getirilebileceğini ve yenilerin değiştirilebileceğini düşünmeye devam ettiler. Ronald Reagan kabaran bu özlem dalgalarının etkisiyle Başkan oldu. Bu, dış politikada "soğuk savaşı" yeniden canlandırmak, Amerika'nın dünya çapında dayatmalarını geri getirmek ve Sovyetler Birliği'ne karşı askersel üstünlük sağlamak demekti. Ama tüm bunlar gerçekleşti mi?

Ronald Reagan başkanlığının ilk yıllarında güçlüklerle karşılaştı. Bağlaşıklarının

kırgınlıkları ve yığınsal barış hareketinin kabarması da birer uyarı işaretleriydi. 1981-1982 yıllarında New York'ta yapılan ve milyonlarca kişinin katıldığı güçlü gösteriler, yönetimi Sovyetler Birliği ile görüşme masasına oturmaya zorladı. Gerçi bunlar gerçeklikler karşısındaki stratejik değil, taktik ödünlerdi. Ama işler daha sonra gerçekten değişti.

Bir süredir, özellikle de Ekim 1987'de borsadaki düşüşten sonra, ABD'nin askersel bütçesinde hemen hemen hiç artış olmadı, birçok askersel program durduruldu. Bunun nedeni, en başta ekonomik zorunluluklardır. Reagan'ın başkanlığı döneminde Pentagon, Sovyetler Birliği karşısında üstünlük sağlayabilmek için 2,5 trilyon dolar harcadı, ama sonuç alamadı. Tersine, ABD dünyanın en büyük alacaklı ülkesiyken, en büyük borçlu ülkesine dönüştü. Toplumsal sorunlar ciddi olarak ihmal edildi. Bugün seçim kampanyaları sırasında, Jesse Jackson yalnız siyah Amerikalıların değil, aynı zamanda, zenginlerle yoksullar arasındaki toplumsal kutuplaşmanın artmasına karşı çıkan herkesin hoşnutsuzluğunu dile getiriyor.

Amerikalıların tutumlarında çok şey değişti. Geçenlerde New York'ta bir Broadway tiyatrosunda, Viktor Hugo'nun romanından alınma **Sefiller** oyununu görmeye davet edilmiştim. Sahnede barikat üzerine bir kızıl bayrak çekildiğinde ve oyuncular Marselyez marşını söylemeye başladıklarında, seyircilerin buna gösterdiği coşkulu tepkiye şaşırdım. Yanımda oturan dünyaca ünlü bir Amerikalı şöyle dedi: "Bunu iki ya da üç yıl önce göremezdin."

Amerika'nın 1980'lerin ilk yıllarında, hatta bir ölçüde daha da önce sağa kayışı konusuna dönerek, bunun Sovyetler Birliği'nin içinde bulunduğu önemli güçlüklerle bağlı olduğuna ilişkin düşüncemi belirteyim. Bunlar, Washington'un kaba güç kullanarak sosyalizme son verme umutlarını artırıyordu. Bizim dış politikamızdaki hatalar da burada rol oynadı: Düşüncemizde yeni gerçekliklerin gerisinde kaldık ve güvenliğin sağlanmasında askersel yolları abarttık, politik yollara ise gereken önemi vermedik. Söz konusu olan bizim taarruz gücümüzü artırmamız değildir: O dönemde de hedefimiz savunmaya yönelik kaldı. Ama Sovyetler Birliği bir süre Amerika'nın koyduğu oyun kurallarını kabul etti ve ABD'nin her yeni silah sistemini kopya etmeye çalıştı. Ancak daha sonra makul yeterlilik ve asimetrik yanıt kavramları gelişti.

Ayrıca sonuçsuz ve çok uzun görüşmelere razı olduk. Bu görüşmeler, öteki tarafça silahlanma yarışını sürdürmek ve bunu gizlemekte kullanıldığı için, bunlar bir bakıma, zararlı bile olabilmiştir. Orta Avrupa'da konvansiyonel güçlerin ve silahların azaltılmasına ilişkin Viyana görüşmelerini alalım: 1973 yılından bu yana hiçbir şey elde edilemedi. Görüşmeler ilginç bir ortamda; ABD Senatosu'nun Mansfield Değişikliği olarak bilinen, Amerikan birliklerinin büyük bir bölümünün Avrupa'dan çekilmesini öngören elverişli bir görüşü kabul ettiği zaman başladı. ABD yönetimi, Senatonun elini kolunu bağlayabilmek için bu görüşmeleri başlattı. Kuşkusuz bunu reddedemedik. Ama onların bunu boş görüşmelere dönüştürmelerine, dejenere etmelerine de izin vermemeliydik. Reykwavik'te Mihail Gorbaçov, görüşme masasında bir yığın naftalin kokan konu bulunduğunu söylediğinde itiraf etmeliyiz ki, biz de böyle bir birikime göz yumduğumuzu anladık.

Dünya son yıllarda Sovyetler Birliği'nde politik düşüncenin nasıl değişmekte olduğuna ve dış politikasının nasıl daha esnekleştiğine tanıktır. Bu değişikliklerin etkisi soğuk savaş temellerine dayanan *tüm uluslararası ilişkiler yapısını* sarsmaktadır.

Bu yapı, "Sovyet tehditi"nin var olduğu inancı üzerine, Sovyetler Birliği'nin amansız ve korkunç bir düşman olduğu imajı üzerine inşa edilmişti. Moskova doruk toplantısı Sovyet toplumunun tamamen farklı nitelikteki doğasının birçokları tarafından görülmesini sağladı. Dinamik, araştırıcı, uzun vadeli ve ilerici dönüşümler gerçekleştiren, askersel ve dış politik sorunların çözümünde tamamen yeni tutumlar almaya hazır bir toplumdu bu.

Doruk toplantısı aynı zamanda kritik bir andı. Dünya kamuoyu tarafından görülmemiş birçok şeyi aydınlattı. Örneğin, konvansiyonel silahların ve güçlerin azaltılması konusundaki yeni bakış Avrupalılar için önemlidir. Batı Avrupa uzun zamandan beri, konvansiyonel silahlarda Sovyet üstünlüğünün ve Sovyetler Birliği'nin ödün vermeye veya uzlaşmaya yanaşmayı ısrarla reddetmesinin, güvenliğin önündeki başlıca engel olduğuna inandırılmıştı. Sovyetler Birliği'nin ve bağlaşıklarının 2-3 yıldır getirdiği, Avrupa'da köklü değişiklikler için fırsatlar yaratan yapıcı önerilere ilişkin bilgiler gizleniyordu.

Moskova doruğu bu suskunluğu kırdı. Gerçi Amerikalılar bununla ilgili uyum belgesinin ortak bildiriye dahil edilmesini kabul etmediler, ama Mihail Gorbaçov bunu açıkladı. Şu ortaya çıktı: Sovyetler Birliği Batı Avrupa ülkelerinin korku ve endişelerini ortadan kaldıran ve açıkça onlara seslenen bir çözüm önerisinde bulunuyordu. Bu durumda, konvansiyonel güçler ve silahlara ilişkin veri değiştokuşu; bunların, yerinde denetlemeler de içinde, sonuna dek irdelenmesi; dengesizliklerin belirlenmesi ve ortadan kaldırılması; ilk aşamada her iki tarafın silahlı güçlerinin 500 bin kişi azaltılması; aynı zamanda, askersel doktrinlerin ve birliklerin yapısının değiştirilerek, saldırı operasyonları için değil, yalnızca savunma için uygun kılınması öngörülüyor.

Moskova'daki görüşmeler Sovyet-Amerikan ilişkilerinin *demilitarizasyonu ve iyileştirilmesi* davasını açık bir şekilde ilerletmiştir. Bunu doğrulayan şeyler yalnızca INF Anlaşması'nın onay belgelerinin değişimi ve işbirliği üstüne başka birçok yeni ve yararlı anlaşmanın imzalanması değildir. Daha önemlisi, en başta silahsızlanma konuları olmak üzere, daha keskin uluslararası sorunlar üstüne politik diyaloğun derinleşmesidir. Bu konular Sovyet-Amerikan görüşmelerinin merkezinde bulunuyordu. Yeni anlaşmaların önündeki ana engel aşılmamış olmakla beraber, bu konularda tarafların konumlarının birbirine yakınlaşmasının olanaklı olduğu kanıtlandı.

Stratejik saldırı silahlarının yarı yarıya azaltılması konusunda anlaşmaya varılmasını önleyen neydi? Kuşkusuz, SDI (Stratejik Savunma Girişimi) ve savaş gemilerine yerleştirilen Cruise füzeleri önemli engellerdir. Ama kanımca daha derin bir neden vardır; o da, yönetici çevrelerde silahsızlanmada çok ileri gidilmesinin yarattığı korkudur.

Gerçekten de silahsızlanma süreci ilk kez başlamıştır ve uluslararası alanda, savaş sonrasındaki dünya düzeninin temellerini gerçekten aşındıran değişiklikler sürmektedir. Bundan yalnız aşırı sağ ya da askersel-sanayi kompleksi değil, aynı zamanda geleneksel egemen güçler de korkmaktadır. İki kuşak politikacı geçmişin klişileriyle yetişti ve şimdi şöyle soruyorlar: "Gerçekten, düşmansız yapabilir miyiz? Her şeyi kenetleyen silahlı güç olmadan yapabilir miyiz?"

SDI'ya gelince, Moskova doruğunda bir bakıma daha ılımlı bir tutum aldık ve de-

nemelere ilişkin belli konuları tartışmaya hazır olduğumuzu ifade ettik. SDI'nın, Ronald Reagan tarafından ilk kez sunulduğu gibi geçerli olduğunu sanmıyorum. Anlaşıldığına göre, bu projeden geriye tehlikeli ve pahalı birkaç silah programı kalacak. Ama Başkan Reagan dışında hiç kimsenin, SDI'ın ABD'yi nükleer füzelerden koruyacak mucizevi bir kalkan olduğuna ve ülkeyi güvenilir bir şekilde koruyacağına inanması beklenemez.

İkinci bir "soğuk savaş"tan yeni bir yumuşamaya geçilip geçilmediği sık sık soruluyor. Önümüzdeki döneme ne ad verileceğini bilemem. Ama gözlerimizin önünde olan şey *ikinci "soğuk savaş"ın sona ermekte olmasıdır.* Onun yerini ne alacaktır? Bunun yaygın diyalog ve işbirliği olmasını dilerim. Bu zaten başlamış bulunmaktadır. Silahsızlanma alanında çarpıcı bir adım atılmıştır. Afganistan'da bölgesel çatışmaları çözme yolları ortaya çıkıyor.

Afganistan sorunu, doğal olarak, Moskova doruğunda görüşüldü. Bu alandaki sonuçlar açık: Sovyet birliklerinin çekilmesine başlandı ve gerek Pakistan ile Afganistan arasında, gerekse Sovyetler Birliği ile ABD arasında anlaşmalara varıldı. Ama aynı zamanda, Pakistan'ın yükümlülüklerini yerine getirmediğinden ve ABD'nin, Afganlı karşı devrimcilere, İran toprakları kanalıyla silah temin etmek için İran'la görüştüğü haberlerinden söz ettik. Her iki taraf da Cenevre'de imzalanan anlaşmalara sadık kalacaklarını doğruladılar. Bu konuda gene de büyük ve olumlu gelişmeler kaydediliyor ve *sorunun politik çözümünün yakında tamamen güvence altına alınacağını* ümit ediyoruz.

Kuşkusuz, zirvede tüm sorunlar çözülmedi. Ama görüşmenin öncesinde, daha fazlasının beklenip beklenemeyeceği bana sorulsaydı, "Hayır" derdim. Doruk başladığında Amerika'nın politik takvimini dikkate almamız gerektiği açıktı. Seçim kampanyası, yönetimin yakında değişecek olması Washington'un görüşmeler sürecini yavaşlatmasına ve bu "topal ördek" yarışını ("topal ördek", çıkış yolu arayan bir yönetimi betimlemenin Amerikan tarzı oluyor) başkalarına dayatmaya çalışmasına neden oluyor. Burada, *politik sürecin hızını korumanın ve hatta daha da hızlandırmanın,* -ki bu, dünyadaki savaş karşıtı hareketin başlıca mücadelesidir- dünya kamuoyu ve aynı zamanda Sovyet dış politikası için önemi büyüktür.

Bir yandan yeni nükleer silahlar ilk kez yokedilirken, öte yandan silahlanma yarışının devam etmesi şimdiki durumun açmazıdır. Artık stratejik nükleer silahlarda sayısal bakımdan hemen hiç artış olmamaktadır, ama bunların geliştirildikleri de ortadadır.

Ne yazık ki, *nükleer denemelerin durdurulması* doğrultusunda da köklü bir adım henüz atılmış değildir. Üstelik, denemeler konusu, bir bakıma bir kenara bırakılmıştır; ama eminim ki, pek uzun olmayan bir süre için. Nükleer denemelerin yasaklanmasına karşı çıkanların tüm kozlarını ellerinden almak için, ortaklaşa irdeleme işlemini belirlemeyi, bu alanda işbirliği yapmayı, 1974'de ve 1976'da hazırlanmış, ama hala imzalanmamış olan ve biri güç sınırı, diğeri de denemelerin sayısının sınırlanması üstüne iki anlaşmayı onaylamayı kabul ettik. Bundan sonra, denemelerin gücünü daha da sınırlamayı ve sonunda, bunları tamamen durdurmayı planlıyoruz. Bu, aynı zamanda nükleer silahların artık geliştirilmeyeceği anlamına gelmektedir.

Peki öyleyse, silahsızlanmanın, Sovyet-Amerikan ilişkilerinin ve genel olarak uluslararası durumun perspektifleri nelerdir?

Silahsızlanma süreci, mücadele ortamında ilerliyor ve ilerleyecektir. Bu mücadele karmaşık bir nitelik taşımaya devam ediyor. Silahlanma yarışına karşı olanların daha da güçlü olacaklarından kuşku duymuyorum. Ekonomik etkenler, politik eğitim ve uluslararası durumdaki gelişmeler onlar için elverişlidir. Ama aynı zamanda, pekçok şey üzerinde çekişme yapıldığını ve bu askersel yarışı sürdürmek isteyenlerin değişmeye karşı direndiğini unutmamalıyız.

Kanımca, Sovyet-Amerikan ilişkileri olumlu bir şekilde gelişecektir. Ama Sovyetler Birliği dünyaya yalnızca bu ilişkiler açısından bakmıyor. Öteki ülkelerle, tüm anakaralarla ilişkiler de çok önemlidir. Sovyetler Birliği ve ABD nüfusu toplamının insan soyunun yalnızca yüzde 10'unu oluşturduğunun ve tüm dünyada durum normal ya da elverişli olmadıkça, bizim için güvenliğin söz konusu olamayacağının çok iyi farkındayız. Biz aynı zamanda askeri gücün haklılık kazandırmadığını, tersine, bize büyük bir sorumluluk yüklediğini de biliyoruz. Biz, kapsamlı, herkesi içine alan bir uluslararası güvenlik sistemi kavramı geliştirdik ve bundan daha azını kabul etmeyeceğiz.

HEDEFİMİZ ŞİDDETİN OLMADIĞI BİR DÜNYADIR

William Coffin(*)
"Sane-Freeze"(**) Barış Koalisyonu Başkanı (ABD)

Her şeyden önce, açık ki, doruk toplantısı birçok şeyi anlatmaktadır: Yeniden kurulmakta olan güven atmosferidir, diyaloğun devamıdır, gelecek umududur. Ama bunda belirli tehlikeler de içermektedir: Çünkü, doruk görüşmelerinin, öteki birçok toplantılar gibi, oyalayıcı bir şey veya tüm dünyadaki barış hareketlerinin gözlerine atılan kum olması tehlikesi vardır.

Kanımca Moskova doruğu büyük önem taşıyor. Doruğun sonuçlarına bakılırsa, soğuk savaşın esas olarak sona ermekte olduğu hissedilmektedir. Ama bir Amerikalı olarak, doruk toplantısının geniş yığınların beklentileri yanında yetersiz olmasından, oldukça hayal kırıklığına uğradım ve bunun, başta ABD'nin hatası olduğu kanısındayım. Silahlanma yarışı devam ettiği sürece, Sovyetler Birliği ABD'ye yetişmek zorunda kaldı. Şimdi sıra silahsızlanmaya gelince, iş tersine döndü: Sovyetler Birliği önde gidiyor ve ABD ona yetişmek zorunda kalıyor. Moskova hemen yarın tüm nükleer denemeleri durdurmak istediğini söylüyor. ABD ise hala SDI'ı, Yıldız Savaşları'nı denemek istiyor. Sovyet liderleri kıtalararası balistik füzelerin yüzde 50 oranında azaltılmasını istediklerini söylediler, ama ABD'de Dışişleri Bakanlığı ile Pentagon arasında böylesi bir indirimin gerçekleşebilmesi için yeterli uyum yok. Bu durumda, Sovyetler Birliği, Avrupa'da konvansiyonel silahların ve asker sayısının azaltılmasını önerdi. Ama, anladığım kadarıyla, ABD ve NATO bu öneriye olumlu bir yanıt vermiyor.

(*) **William Coffin** İkinci Dünya Savaşı'nda, ABD ordusunda Fransız ve Sovyet birlikleriyle irtibattan sorumlu bir subaydı. 1950-1963 yılları arasında yurtdışında CIA görevlisi ve birkaç yıl da New York Riverside Kilisesinde başrahipti.

(**) **Sane** 30 yıl önce kuruldu. En eski barış hareketidir. **Freeze** ise görece yeni bir harekettir. Bu iki örgüt geçen yıl güçlerini birleştirdiler ve yeni koalisyon **Sane-Freeze**'nın 200 bine yakın üyesi vardır. ABD'deki en büyük barış örgütüdür. (Derginin notu)

Uluslararası ilişkilerde önemli olan, atılan adımın büyüklüğünden çok, doğrultusudur. INF, kuşkusuz bir adımdır, ama anlamamız gerekir ki, bunun nükleer silahların modernleştirilmesinin yavaşlatılmasına henüz hiçbir yararı olmamıştır.

Başkan Reagan'ın, insan haklarının çiğnendiği iddiasına böylesine çok zaman harcaması çok yazık! Başkan Reagan Spaso binasında toplantılar yaparken, Mihail Gorbaçov'u Washington'da Sovyet Elçiliği önünde yoksullara çorba dağıttığını tahayyül ettim. Ve şöyle düşündüm: "Gorbaçov, ABD'ye silahsızlanma konusunu görüşmek üzere gelip de, Washington'un açlarını ve evsizlerini beslemeye başlasa, Gorbaçov'un ne yapmaya çalıştığını kaç Amerikalı anlardı?"

Konu silahsızlanmaya gelince, kanımca, Ronald Reagan "insan haklarının çiğnenmesi" iddiasını, Amerika'nın önerilerinin yetersizliğinden dikkatleri uzaklaştırmak için kullandı.

İnsan haklarına gelince, bunların temelde iki çeşit olduğunu anlamamız gerekir: Biri, tüm önemli sivil (medeni) özgürlüklerdir (konuşma, basın, inanç özgürlüğü), ötekisi ise, sosyal haklar, asgari sağlık hizmeti, konut, eğitim, beslenme, çalışma hakkıdır. Sovyetler Birliği sosyo-ekonomik haklarda, ABD ise sivil (medeni) haklarda çok daha güçlüdür. Ve kanımca, bunların her ikisinin bir araya getirilebilmesi çok önemlidir. Ama belki, bunlar ile barış ve silahsızlanma hakkı, başta da nükleer silahsızlanma hakkı arasındaki bağın gösterilmesi daha da önemlidir.

Şimdiye dek, stratejik silahların yarı yarıya azaltılması konusunda bir anlaşmaya varılabilmiş değildir ve kanımca esas sorun Yıldız Savaşları'dır. Bir taraf nükleer kalkanını kuşanırken, öbür taraftan nükleer kılıcını kısaltması istenemez.

20 yıl önce Sovyet Başbakanı Kosigin Amerikalılara, "Moskova çevresinde küçük bir savunma kuracağız" dediğinde, o zamanki başkan L.Johnson ile Savunma Bakanı Mac Namara, "bu savunma değil, saldırıdır. Siz caydırıcılığı ortadan kaldırıyorsunuz!" dediler. Ve Amerikalılar haklıydı, Sovyetler ise haksız. 20 yıl sonra ise, Sovyetler haklı, Amerikalılar tamamen haksızdır. Aynı argüman, 20 yıl sonra, öteki yana geçmiştir. Hem silahlarda indirim, hem de Yıldız Savaşları bir arada olamaz...

Reagan'ın SDI'ı "savunma" paketi içinde pazarlaması şaşırtıcıdır; tanrıya şükür ki, Yıldız Savaşları şimdi çok büyük güçlüklerle karşı karşıyadır.

Umarım, yüzde 50 indirim, Reagan görevinden ayrılmadan önce gerçekleşir. Çünkü sağcı bir Amerikan başkanı Sovyetlerle silahların azaltılmasına ilişkin anlaşmaları sonuca ulaştırır ve Demokratların kontrolündeki Senato'ya bu anlaşmaları onaylatırsa, o zaman iki partili bir dış politikaya sahip olunabilir. Ve Reagan görevden ayrılmadan önce ikinci anlaşma imzalanacak olursa, gerek Bush, gerekse de Dukakis'in bu süreci devam ettirmeleri onlar için çok daha kolay olur.

Sovyet birliklerinin Afganistan'dan çekilmesi son dönemin çok cesaret verici bir olayıdır. Biliyorum, Sovyetler Afganistan'a davet edilmişlerdi. Ama aynı zamanda, bir hükümetin, kendinin yapamadığı şeyleri yaptırmak için daima birilerini davet ettiğini de biliyorum. Benim temel tavrım şudur: Hiçbir ülke (ne Sovyetler Birliği, ne de ABD) başka ülkelerde kimin yaşayacağına, kimin öleceğine ve kimin yöneteceğine karar verme hakkına sahip değildir. Beni etkileyen şey; Sovyetler Birliği'nin bu çatışmayı sona erdirmek için Birleşmiş Milletler'e başvurmasıdır. ABD böyle birşeyi

hiçbir zaman yapmamıştır. Ve bu çok önemli bir adımdır, çünkü gittikçe daha çok karşılıklı bağımlı ve bölünemez hale gelen dünyada artık uluslararasılaşma zamanı gelmiştir.

Sekiz yıl önce Sovyetler Birliği'ne gitmiştim. O zaman Sovyetler Birliği bana çok sıkıcı gelmişti. Şimdi, orada tüm pencereler ve kapılar açık. Yaşam tamamen yeni. Bu harikulade bir duygu. Perestroyka'nın ortak girişimlere ve karşılıklı ekonomik bağımlılığa yol açacağı kanısındayım. Bu çok güzel bir caydırma biçimi ve hem ekonomik, hem de politik ve askersel görüş açılarından perestroyka'nın başlıca sonuçlarından biridir.

ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkilerin, Çin ile ilişkilerimizde son on yılda gerçekleştirildiği kadar çabuk ve köklü bir biçimde değişebileceğini sanıyorum ve umuyorum. Genel durum gözönüne alındığında, bunun neden böyle olması gerektiği açıktır. Zamanımızda yaşamın devam etmesinde dikkate alınacak birim artık bir tek ulus değildir, tüm insan soyudur. Hepimiz aynı kayıktayız. Kayığın öbür tarafında bir delik açmanın mantığı yoktur. Ya hep beraber batacağız, ya da hep beraber su yüzünde kalacağız.

Ekonomik nedenler sanırım, hem Sovyetler'e, hem de Amerikalılara çok büyük ölçüde yardımcı oluyor. Sovyetler Birliği, ekonomik bakımdan silahlanma yarışını sürdüremez; biz de sürdüremeyiz. Sizin ekonominizde durgunluk var; bizim ekonomimize gelince, dünyada borçlu ülkelerin başında geliyoruz. Ve sanırım, giderek daha çok Amerikalı, *jeopolitikanın yerini jeoekonominin* aldığının farkına varıyor. Bir örnek Japonya'dır. Japonya İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana hiçbir bomba denemesi yapmadı, hiç süngü taşımadı, üçüncü dünyanın hiç bir küçük adasına paraşütçü birlikleri indirmedi, araştırma-geliştirme harcamalarının yalnızca yüzde ikisini askersel alana ayırdı ve bugün dünyada alacaklı ülkelerin başında geliyor. O halde, ekonomik nedenler hem ABD'ye, hem de Sovyetler Birliği'ne yardımcı olacaktır. Bana göre, gerek ABD, gerekse Sovyetler Birliği için ideal dış politika, iç sorunların başarılı bir şekilde çözülebilmesi açısından azami koşullar yaratan bir politika olurdu.

Bizim açık hedefimiz savaşsız bir dünya olmalıdır. Ama bu uzak bir hedeftir ve açıktır ki, üzerinde yoğunlaşmamız gereken şey bu hedefe vardıracak adımlardır. Kanımca, 2000 yılına kadar nükleer silahsız bir dünyaya kavuşmak olanaklıdır ve bu yalnızca bir politik irade sorunudur. O zamana kadar konvansiyonel silahların da azaltılması gerekecektir. Büyük devletler arasındaki savaşları olmasa bile bölgesel savaşları doğuran haksızlıkları önlemek için, Birleşmiş Milletler'e bağlı küçük bir daimi orduya gerek duyacağımızı düşünüyorum.

Savunmaya yönelik bir savunmanın nasıl birşey olacağı konusunda yaratıcı düşünceler zaten vardır. İsviçre'nin bir tür güvenlik modeli var, çünkü başka hiç kimseyi tehdit etmiyor: İsviçre'nin tankları yok, sadece tanksavar silahları var; bombardıman uçakları yok, avcı uçakları var. ABD ve Sovyetler Birliği bu yönde çok çabuk ilerleyebilirler. Amerikan ve Sovyet savunma bakanlarının bu konu üzerinde görüşmeleri yararlıdır. Ve ortak güvenlik üzerine görüşmeye başlayabiliriz. Ulusal güvenlik doktrininin tersine "ortak güvenlik"ten ne anlıyoruz? Ulusal güvenlik doktrini şöyle der: "Kendi güvenliğimi, ancak başkalarınınkini tehdit ederek savunabilirim"; ortak güvenlik doktrini ise, nükleer çağda, herkes güvenlikte olmadıkça, hiç kimsenin güvenlikte olamayacağını kabul eder.

Benim en büyük kaygım, nükleer silahların nasıl yapılabileceğinin daima insanın hafızasında bulunacağıdır. Şayet konvansiyonel bir savaş başlarsa ve nükleer bombanın nasıl yapılacağı biliniyorsa, o zaman tekrar nükleer silah yapımına başlanabilir. Bu nedenle, ideal bir düşünce olarak görünse bile, hedefimizin *savaşsız bir dünya olması* gerektiği kanısındayım. Bu konuda iyimser ve ısrarlı olmalıyız. Şimdi her şeyden çok gereksinim duyduğumuz şey ısrar ve politik istektir. Sadece barışı arzu etmek yeterli olmuyor: Barışı talep etmeli, barış için çalışmalı ve mücadele etmeliyiz.

Eisenhower, "Barışı, hükümetlerden çok insanların istemesi hoşuma gidiyor" dediği zaman işin özünü anlamıştı. Aslında insanlar barışı o kadar istiyorlar ki, bir gün hükümetler yollarından çekilse de ona sahip olsalar, iyi olacak. Ve ben Sane-Freeze barış örgütüne bu nedenle katıldım: Tarihsel açıdan önemli kritik anlardan birinin geldiğini düşündüm. Washington'un, yalnızca, artık karşı duramayacağı şeyleri onaylayacağına inanıyorum ve insanların bunu yaptırmak için hükümetlere baskı yapmaları gerektiği kanısındayım. İnsanlara şu anlamda inanmada güçlük çekmiyorum; iktidar koltuğundan en uzakta olanlar genellikle işlerin canalıcı noktasına daha yakın olurlar. Barış hareketi ne kadar uluslararasılaştırılabilirse, eylemleri de o kadar etkin olur. Umarım, Uluslararası tarzda çalışabilir ve barış hareketinin hükümetlerin önünde olup olamayacağını ve hükümetlerden, onların vermeye hazır olduklarından daha fazlasını talep edip edemeyeceğini görebiliriz.

ZAMAN SINAVINDAN GEÇMİŞ BİR BAĞLAŞIKLIK POLİTİKASI

Werner Kirchhoff

Almanya Sosyalist Birlik Partisi MK aday üyesi,
ADC Ulusal Cephesi Ulusal Konseyi Başkan yardımcısı

Demokrasimizin pratikteki ifadesi olan Ulusal Cephe, ülkemiz halkının sosyalist toplumu kurmadaki sıkı işbirliğinin vücut bulduğu bir organdır. Cephe çalışmasını Alman Demokratik Cumhuriyeti Anayasası'nın, her yurttaşın ortak davada sorumluluğu bulunduğuna ilişkin maddesi uyarınca yürütmektedir.

Bu makale, kanımca, bugün Ulusal Cephe haline gelen ülke çapındaki sosyalist hareketin doğuşu üzerine kısa bilgi verilmesi ile başlamalıdır.

Marks ve Engels, **Komünist Parti Manifestosu**'nun 1883 tarihli önsözünde ve başka yapıtlarında yer alan şu sonucu çıkarıyorlardı: "Sömürülen ve baskı altında tutulan sınıf (proletarya), aynı zamanda tüm toplumu sömürüden, baskıdan ve sınıf mücadelelerinden nihai olarak kurtarmadan, kendisini sömüren ve baskı altına alan sınıftan (burjuvazi) da kendisini kurtaramaz"(1) 1946 yılındaki kuruluşundan itibaren, Almanya Sosyalist Birlik Partisi (ASBP), şu iki-yönlü hedefi izleyegelmiştir: Sosyalizmi kurmak ve işçi sınıfı ile tüm öteki emekçi halk arasında sağlam bir bağlaşıklık sağlamak. Bu amaç, ADC halkının yaşamsal çıkarlarına her zaman yanıt verdi. Gerçekten derin köklere sahip bir bağlaşıklık politikası olmadan, ülkemizde sosyalist devrimin olanaklı olmadığını işçi sınıfı partisi, Alman tarihinin derslerinden öğrenmişti.

Ulusal Cephe aracılığıyla gerçekleştirilen bağlaşıklık, barışçı ve demokratik bir Almanya kurulmasını amaçlayan Potsdam anlaşmaları ilkelerinin yaşama geçirilmesi mücadelesi içinde vücut buldu. Ancak geçmişin uğursuz güçleri hemen başlarını kaldırdılar. Ülkemizi bölmeye koyulan Batılı işgal güçlerinin desteğini görüyorlardı.

---

(1) Karl Marks ve Frederich Engels, **Seçme Yapıtlar** (3 ciltlik), Moskova, C.1, s.101 (İng.)

İlerici yığınların benimsenmiş olduğu; toprakları asla bir daha savaşa kaynaklık etmeyecek, yalnızca barışı hedefleyecek tek bir Alman devleti kurulması amacı işte böylece suya düşürüldü. 7 Ekim 1949'da, halkımızın ilerici güçlerinin yüzyıllardır verdiği mücadelelerin doruk noktası olarak Alman Demokratik Cumhuriyeti'nin ilan edilmesinden bu yana, Ulusal Cephe Alman topraklarındaki ilk işçi-köylü devletinin güçlendirilmesi için herşeyi yapıyor.

Devrimci işçi sınıfı ve partisinin yöneticiliğindeki Ulusal Cephe, halkı toplumsal kökenine, dünya görüşüne ya da dini inancına bakmaksızın birleştiren ve barış, özgürlük, demokrasi ve insanlık onuru için çalışan geniş tabanlı bir hareket haline geldi.

Ulusal Cephe'nin aştığı yol hiç de kolay ve düz değildi, işbirliğini uyumlu hale getirmek onyılları aldı. Ülkenin tarihsel gelişiminin özgüllüklerinden kaynaklanan nesnel çelişkilerin üstesinden gelmek ve öznel nitelikteki engelleri aşmak gerekiyordu. Emperyalizm bu Cepheyi yıkmak için sürekli uğraştı, ancak işçi sınıfı ve bağlaşıklarını bölmeyi hiçbir zaman başaramadı. *Halkımızın, ortak çabalarımızla kurulan ahlaksal ve politik birliğini,* temel bir zenginliğimiz ve yeni başarıların güvencesi olarak özenle koruyor ve savunuyoruz.

Kısaca söylersek, sınıflar ve toplumsal tabakaların bağlaşıklığı, politik olarak, Ulusal Cephe'deki partilerin ve yığınsal örgütlerin sıkı işbirliğinde ifadesini buluyor. Çekirdeğini Almanya Sosyalist Birlik Partisi oluşturmak üzere, Demokratik Köylü Partisi, Hıristiyan Demokratik Birliği, Liberal Demokratik Parti ve Ulusal Demokratik Parti bu cephede yer alıyorlar.

İşçi sınıfının ve tüm halkın partisi olan ASBP, 2.3 milyon üyeye sahiptir. Ulusal Cephe içinde, sosyalizm ve barış adına SED ile işbirliği yapan ve her biri 100 binin üzerinde üyeye sahip bulunan öteki partileri de tanıtmak yerinde olacaktır. Demokratik Köylü Partisi, adından da anlaşılacağı gibi emekçi köylülüğü birleştiriyor. Hıristiyan Demokratik Birliği, kendi dinsel gelenek ve ahlak anlayışları temelinde, yeni bir toplumun kurulmasına katılanların partisidir. Liberal Demokratik Parti, zanaatkarların, küçük girişimcilerin ve kimi aydınların partisidir ve ilerici burjuva demokratların geleneğini taşımaktadır. Milliyetçi düşünce ve duyguların aşılmasına büyük katkıda bulunmuş olan Ulusal Demokratik Parti de, bireysel ya da kooperatif üyesi elsanatçıları ve zanaatkarların, aydınların ve kültür çalışanlarının çıkarlarını savunuyor.

Öteki önemli toplumsal örgütler arasında Hür Alman Sendikaları Konfederasyonu (FDGB), Hür Alman Gençliği (FDJ), Alman Kültür Birliği (Kulturbund) ve Çiftçi Yardımlaşma Birliği sayılabilir. Bu örgütlerin herbiri, her düzeydeki halk yönetim organlarını kendi adaylarına gösteriyorlar ve bunlar Ulusal Cephe'nin listelerinde yer alıyor. ADC'nde halkın en yüksek temsili organı olan Halk Meclisi'nde bu örgütler 10 parlamento grubunu oluşturuyor.

Ulusal Cephe bugün 80'i aşkın mesleki örgüt, birlik ve derneği birleştiriyor. Her bir topluluğun ve her bir mahallenin kendi Cephe komitesi vardır. Bunların sayısı ülke çapında 19 bini buluyor ve bu komitelerde 400 binden fazla insan çalışıyor; bunların yüzde 40'ı ASBP üyesi, yüzde 20'si cephe üyesi öteki dört partiden, geri kalanları da partisizdir. Komitelerde aktif görev yapanların yaklaşık yüzde 30'unu kadınlar, yüzde 10'unu ise gençler oluşturuyor. Bu komiteler büyük bir *politik güçtür.* Bunlar nüfusun geniş politik ve toplumsal yelpazesinin bütününü temsil ediyorlar ve yurt-

taşlar, "Üretime katıl! Planlamaya katıl! Yönetime katıl!" ilkesi uyarınca, bu komiteler aracılığıyla ülke işlerine, demokratik yoldan katılıyorlar.

Ulusal Cephe komitelerinin en önemli amacı, iç ve dış politikaların açıkça tartışılmasını teşvik etmek, halkı ülkedeki durum üstüne bilgilendirmek, yararlı öneri ve girişimleri desteklemek ve eleştirilere yanıt getirmektir. Komiteler, özellikle halkın yaşama ve çalışma koşullarının daha iyileştirilmesine, kültürel ve entellektüel düzeyin yükseltilmesine katılmadaki gönüllü yaratıcılığının gerçekliğe dönüşmesi koşullarını sağlamayı amaçlıyorlar.

Kent ve kasabaları güzelleştirmeyi amaçlayan bir yığın hareketi, yıllardan bu yana faaliyet gösteriyor. Çalışma saatlerinden sonra gerçekleştirilen toplumsal amaçlı gönüllü çalışmalar, cumhuriyetin ekonomik ve sosyal gelişmesine esaslı bir katkı yapıyor. Yurttaşlık girişimlerine ilişkin hedefler, Ulusal Cephe'nin uzun erimli eylem programında formüle edilmiştir ve bunlar, beş-yıllık planlar çerçevesinde yaşama geçiriliyor. Bu temelde Cephe'nin güncel programı, kent ve kasabalarda, yerel koşulları ve ihtiyaçları gözönüne alan bir tarzda, demokratik bir tartışmayla belirleniyor ve ortak çabayla yaşama geçiriliyor.

Konut inşaatı toplumsal politikamızın merkezinde yer alıyor. Cumhuriyetin konut sorunu, bir toplumsal sorun olarak 1990 yılında çözülmüş olacaktır. Konut inşaatı programı Cephe'nin tüm faaliyetinin merkezini oluşturuyor ve bu programın yaşama geçirilmesi milyonlarca insanın katkısını alıyor. Burada, kentlerdeki apartmanların korunmasına etkin biçimde yardım etmek ve bu konutların konforunun artırılmasına ağırlık veriliyor. Bu konutlarda oturanlar da kendi paylarına çok şey yapıyorlar: Kapı ve çerçevelerdeki ufak tefek tamiratları ve boyama işlerini yapıyor, balkonları ve merdivenleri temiz tutuyor, buraları kendi zevklerine göre dekore ediyorlar: Konutların çevresindeki yeşil sahaların bakımını üstleniyor ve bahçelerini güzelleştiriyorlar. Bir konut bakımı merkezleri ağı, isteyene mesleki bilgi, tavsiye ile gerekli araç ve gereçleri sağlıyor (bedava ya da çok ucuza). Bu sayede, konutlarda oturanlar, küçük tamiratların yaklaşık dörtte birini kendileri yapıyorlar.

Yaşlıların ilgi ve bakım görmesi, toplum açısından temel bir insanlık görevidir. Yurttaşlık girişimi programının sürekli yönlerinden birini de, komşuların yardımıyla, yaşlıların konutlarının yıldan yıla bakımı ve tamiri oluşturuyor.

Çok sayıda gönüllü, kentsel ve kırsal alanlarda eğitim, sağlık ve toplumsal kuruluşlarının binalarının, kültür ve eğlence merkezlerinin, kafetaryaların temizlenmesi, bakılması ve tamir edilmesine yardımcı oluyor. Yurttaşlık bilincine sahip kadın ve erkekler, okullarda, çocuk yuvalarında ve bakım evlerinde, oyun sahalarında, spor, dinlence ve eğlence komplekslerinde gönüllü olarak yardımda bulunuyorlar.

Ulusal Cephe'nin aktivistleri, yerel halk konseyleri ve vekilleri ile ve aynı zamanda da, kamuya ve devlete ait olan, artık malzeme toplama işletmeleri ile yakın işbirliği içindedir. Düzenli olarak kullanılmış metal, kağıt, plastik ve cam toplanmasında ve bu çalışmaların kolaylaştırılması için toplama merkezleri ağının genişletilmesinde yakın işbirliği yapıyorlar. Çabalarımız ürün veriyor: Cumhuriyetin, örneğin kağıt ihtiyacının yaklaşık yarısı buradan karşılanıyor. Kullanılmış kağıtlar atılmış olsaydı, ağaç ve orman kesimi büyük olacak ve bu da, hem üretim hem de ekoloji açısından tam bir sorumsuzluk olacaktı.

Bir başka önemli yurttaşlık girişimini de, tarımsal üretimde verimi artırmak amacıyla yerel halk meclisleri, tarım kooperatifleri ve halk çiftlikleriyle gerçekleştirilen işbirliği oluşturuyor. Kırsal yerleşim birimlerinin iyileştirilmesi ve buralardaki çalışma ve yaşama koşullarının yüksek bir düzeye ulaştırılması sürekli dikkat merkezindedir. Ulusal Cephe Komiteleri, nüfusa yeterli gıda malları sunulmasını denetliyor ve özel kullanımdaki sebze, meyve ve çiçek bahçelerinden en etkili biçimde yararlanılması için hertürlü desteği gösteriyor. Cumhuriyet'te, ocakların yüzde 20'sinden fazlası, devlete et, süt, yumurta, bal ve yün satıyor. Perakende satış ağına sebze ve meyve sağlayanların oranı ise daha yüksektir.

Gerektiği durumlarda, Ulusal Cephe ekin ve hasat zamanı çalışacak ek işgücü bulunmasına da yardımcı oluyor.

Yaşam düzeyinin yükseltilmesine ve çevrenin korunmasına büyük dikkat gösteriyoruz. Ulusal Cephe komiteleri, içme suyu ve kanalizasyon sisteminin, sulamanın ve orman bakımının iyileştirilmesine ilişkin programlar uyguluyor ve doğal su kaynaklarının bakımını denetliyor.

Yerel geliştirme programlarının yürütülmesinde gençler aktif olarak yer alıyor. Bu çalışmada, başı, kendi sosyalist örgütleriyle Hür Alman Gençliği çekiyor. Gençkız ve delikanlıların, konutların, yaşama koşullarının ve çevre korumanın iyileştirilmesine yaptıkları pratik katkı büyük bir övgüye değerdir. Kuşkusuz, genç kuşağın çıkarları da gözardı edilmiyor. Örneğin, gençlik örgütü, Cumhuriyet'in 40. kuruluş yıldönümü olan 7 Ekim 1989'a kadar, genç evliler için 45 bin apartman dairesi ve 146 gençlik eğlence merkezi yapımını hedefleyen bir girişim yürütüyor.

Yerleşim birimlerinde entellektüel ve kültürel faaliyetlerin ve kitle sporunun desteklenmesi, Ulusal Cephe komitelerinin politik çalışmasının ayrılmaz bir parçasını oluşturuyor. Komiteler bu çalışmalarını yerel geleneklerle, tarihsel yıldönümleri ve bayramlarla bağlıyorlar ve böylece, tarih bilincini ve sosyalist yurtseverliği teşvik ediyorlar.

Geçen iki yıl içinde kaydedilen ilerleme halkın çalışkanlığının, yurtsevgisinin güçlü bir kanıtı oldu: 20 milyar mark değerinde konut bakım ve tamiratı gerçekleştirildi. Yaşlılara ait toplam 364 bin apartman dairesi, komşuların yardımıyla tamir edildi. Kamu kuruluşlarına ait binalarda 360 bin'den fazla oda ve salon gönüllüler tarafından tamir ve dekore edildi. Yaklaşık 300 bin komşu bakım sözleşmesi imzalandı.

Ulusal Cephe yerel sorunlarla tek başına ilgilenseydi, bu kadarını başaramazdı. Başarının sırrı, yerel Ulusal Cephe komitelerinin (entellektüel, kültürel, manevi ve maddi potansiyelleriyle yaşama ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi programına giderek daha fazla katılan) hükümet kuruluşları, işletmeler ve kooperatiflerle gerçekleştirdiği işbirliğinde yatıyor. Bu işbirliği, 1985 yılında çıkarılan Halkın Yerel Temsili Organları Yasası temelinde gerçekleştiriliyor.

Kent ve kasabalarda yaşama ve çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik yurttaşlık girişimi, Ulusal Cephe'nin ülkede gelişmiş bir sosyalist toplumun kurulmasına yaptığı özgül etkin katkıyı oluşturuyor. Barışı ve herkes için refahı amaçlayan doğru politikanın desteklenmesi bakımından bu harekette söz ile edim birbiriyle uyumlandırılmıştır. Halkın yaşam koşullarını ve kültürel düzeyini halkla birlikte yükselten yurttaşlık girişimi sosyalist demokrasinin milyonların demokrasisi olduğunu göste-

riyor. Bütün bunlar halkın güven duygusunu güçlendiriyor ve sosyalist anayurtları ile sıkı bağlarını pekiştiriyor.

ASBP'nin zaman sınavından geçmiş olan bağlaşıklık politikası, ülkemizde zanaatkarlığın ve küçük sanayiin gelişmesi için verimli bir zemin oluşturuyor. Örneğin, zanaatkarlar kooperatifleşme ve komisyon ticaretinin özgül biçimleri sayesinde kendi özel mülkiyetlerini koruyor ve sosyalizmin kuruluşuna etkin katkıda bulunuyorlar. Gerçekten de onlar, nüfusun ihtiyaç duyduğu toplam onarım hizmetlerinin üçte ikisini karşılıyor ve toplam perakende ticaretin yüzde 8.5'ini gerçekleştiriyorlar. Özel mülk sahipleri, gıda hizmetleri alanındaki işletmelerin yaklaşık yüzde 40'ını işletiyor ve bu alandaki toplam müşterinin yüzde 16'sına hizmet götürüyorlar. O nedenle, kooperatiflerde ve bireysel olarak çalışan zanaatkarlar, özel dükkan sahipleri ve lokanta, vb., işletmeleri toplumsal dokumuzun organik bir bileşenini oluşturuyor.

Sosyalist devlet, zanaatkarları ve küçük işletmecileri teşvik ediyor, üretimin rasyonalizasyonunda, küçük çaplı mekanizasyon ile bilimsel ve teknolojik kazanımların uygulamaya sokulmasında yardımcı oluyor. Devlet, aynı zamanda bu alanlarda, genç uzmanların yetiştirilmesine yardım ediyor, vergileri azaltıyor, kolay ödeme koşulları ile kredi sunuyor ve gerekli üretim sahaları açıyor. İçinde bulunduğumuz beş-yıllık plan döneminde, ulusal ekonominin bu önemli sektörünün ardıcıl ilerlemesini sürdürmesi ve bu alanda yıllık üretim artışının yüzde 5'e ulaşması bekleniyor.

Zanaatkarlar ve küçük işletmeciler, toplumda sağlam bir konuma ve güvenli bir geleceğe sahiptir. Bunların 16 bini Ulusal Cephe üyesidir ve bunun 6 bininden fazlası da, zanaatkar ve küçük işletmecilerin çalışma gruplarına katılıyor. Emekçilerin bu kesimi ile temasımızı koruyarak, mesleki örgütler ve hükümet kuruluşları ile birlikte, bu insanların politikamızın doğruluğuna tam olarak ikna olmalarına ve halka daha iyi hizmet sunmalarına yardımcı oluyoruz.

Ulusal cephe, daha kuruluşundan itibaren şu ya da bu dinsel inanca sahip olan herkesi, demokratik değişime ve sosyalizmin kuruluşuna katmayı amaçladı. Milyonlarca hıristiyan, anayasanın tüm inançlar için eşitlik ve eşit saygı ilkesi uyarınca anayurtlarının refahına katkıda bulunmak için bütün güçleriyle çalışıyor. Birçoğu, Ulusal Cephe komitelerinin üyesidir ve 5 binden fazla din adamı Ulusal Cephe'nin Hıristiyan Çevreleri gruplarında yer alıyor. Bunu duru bir bilinçle yapıyorlar, çünkü barışı ve toplumsal ilerlemeyi güçlendirme çizgimiz, hıristiyan ahlakının değerleri ile uyum içindedir.

Ulusal Cephe Komiteleri ve Hıristiyan Çevrenin çeşitli grupları din adamlarıyla, din bilimcileri ve öteki kilise liderleriyle diyalog sürdürmeye her zaman hazır oluyorlar. Bu diyalog, halkın ve tarihin önünde hümanist sorumluluğu paylaşma anlayışı çerçevesinde, Marksistler ile dindarlar arasında yapıcı bir etkileşim ruhu içinde gerçekleşiyor.

ADC'nde sosyalizm her bir kişiye, ortak davaya katkıda bulunma olanağı sağlıyor. Ülkede her şey, halkla birlikte, halk tarafından ve halk için yapılıyor.

Halk temsilcilerinin seçmenleri ile yakın ilişkisi, sosyalist demokrasinin güçlendirilmesine büyük bir katkıda bulunuyor. İşte bu nedenle, 525 bin halk temsilcisi, temsilci adayı ve komite üyesi ile konsey aktivisti, Ulusal Cephe komitelerinin başlıca partnerlerini oluşturuyor.

Bugün cumhuriyetin her üç yurttaşından biri, politik partilerde, yığın örgütlerinde, sendikalarda, ilgi gruplarında, konut ve mahalle komitelerinde, hakemlik komitelerinde, veli komitelerinde, mağazalarda denetim ya da tüketici komitelerinde, gönüllülük temelinde, şu ya da bu işlevi yüklenmiş durumdadır.

Bütün bu çabaların sonuçlarından, her bir ailenin yaşamı yarar görüyor ve zaman sınavından geçmiş olan bağlaşıklığımızın partnerleri ortak davaya katkıda bulunuyor.

Politik örgütler, yığın örgütleri ve Ulusal Cephe'ye dahil öteki toplumsal güçler, bağlaşıklığı güçlendirmek için sorumluluk duygusuyla çaba gösteriyorlar. Barış ve silahsızlanma için süregiden geniş çaplı mücadelenin ve aynı zamanda, ASBP 11. Kongre kararlarının (1986) belirlediği gelişmiş sosyalist toplumu kurmanın yeni aşaması gözönüne alındığında, Ulusal Cephe içinde işbirliğinin önemi artıyor, Cumhuriyet 40. kuruluş yıldönümüne doğru ilerlerken, önümüzdeki binyıla uzanan genel görevler şimdiden belirlenmiş bulunuyor.

ASBP Merkez Komitesi Genel Sekreteri Erich Honecher şöyle diyordu: "Halkın sosyalizmden talep ettiklerini karşılamak için kararlar alacak ve tekrar tekrar değişikliklere gideceğiz. Temel ölçüt, insan ve onun ihtiyaçlarıdır. Bu görevleri ele alırken, hem işçi sınıfı partisinin rolünü, hem de Ulusal Cephe'de birleşmiş partiler ile yığın örgütlerinin bağlaşıklığını güçlendirmek gerekiyor."(2)

Henüz ne amaçlarımızı tam olarak gerçekleştirmiş, ne de sınıfların ve partilerin bağlaşıklığının içerdiği potansiyelleri sonuna kadar kullanmış durumdayız. ADC Ulusal Cephesi'nin ana amacı; emperyalizme ve savaşa karşı, sosyalizm ve barış için mücadeleye devam etmektir. Cephe'de birleşen güçler, Cumhuriyetin yurttaşlarına mutlu bir gelecek sağlayabilmek için ellerinden gelen herşeyi yapacaklardır.

---

(2) Erich Honecher, **Referat auf der Beratung des Sekretariats des ZK der SED mit den 1.Sekretaren der Kerisleitungen der SED am 12.Februar 1988**, Berlin, 1988, s.80

PERESTROYKA ÜSTÜNE DÜŞÜNCELER

Yazarın yaşam öyküsü oldukça ilgi çekici. 1933 yılında, o zamanlar kapitalist Polonya'nın bir parçası olan Batı Ukrayna'da yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiş. 1930'lu yıllarda, yakın akrabaları, yazarın ilerde yıllarca yaşayacağı Arjantin'e göç etmişler. 13 yaşında, fabrikada işçi olarak çalışmaya başlamış. Arjantin Maden İşçileri Sendikasında aktif olarak çalışmış. 1958'de anayurduna dönmüş ve birkaç yıl sonra da Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ne üye olmuş. Şu anda Lvov'da "Ekim Devrimi'nin 50. Yıldönümü Üretim Birliği"nin işletmesinde frezeci olarak çalışıyor. İşyeri parti örgütünün de üyesi. Viktor Lyahovçuk, geniş yankılar uyandıran iki kitap ve çok sayıda makale yazdı.

Yazardan okuyucularımıza SSCB'de perestroyka ve iki farklı toplumsal sistemde işçilerin rolü konusundaki düşüncelerini anlatmasını istedik.

Viktor Lyahovçuk
SBKP üyesi, işçi

Bir kez Lvov'u ziyaret eden İspanyol turistlerine eşlik etmiştim. Bunlar bir grup sanayici idi. Kentte dolaşıyorduk. Önce ne yaptıklarını anlayamamıştım. Konuklarımız bulabildikleri en ucuz malları (8 kopeklik sabun ve 25 kopeklik traş jiletlerini) satın alıyorlardı ki, bunlar çok kalitesizdi ve kimse almazdı. Bunları ne yapacakları konusunda hiçbir tahminde bulunamamıştım. Ancak daha sonra bir İspanyol bana amaçlarını şöyle anlatmıştı: Madrid yakınlarında Peugeot fabrikasında grevci işçiler toplantı yaptıklarında konuklarımızdan biri kürsüye çıkarak demiş ki: "Sosyalizm mi istiyorsunuz? O halde önce Rus jiletleri ile traş olmayı deneyin ve sosyalizmde sizi neyin beklediğini görün." Ve topladığı ucuz jiletleri, avuç avuç işçilere atmış.

Bu jiletleri üreten fabrikanın yönetici ve işçilerinin ne yapmakta olduklarını anlayıp anlamadıklarını merak ediyorum. Gerçekte onlar kalitesiz mal üreterek, Sovyet halkını aşağılıyorlar. Söz konusu olan sadece traş jiletleri, vb. öteki küçük şeyler değil elbette; çok ciddi şeyler, onurumuz ve kendi kendimize saygımız burada söz konusudur.

Harekete Geçme Zamanı

Bana sık sık neden perestroyka'yı desteklediğimi soruyorlar. Bunun için gereğinden fazla neden var. Başka ülkelerdeki işçi sınıfını ve onların mücadelesini gördüm. Sovyetler Birliği'nin tüm dünyadaki emekçilere bir örnek oluşturduğunu biliyorum.

Bunu bazen bizim kendimizin de unuttuğunu görmek bana acı veriyor. Şimdi dünyayı yeni bir biçimde algılamaya, işin kalitesine önem vermeye ve dünya pazarına açılmaya çok gereksinim duyuyoruz. Sosyalizmin artık sadece bir ideal olmaktan, insanlığın eski özlemlerini ve mutlu bir geleceği içeren çekici bir hayal olmaktan çoktan çıktığını söyleyebilirim. İdeal olanı gerçeğe dönüştürmenin zamanı geldi. Benim görüşüme göre, yeni düşüncenin önemli bir bölümü budur.

Eksikliklerimizi açıkça söyleyebilmek için cesur olmak gerektiğini, başka türlü ilerleme sağlanamayacağını söylemeye gerek yok. Bu şekilde çalışmaya devam etmek ayıptır. İşçi arkadaşlarımla konuşurken, onlara bazen soruyoruz: Bir işçi olarak hanginiz, örneğin bir Japon işçisinden geri olmak istersiniz? Kimse istemez. Bu nedenle, tembelliğe, sorumsuzluğa ve savurganlığa -Japonlarla, Amerikalılarla ya da Almanlarla yarışmamızı engelleyen herşeye- kesinlikle son verilmeli.

Perestroyka başlamadan önce aşağı yukarı bunları düşünüyordum. Bürokratik bir yönetici ile karşılaştığımda açıkça şöyle diyordum: "Siz kötü bir yöneticisiniz. Böyle çalışmaya devam edemezsiniz." Geçmişte bana hemen hemen hiç hoşgörü gösterilmedi. Hayır, koğuşturmaya uğramadım, ama dikkate de alınmadım. Tehlike işareti veren sadece ben değildim elbette. Geçmişte birçok kişi, daha çok kendi vicdanlarını rahatlatmak için ve fazla başarı umudu da beslemeden mücadele etmeye çalıştı.

SBKP Merkez Komitesi'nin 1985 Nisan Plenumu ve 27. Parti Kongresi'nden sonra bu kişilerin harekete geçmesi teşvik edildi. Bürokratlar beğenseler de beğenmeseler de, partinin gerçek bir perestroyka etmeni olarak gördüğü bir güç haline geldik. Artık bizi bir kenara atamazlar, çünkü Merkez Komitesi'nin ve tüm partinin izlediği çizgiyi destekliyoruz. Bize açık konuşmamız için bir şans verildi ve bizi dinliyorlar.

Şimdi perestroyka'nın ikinci aşamasına geçiyoruz. Bu aşamada yaşamın tüm alanlarında yenilenme olacak. Değişiklikler kavramının geliştirildiği birinci aşamada hisler ayağa kalktı. Gerçi uzak bir örnek olacak ama, buna Arjantin'den bir örnek verebilirim. Görece demokratik dönemlerde, örneğin, Arturo Frondizi(1) yönetiminde o kadar fazla özgürlük ortaya çıktı ki, halk tam anlamıyla ne yapacağını bilemez bir hale geldi. 1985 Nisan Plenumu'ndan sonra benzer bir durum bizim ülkemizde de yaşandı. Halk konuşma olanağı karşısında şaşkınlığa uğradı; pratik bir sonucu olup olmadığına bakmaksızın, çok fazla konuşmaya başladı. Ama zaman geçiyor ve bizim eyleme ve somut değişikliklere gereksinimimiz var.

Perestroyka'yı destekleyen sorumlu işçiler zor bir durumla karşı karşıyalar: Bir yandan tutucuların her türüyle ilgilenmek zorundalar, öte yandan da, işçi arkadaşlarının aşırı önlemlere başvurmalarını önlemek zorundalar. Bununla, "onları açığa çıkarın", "işten atılsınlar" türünden talepleri kastediyorum. Parti toplantısına giderken, kimileri bir "temizlik" yapılmasını istiyor. Herşeyden önce, kimlerin temizlenmesi gerektiğini düşünelim bir kez. Eninde sonunda, hepimiz Sovyet insanıyız. Perestroyka'nın kurbana gereksinimi yok. Eğer bir insan hata yapmışsa, bunu ona söyleyin ki hatasını görsün. Ve eğer biri görevini yerine getirmiyorsa, onun yerine başka

(1) 1958-1962 yılları arasında Arjantin devlet başkanıydı. Devlet başkanı olur olmaz, seçimlerde kendisine demokratik güçlerin desteğini kazandıran ilerici programdan vazgeçti. (Derginin notu)

birini yönetici seçin. Herşey sakin bir ortamda yapılabilir. Neden bazılarını "temizlemek" zorundayız? Bu, acıklı geçmişimizin bir yansıması mı acaba?

İşçi sınıfımız, bütün olarak çok sağlıklı bir güçtür. Yiğitlik ve özveride bulunabilir. Eğer çoğunluğun sadece çabuk para kazanma peşinde olduğunu sanıyorsanız, aldanıyorsunuz. Para hırslıları kolay tanınır. Çünkü böyleleri değişime engel oluştururlar. Gerekli olduğunda halk Cumartesi günleri de çalışır, fazla mesai de yapar, ama birçokları bu uygulamanın ilelebet sürüp sürmeyeceğini merak ediyorlar. Bu yolla iyi işçiler tembel ve savurgan olanları gizlemiyor mu? Gerçekten de bu, bürokratın işini kolaylaştırıyor. Çünkü, aksi halde bürokrat, üretime yeni teknoloji getirmek ya da üretimi daha iyi örgütlemek zorunda kalacaktır.

Onyıllardır parti işçi sınıfını eğitiyor ve oldukça iyi sonuç alınıyor. En azından kendi kişisel deneyimime dayanarak, büyük görevleri yerine getirebilecek, çok iyi eğitilmiş ve sorumluluk duyan bir işçi sınıfımız olduğunu söyleyebilirim. Ama öyle sanıyorum ki, bazen üretimdeki yöneticilerle işçiler arasında bir boşluk oluyor. İşte bana göre, sorunun özü de burada yatıyor.

Kapitalizmde, çeşitli öğelerin etkisiyle, üretim hatasız sürüyor. Bu öğeler arasında kişinin korkusu, en başta işini kaybetme korkusu sayılabilir. Bu durumda kişi yaşamın dışına atılıyor ve bu da onun sonu oluyor. Devrim, savaş ve rehabilitasyon döneminde birçok şey yiğitlik ve özveri yoluyla yapıldı. Ama şimdi, kırk yıldan fazla bir zamandır barış içindeyiz ve böylesi anormal koşullardan uzak yaşıyoruz. Şimdi belki de başka birşeye dayanmanın zamanı geldi.

Nesnel yasalar var. Bunlardan birine göre, bir elma sadece aşağı doğru düşebilir. Sanırım, üretimde de buna benzer değişmez bir yasa şöyle olmalı: İşçi yatırılan her rubleyi, doları ya da sterlini üç kat kâr getirecek şekilde kullanmalıdır. Aksi halde, bu işçi üretime yaramaz. Burada belki de sosyalizmde en kutsal olan birşeyle karşılaşıyoruz. Bunları öteki işçilere anlattığımda bazen şunları işitiyorum: "Bizim hümanizmimize neden karşı çıkıyorsunuz?" Bu tehlikeli bir demagojidir.

Hümanizmi doğru anlamak gerekir. İyi bir insan olup, yaratılan her ruble başına üç ruble kâr elde etmek bana göre insancıl bir tutum. Çünkü, bu para sağlık hizmetlerine, eğitime, sosyal güvenliğe ve halka konut yapılmasına harcanacaktır. İşe yaramayan insanlar çalışmaya devam ettiği sürece, 2-3 ya da bir düzine insana insancıl davranmış olacağız, ama sosyal programlar için paramız olmayacak. Siz buna hümanizm mi diyorsunuz? Bu içi boşaltılmış bir "hümanizm"dir.

Yöneticiler ve Emekçi Kollektifleri

Bugün bir bütün olarak toplumda, emekçi halk arasında ve fabrikalardaki, işletmelerdeki emekçi kollektifleriyle yöneticiler arasında geniş bir demokratik diyalog kurulması büyük önem taşıyor. Önem taşıyor; çünkü, üretim birliğinin genel müdürü işçilerle konuştuğu zaman birliğin önündeki sorunları da tartışmak zorunda kalacaktır. Yıllarca fabrikaları kendi başlarına yöneterek zorlukları aşmaya çalıştıkları ve bunu emek kollektifleriyle paylaşmadıkları için, işyeri yöneticileri suçlanabilir. Bu tutum bir hata idi. İşçilerin bu işleri anlamayacağını mı zannediyorlardı? Halbuki biz eğitim görmüş insanlarız ve herşeyi anlarız, ama ancak bize doğru söylenirse. İşçiler her zaman yardıma hazırlar.

Örneğin, işletmemizin konut yapımı için yeni bir alana ihtiyacı olduğunu öğrendik. Bu gerçekten bir sorundu. Şimdi, gerçekler biliniyor. Eğer yöneticilerimiz bunu daha önce işçilere söylemiş olsalardı, işçilerin, kendi temsilcileri, bölge ve kent parti komitesi aracılığıyla yardımda bulunabileceklerini sanıyorum.

Bir başka örnek: Bir işyeri parti bürosu kendi bağlı olduğu parti örgütüne perestroyka'nın yönlendirilmesi konusunda bilgi verirken, bir komünist işçi, kazandığımız milyonların nereye gittiğini sordu. İlginç bir soru değil mi? Kapitalist bir ülkede yanıt "bu senin işin değil" şeklinde olacaktı. Ama bizde durum farklı. Soruya hiç kimse hemen tam yanıt veremediği için, soru gündeme alındı. İşletme konferansında genel müdür söz alarak, konferansa katılanlara milyonların sarfedilmiş olduğunu söyledi. 1.5 milyon, tuğla sahasının genişletilmesine ayrılmıştı. Böylece, gerektiği kadar tuğla alabilirdik. Haklı bir neden değil miydi? Elbette öyleydi. 1.5 milyon da sera alanı yapımına gitmişti. Herkes kışın domates yemek istiyordu. Bir milyon elli bin de Morşino'daki sanatoryuma yatırılmıştı.

Her işçinin kendini efendi hissetmesi ve mali işlerin yönetimine katılması önemlidir. Bunun teşvik edici bir etkisi vardır. Milyonlar söz konusu olduğunda ve bunların nasıl kanalize edildiğini gördüğünüzde, bunlardan gözlerinizi ayırmazsınız. Çünkü, eninde sonunda bu bizim ortak paramızdır.

Şimdi emekçi kollektifi konseyinin kazanılan paranın dağıtılmasında söz hakkı var. Konseyin 20 üyesi genel oy ile seçildiğinde, bunlar arasında hiç kimsenin aptal olmayacağını rahatça söyleyebilirim. Konsey, işleri düzeltecek kimselerden oluşacak. Örneğin, işçilerin ne için sıra beklediklerini çok iyi biliyorlar. Ve işçiler, kendileri ne yapılması gerektiğini söylemeye başladıkları zaman, işletme bölgemizde dükkanlar ortaya çıktı. Sonuç olarak, şimdi gerek çalışma, gerekse dinlenme zamanından tasarruf edilmiş olunuyor.

Daha başka neler yaptık? Geçen yıl **Sosyalistiçeskaya İndustriya** gazetesinde iki makale çıktı. Bunlardan birini ben yazmıştım, öteki ise Ujgorod'da presçi bir işçiye aitti. Her iki makalede de, mallarımızın kalitesinin yükseltilmesine dikkat çekiliyordu. Farklı savlar kullanmış olmamıza ve işyerlerimizin farklı olmasına karşın, tutumumuz birbirine benziyordu. İşyerlerinden biri sıradan bir işletmeydi, öteki ise mükemmel ve çok güçlü bir birliğin parçasıydı. Bir yıl sonra, her iki işyerinde de ne değişiklikler olduğunu görmek için gazetenin redaktörleri yeniden konuyu gündeme getirdiler. Ujgorod'da hiç birşey değişmemişti, ama bizde, Lvov'da çok belirgin değişiklikler vardı. Neden böyle olmuştu?

Her ikimiz de aynı şeyi amaçlıyorduk, ama farklı yöntemler kullanmıştık. Ujgorod'lu meslekdaşım durumu düzeltmeyi başaramamış, kendi başına hareket etmeye başlamış ve büyük zorluklarla karşı karşıya kalmıştı. Halbuki ben kendi iş arkadaşlarıma dayanmıştım; belki de, kapitalizmin mücadele okulundan geçmiş olmamın bunda etkisi vardı.

Önce, insanların sizi anlaması gerekiyor ki, daha sonra sizi destekleyebilsinler. Başlangıçta, üretimin örgütlenmesi üzerine eleştirel makalem basında yer aldığında, açık parti toplantılarında ve parti komitesi oturumlarında görüşümü savunmakta çok zorlandım. Sonunda, insanlar benim kişisel çıkar peşinde koşmadığımı, kendimi tatmin etmek istemediğimi, sadece üretimdeki kötü kalite olgusuna karşı çıktığımı anladılar.

İşyerimdeki herkes, yöneticileri, yapılan harcamaların hesabını tutmaya zorlamayı başardı. İşçiler, sadece desinatörlerin hataları sonucunda binlerce ruble kaybedildiğini ortaya çıkardılar. Hataları yapanların isimleri ve somut ürünleri belirlendi. Desinatörlerin büroları denetim altında tutulduğunda, durumun düzeldiği görüldü.

Bir görevi yerine getirdikten sonra kendimize başka bir görev belirliyorduk. Şimdi bir oran belirlemesi olmadan çalışabileceğimizi ispatlamak istiyoruz. Ücretlerimizin de, bizim seçtiğimiz ve güvendiğimiz bir temsilcimiz tarafından hazırlanmasını istiyoruz.

İşçilerin herşeyden haberi olmalıdır, çünkü onlar sosyalist toplumun işçileridir. Kapitalizmde 20 dolarımı alır ve fabrikayı terk ederdim. Açık söylemek gerekirse, başka hiç birşey umurumda değildi. Ama şimdi ben işletmenin güzel ve modern görünmesini, yarında, daha sonra da çalışmaya devam etmesini istiyorum, insanların daha iyi yaşamasını istiyorum. Sovyet işçisinin zihniyeti işte budur.

Üretim birliğim hakkında konuşmaktan hoşlanıyorum. Ama bunun nedeni herşeyin mükemmel olması değil. Hâlâ çok sayıda sorun var. Ama iyimseriz. İyimserliğimizin tek nedeni de, işe birlikte girişmiş olmamız. Herşey yöneticilerin işçilerle diyalog kurmasıyla başladı. Şimdi herşey onlar açısından da, bizim için de daha kolaylaştı. İşte, bunun için herkese diyaloğa başvurma çağrısında bulunuyorum. Ancak burada önemli olan, işçilerin doğru bir partizan ve yurtsever tutum almalarıdır. Devasa bir potansiyele sahibiz. Sovyet toplumu potansiyel olarak çok dinamik bir toplum ve bu potansiyelin olabildiğince kullanılması büyük önem taşıyor.

Bir kez 1812 Anayurt savaşı sırasında Borodino'da Fransızlara karşı Rusların neden şiddetle çarpıştıklarını düşünmüştüm. Büyük Rus yazarı Lev Tolstoy'a göre, ana neden, halkın, arkasındaki Moskova'yı terk etmek istememesi ve ordunun da artık geri çekilmek istememesiydi. Bence, arada büyük fark olmasına karşın, bugünkü durum da buna benziyor. Birincisi, üçüncü derece bir güç olmaya, ekonomik konumlarımızdan biraz daha gerilemeye razı olamayız. İkincisi, adaletsizlik istemiyoruz. İşte halkın tam bu duygularına seslenilmeli ve bunları, en başta komünistlerin yapması istenmeli.

Kısa bir süre önce Lvov Bölgesi Parti Komitesi Birinci Sekreteri Y.Pogrebnyak birliğimizi ziyaret etti, değişik sektörlerde durumla ilgilendi ve işçilerle konuştu. Toplumsal sistemimizin kapitalizmden ne kadar farklı olduğunu bir kez daha vurgulamak istiyorum. Sosyalizm ve eşitlik koşullarında, işçilerle bölge parti komitesi sekreteri arasında hâlâ büyük mesafe var. Ama bunlar karşılaştığında, aynı saftan olan iki taraf, ortak kaygıyı paylaşan insanlar sakin sakin iş görüşmesi yapıyorlar. Birinci sekreter işçileri, işçiler de onu dinlediler. Birinci sekreter kendi sorunlarını anlattı, biz de kendi sorunlarımızı. İşte ben buna diyalog diyorum ki, böyle bir diyaloğu uzun bir süre yapmamıştık. Karşılıklı anlayış, Komünist Partisi'ne karşı ortak kişisel sorumluluğumuza dayanıyor.

Parti sekreteri bana, makalelerimden ve televizyona çıkmamdan hoşnutsuzluk duyan ve kendini incitilmiş gören bazı işçilerin benim kendilerine lider olmamı isteyip istemediklerini sordu. Belki böyle bir şey olmuştu, ama ben kişisel olarak buna karşıyım. Kapitalist bir ülkede işçi sınıfı hareketi içinde yer almıştım ve işçi sınıfı içinde gruplaşmaların hiç iyi bir şey olmadığını çok iyi biliyordum.

Parti politikasına ve Merkez Komitemize destek vermeyi görev bilmeliyiz, çünkü parti tüm namuslu insanların tutumunu, herkesin özgürce kendi görüşünü dile getirebileceği bir ortamda, glasnost ve demokrasi koşullarında, her zamankinden daha çok yansıtıyor. Sürekli olarak, perestroyka yönündeki parti çizgisini uygulamalıyız. Buna inanıyorum ve gerekli olan her yerde bu tutumumu savunacağım.

Bazı Şeyleri Hatırlamak ve Karşılaştırmak

Bazen bana televizyona çıktıktan ve makalelerim basında yayınlandıktan sonra ne hissettiğimi soruyorlar. Benim için temel olan, hiç bir zaman ve hiçbir gerekçe ile kendimi işçi arkadaşlarımdan ayrı tutmamaktır. Nereye gidersem gideyim, Moskova'ya, Kiev'e ya da yabancı delegasyonlarla bir toplantıya gideyim, her zaman bunları arkadaşlarıma anlatırım ve her zaman onlarla tartışırım. Bir gazete makalesi hazırlarken, planımı daima parti bürosunda tartışırım. İşte bu nedenle, emek kollektifimde hiçbir zaman bir sürtüşme ile karşılaşmadım.

Arjantin'de yaşadığım bir olayı anımsıyorum. Partido Intransigente'nin resmi olmayan organı **Que** dergisinde bir yazı okumuştum. Yazar metalurji işçilerinin kısa bir süre önce bastırılan greviyle ilgili olarak, işçilere saldırıyordu. Doğal olarak, yazıda polisin acımasızlığı konusunda hiç birşey yoktu. Bunun yerine yazar, çalışma hakkını ve insan onurunu savunmak için sokağa çıkan işçilere yükleniyordu. Bu arada makalede şöyle deniyordu:

"Gerçek yurtseverler Arjantin halkının tüm katmanlarını biraraya getirerek ve bunlar arasında uyum sağlayarak varolan bunalımdan çıkış yolu ararken, bu hainler grevden başka yapacak birşey bulamadılar."

Bunu okuduğum zaman dergiye bir yazı yolladım. Bize hain dendiğine göre, yazara, devlet bütçesinden cebini dolduran tek bir Arjantinli işçinin adını vermesini istedim. Her nasılsa, mektubum yayınlandı ve bu benim yaşamımdaki ilk yayınlanmış yazım oldu. Ertesi günü çalıştığım fabrikanın sahibi tarafından çağrılarak, işten atıldığım söylendi ve gelecekte de politikadan uzak durmam salık verildi.

Bu arada, ülkemde de zor dönemler yaşadım. Anam babam çok hastaydı ve haftalarca düzenli çalışamadım. Ama kapitalizmde olduğu gibi atılmak bir yana, tersine, ücretim tam olarak ödendi. Dahası, fabrika müdürümün ve yoldaşlarımın moral desteği olmasaydı çok zor dayanırdım.

Perestroyka başladığında parti eylem çağrısı yaptı. Bu bağlamda, ben de ne yapılması gerektiği sorunu ile yüzyüze geldim. Fabrika müdürüne müteşekkir olmamdan dolayı, eksiklere gözlerimi kapamalı mıydım, yoksa bu insanın durumu anlayacak kadar akıllı ve namuslu olduğu umuduyla, mücadele mi etmeliydim? İkinci yolu seçtim ve bu seçimimde yanlış yapmadığımı anladım.

1985 yılı Aralık ayında, bölgesel bir gazete olan **Lvovskaya Pravda** o güne kadar hiç eleştirilmemiş olan işyeri yöneticimizi beklenmedik bir keskinlikle eleştiren bir makale yayınladı. Makale işyeri parti örgütünün açık bir toplantısında tartışıldı ve oybirliğiyle doğru olduğu saptandı. Toplantıya katılanların hepsi -yaklaşık 300 kişi- makalenin lehinde oy kullandı. Toplantı iyi bir demokrasi dersiydi, işçiler ve birlik yöneticilerinin perestroyka'yı doğru anladığını gösteriyordu. Gazetede dile getirilen

eleştirinin geniş bir şekilde tartışılması kararının doğruluğunu yaşam gösterdi. Hatalar düzeltildi. Güçlü bir emek kollektifinin korkacak ya da saklayacak hiç birşeyi yoktur. Kollektifteki tek tek her kişi ne yaptığının sorumluluğunu taşıdıkça, kollektif de güçlü olacaktır. Anladığım kadarıyla bugün perestroyka'nın gereksinimlerinden biri budur.

Ülkede bugünkü süreçlere gelince, yeniden Sovyet yönetiminin izlediği çizgiye dönmek istiyorum. Bu çizgiyi halk destekliyor, en başta da sorumlu ve üstün yetenekli işçiler destekliyor. Biz yöneticilerimizi ve onların ne istediğini çok iyi anlıyoruz. SBKP Merkez Komitesi'nin eylemleri halkın özlemleriyle çakışıyor. Biz insanların emek kollektiflerinde ne söylediklerini bir ay, hatta daha kısa bir zaman sonra parti belgelerinde okuyoruz. Bunun son örneği 19. Ulusal Parti Konferansı için hazırlanan SBKP Merkez Komitesi Tezleri ve bu parti forumunun aldığı kararlardır. Merkez Komitesi tüm ülkeden, tüm halktan gelen güvenilir, tam bilgilerle çalışıyor. Merkez Komitesi'nin çalışması, halkın gereksinimlerinin köklü bir şekilde anlaşılmasının bir ifadesi oluyor.

İşin Efendisi Olmayı Öğrenmek

Sonuç olarak, kapitalist ülkede çalışan bir işçi ile sosyalist ülkedeki işçiyi bir kez daha karşılaştırmak istiyorum. İkisi arasındaki fark çok büyük ve bu farkın özü, iki sistem arasındaki farkta yatıyor. Bence, kapitalist ülkelerde işçilerin amaçları sınırlı; en başta, bir iş sahibi olmayı, iyi çalışma ve yaşam koşullarını amaçlıyorlar. Kapitalizmde herkes kendini düşünüyor. Kişiliklerini geliştirmeyi ya da çıkarların herhangi bir şekilde uyumunu düşünen pek yok.

Bizim tümüyle farklı bir amacımız var. 70 yıllık tarihimizde trajik dönemeçler, inişler çıkışlar oldu, ama tarihimizin trajik sayfalarına karşın amaç her zaman insanın gelişmesi ve halk için daha iyi bir yaşam düzeyi sağlamaktı. Bu, sosyalizmin yüce amacıdır. Bu nedenle, Sovyet toplumunda bir emekçinin dünya bakışı tümüyle farklıdır. İstemleri sadece maddi değil, daha geniştir. Bizim acil manevi ihtiyaçlarımız var ki, bunlara, iyi bir kütüphaneye sahip olmak, güzel bir konsere bilet bulmak, vb. şeyler de dahildir. Kapitalist bir işletmede böyle birşeyi çok nadir görürsünüz. Orada mücadele toplumsal bir niteliğe sahiptir ve çatışma durumuna geldiğinde politik niteliğe bürünür.

Elbette bize sorulabilir: "Bu amaçlara sahip olduğunuza göre, Sovyet halkı neden durgunluk dönemine girdi?" Bu kapsamlı bir soru ve yanıtı da kolay değil. Bu duruma yol açan birçok neden var, bunlardan (en temeli olmasa da) biri, çok kısa bir tarihsel dönem içinde yoksulluk ve haksızlıktan belli bir refah düzeyine keskin bir sıçrama yapmış olmamızdır. Elde ettiğimiz refah düzeyi bizi tatmin etti ve toplumun daha ileri gitmesi gerektiğini, daha fazla ve daha iyi çalışmamız gerektiğini unuttuk. Bizi uyaranlar olduğunu ve şimdi, onların haklı olduklarının anlaşıldığını söylemeye gerek yok.

20 yıl önce benim karşılaştığım zorluklar nelerdi? Kötü çalışmamızı eleştirdim ve bu anlaşılmadı. Hünerli demagoglar Stalin döneminde söylenenlere benzer bir şekilde şunu söylediler: "Lyahovçuk bir haindir. Kapitalizmin daha iyi olduğunu düşünüyor." Bunu hiç söylemedim, ama iş adamlarından öğrenecek çok şeyimiz oldu-

ğuna inanıyorum. Bu bir gerçektir. Kapitalistler için çalıştığımda öğrendiklerim kendi ülkemde de yararlı olacaktır. En başta, her kuruşun değeri... Orada herkes herşeyi sayarken biz bunu yapmıyoruz. Eğer bir işçi yapılan harcamaları düşünmüyorsa, bu onun kendi işletmesine karşı da kayıtsız olduğunu gösterir. Böyle bir tavır tapitalizmde haklı görülebilir belki, çünkü kapitalizmde işçi emeğini satmakta, sekiz saat çalışmakta ve başka hiç birşeyle ilgilenmemekte, öteki şeyleri düşünmeyi işverene bırakmaktadır. Bizim için ise durum farklıdır.

Örneğin, iki farklı testereyi alalım. Birinin fiyatı sekiz ruble, fabrika imalatı ve kalitesiz; çok dayanıklı olmadığı için de yüksek-devinimli işlerde kullanılamaz. Öteki ise kendi imalatımız ve sadece 63 kopek. Aradaki fark çok etkileyici. Henüz işletmemize kendi kendini finanse etme sistemi girmedi, ama insanlar muhasebe yapmaya başladılar. Eğer burada benim katkım olmuşsa, buna memnun olurum.

Bizim üstünlüğümüz herşeyden önce halkımızın sorumlu tutumundan, sistemimizin adilliğinden, yoldaşlık ve kollektivizm duygusundan kaynaklanıyor. O halde bizim ana eksikliğimiz nedir? Benim görüşüme göre bu, kötü örgütlenme, para hesabı yapma isteksizliği ve dolayısıyla büyük kayıplardır. Bana öyle geliyor ki, perestroyka'nın kilit görevi, kapitalist üretime özgü olan üretim etkinliğine ulaşmak (ki bunsuz yapamayız) ve yeni nitelikli emeği sosyalizmin üstünlükleriyle birleştirmektir.

İletişim Çağının İstemleri

Günümüzde, sayısı 130'u aşan ülkede televizyon yayını var ve 600 milyonu aşkın televizyon karşısında yaklaşık 2.3 milyar insan bu programları izliyor. Dünyada 1.3 milyar radyo alıcısı var; gezegenimizde haber üretim ve dağıtımının yüzde 75'i, 81 uluslararası işletme tarafından denetleniyor. Bellibaşlı dört batı ajansının herbiri günde birkaç milyon kelimeyi bulan haber geçiyor. Örneğin Associated Press, ürünleriyle 1.300 gazeteyi ve 56 bin radyo ve televizyon istasyonunu besliyor, böylece günde bir milyar insana ulaşabiliyor; video ve kablolu televizyon patlaması sürüyor ve uydulardan günde 24 saat yayın yapacak televizyon yayınları kapıda.

Bunlar, iletişim çağının gerçekliklerini oluşturuyor. Kapitalist ülkelerde, tekelci sermaye kadın erkek herkesin zihnini etkileme olanağı sağlayan en modern araçları denetliyor ve yığınlar üzerindeki ideolojik etkisini yoğunlaştırırken devasa kârlar elde ediyor.

İlerici güçler, özellikle de komünistler, iletişim tekellerinin diktasını kabul etmeyi reddediyorlar ve bilimsel teknolojik devrimin kazanımlarının halkın yararına olması, hümanizm, toplumsal ilerleme ve demokrasi amaçlarına hizmet etmesi için aktif bir mücadele veriyorlar.

WMR dergisi, birçok komünist partisinden bu mücadeledeki deneyimlerini ve ülkelerinde yığınsal iletişim araçlarının durumunu anlatmalarını istedi.

Bunlardan Fransız ve İspanyol komünist partilerinin verdikleri yanıtlar şöyle:

GERÇEK BİR ÇOĞULCULUK İÇİN

Roland Leroy
FKP Politik Büro üyesi,
L'Humanité gazetesi müdürü

Fransa'da sermaye yığınsal iletişim araçlarını sıkıca pençesine almıştır ve bu durum, çağdaş insanın temel haklarından biri olan enformasyon ve iletişim hakkının

yaşama geçmesinin önünde bir engel oluşturuyor.

İnsanın hizmetine verildiğinde enformasyon, eğitim, değişim ve açıklığın paha biçilmez araçları olabilecek yeni iletişim araçları, tekelci gruplar tarafından yalnızca kâr amacıyla, pek kutsal olan kârlılık ilkesi uyarınca kullanılıyor.

"Fransız Odyovizüel Sahnesi" olarak adlandırılan girişimle, sermayenin pençesi daha da sıkılaştı. Devlet sermayeye kapıları sonuna kadar açtı, yani kurdu ağıla saldı. Kamu sektörü özel sektörün talanına sunuldu. İlk özel televizyon ağının ortaya çıktığı 1985 yılından bu yana, Fransa'daki altı televizyon kanalından dördü özelleştirildi.

Artık televizyonda kaliteye ya da çoğulculuğa rastlamak olanaksız, tam tersine, bir öreklik ve konformizm, yaratıcı yaklaşımın baskı altına alınması ve ABD'den alınan esnetici düzeyde, zevksiz programlar sözkonusu. Odyovizüel sistemin düzeyindeki bu hızlı düşüş Fransızlar arasında hoşnutsuzluğa yol açmıştır ve bu meslekte çalışanlar ve sanatçılarda huzursuzluk ve direnme belirtileri bulunuyor.

Politik iktidar, hükümet ve cumhurbaşkanı, baskılarını artırmıştır. Kitlesel iletişim araçları yasası, çoğulculuğa ve bağımsızlığa karşı savaşanlar için gerçek bir cephanelik durumundadır.

Kemerleri sıkma, silahlanma yarışı ve ABD liderliği altında Batı Avrupa ile bütünleşme politikalarını kabule zorlamak için, yetkililerin, bütün bunlara direnenleri, en başta da komünistleri susturmaları, sansür altına almaları ve karalamaları gerekiyor, çünkü komünistler başka bir perspektif için mücadele eden tek politik gücü oluşturuyor. Komünistler en sıkı sansüre hedef oluyor. Ama, Genel Emek Konfederasyonu (CGT) ve konformizmin her biçimini reddedenler, pasifistler, çevreciler ya da sadece ilerici olanlar da ayrımcılığa uğruyor.

Çoğulculuğu boğmak amacıyla, yetkililer bir dizi yasal, yönetsel ve ekonomik önlemi uygulamaya koydular. İletişim ve Özgürlük Ulusal Komitesi adlı özel bir kurum oluşturarak, yığınsal iletişim araçları üzerindeki vesayeti artırdılar. Basın alanında, kapitalist yoğunlaşmayı sağlamak ve ilerici görüşleri dile getiren basını boğmak için olanaklı her mekanizma kullanılıyor. İlanlardaki ayrımcılık komünist basına büyük bir darbe indirdi ve ticari basını teşvik etti.

Sırtını paraya ve yetkililere dayayan sağ kanat kitlesel iletişim araçları, antikomünizm ve antisovyetizmde tüm rekorları kırıyor. M.Gorbaçov, Eylül 1987'de Moskova'da bir Fransız delegasyonu ile görüşmesinde Fransız kitlesel iletişim araçlarının, herhangi başka bir Batı ülkesindekinden daha fazla antisovyetizm yapmakla öne çıktığına dikkat çekerken oldukça haklıydı.

Komünistler olarak uzunca bir zamandır bu olgunun farkındayız ve bunun nedenleri hakkında da belli bir görüşümüz bulunuyor. Bu ülkemizin özgül koşulları tarafından belirleniyor; devrimci değişim için somut olanaklar var ve sınıfsal yönelimli yığınsal bir sendikal hareket ile güçlü bir komünist parti mevcut bulunuyor. Diğer bir neden de, Fransa'nın, silahsızlanmaya ters düşen ve NATO'ya geri dönüşe doğru eğilim gösteren son derece zararlı dış politikasıdır.

Kuşkusuz, kitlesel iletişim araçlarının başındakilerin politikamızı destekleyeceklerini ummuyoruz, ancak antikomünist sansürü kabul de etmiyor ve tüm yurttaşlar

için gerçeğe dayalı ve dürüst enformasyon talep etmede ısrar ediyoruz.

Nisan 1987'de, odyovizüel alanda Çoğulculuk ve Gerçekler Komitesi'ni kurduk ve bu komite, komünistlerin ve başka birçok demokratın desteğiyle kimi önemli başarılar elde edilmesine yardımcı oldu. Örneğin, 1988 Cumhurbaşkanlığı seçimlerindeki adayımız Andre Lajoinie'nin, daha önce bize kapalı olan "Gerçeğin Saati" adındaki televizyon programına katılmaya çağrılmasını sağladık. Yayın gerçek bir olay oldu; Andre Lajoinie'ye komünistlerin militan, açık ve birleştirici çehresini sunma olanağını verdi.

Yenilenmiş, modern ve çoğulcu yığınsal iletişim araçları için kararlı mücadelemizi muhakkak ki sürdüreceğiz ve kamuoyunun desteğiyle yeni başarılar sağlayacağımızı ümid ediyoruz. Ancak hayale de kapılmıyoruz. Antikomünizmin sınıfsal doğasından kaynaklanan köklü nedenlerden ötürü, burjuva kitlesel iletişim araçlarında layık olduğumuz haklı yeri almayı hiçbir zaman başaramayacağız ve bu nedenle de, çoğulculuk için mücadelede küçümsenmeyecek bir rolü olan parti basınının yaygınlaştırılması ve geliştirilmesine özel bir dikkat veriyoruz.

FKP, gazetelerini, ilerleyen zamana adım uydurabilmeleri ve politik mücadelelerimizin istemlerine daha tam yanıt getirmeleri doğrultusunda yenilemek için çok şey yaptı. **L'Humanité** ve **L'Humanité Dimanche** şimdi dünyamızın ve günümüzün değişik gerçekliklerine her zamankinden fazla açık ve aynı zamanda daha devrimcidir; bunlar komünist görüşü yayan, gerçeği aktaran, toplumun dönüşümü ve barış için verilen mücadeleye tümüyle adanmış gazeteler niteliğindedir.

YABANCI DEĞERLERE KARŞI

Juan Berga
İspanya Komünist Partisi (İKP) MK Sekreteri,
Haftalık Mundo Obrero dergisinin müdürü

Herşeyden önce, böylesine önemli bir konuda görüş alışverişi yapılmasını öneren derginizin girişimini partimiz adına selamlamak isterim. Bu, iki nedenden dolayı zorunlu: Birincisi, barış konusundaki görülmemiş ilerleme (M.Gorbaçov'un girişimleri ve içinde İKP'nin de bulunduğu, savaş karşıtı hareketin çabaları sonucu) toplumsal sistemlerin barış içinde yarışma koşullarını verimli bir hale getirmiştir. İspanyol komünistleri de barış içinde bir yarışma yolunda mücadele veriyor. Toplumsal sistemler arasındaki yarışma sürecinde, kapitalist sistem, en yeni teknolojik kazanımlar temelinde yığınsal iletişim modelleri yarattı. Bu modeller kamuoyuna etki yapma olanaklarını önemli ölçüde genişletiyor. Dolayısıyla, sol güçler ve bu arada komünistler açısından yığınsal iletişimin ilerici bir modelinin ortaya konması sorununu tartışmak önemlidir.

Ayrıca şu da unutulmamalıdır ki, kapitalizmin bugünkü gelişme aşamasında kitlesel iletişim araçlarının rol ve işlevleri geleneksel ideolojik mücadele sınırlarının dışına çıkmakta, somut sosyoekonomik gelişme modeline bağlı olarak hem insanlara, hem de toplumsal süreçlere ayrımlı bir etki yapma göreviyle koşullanmaktadır.

Kapitalist ülkelerde alınan ekonomik ve politik kararların uluslarötesi enformas-

yon şirketlerinin çok yönlü desteğine dayandığı çok açıktır. Sermayenin krizden çıkmak için giriştiği denemelerden birinin etkeni olan yeni teknoloji alanındaki ilerleme, giderek daha fazla ölçüde "kültür sanayi"ne, insan eğitimine bağlı olmaktadır. Aynı zamanda, bu tür yeniliklerin çıkarcı amaçlarını gözardı etmek de ciddi bir hata olacaktır.

Bundan dolayı, yalnızca, kitlesel iletişim araçlarının demokratikleşmesini talep etmek yetersizdir. Bu konuda sol güçlerin geleneksel eylem programını destekleyen İspanyol komünistleri, yine de, bu programın tüm sorunları kapsamadığı kanısındalar. Programda ana dikkat, kendi görüşünü dile getirebilme hakkına verilmektedir. Bu amaç, kuşkusuz, önemini yitirmemiştir. Ancak bunu kitlesel iletişim araçlarına karşı genel yaklaşım politikasının bir parçası olarak değerlendirmek gerekir.

Basın, radyo ve televizyon alanındaki bugünkü durumu analiz ederken, özel kitlesel iletişim araçlarının giderek artan ölçüde uluslarötesileştiği ve buna paralel olarak, onların ulusal yapılarının belirgin biçimde özelleştirilmesi eğilimi taşıdığı noktasından yola çıkıyoruz. Durumun böyle olması, (gelişmekte olan ülkelerin enformasyon olanaklarını engelleyerek) doğrudan Kuzey-Güney anlaşmazlığının büyümesinde ortaya çıkmakta ve genç devletlerin egemenliklerini yitirmesi tehlikesini bağrında taşımaktadır. Enformasyonu işlemeye ve iletmeye ilişkin yeni yöntemler, toplumun ideolojik düşünce düzeyini düşürme, sosyal yaşamın denetimi ve yönlendirilmesi yolunda yeni biçimler yaratma eğilimi taşımaktadır.

Kitlesel iletişim araçlarının oligarşinin çıkarlarına bağlanma sürecinin yaşandığı İspanya'da şimdi görülen de böylesi bir durumdur. Basından ve radyodan verilen hemen tüm enformasyon dört tekel grubu tarafından denetlenmektedir. Yığınları etkileme yolunda en güçlü araç olan televizyonun durumu da aynıdır. Ülkemizde devlet televizyonu burjuvazinin sınıf çıkarlarına hizmet etmektedir. Burjuvazinin etkisi, enformasyon pazarını denetimi altında bulunduran büyük tekelci gruplara açık nitelikteki özel televizyonun gelişmesiyle daha da artacaktır.

İdeolojik saldırganlık artan ölçüde İKP'yi hedeflemekte, artık geleneksel antikomünizm yöntemlerinin ötesinde, şu iki doğrultuda gelişmektedir: Bir yandan, komünistlerce ileri sürülen öneriler geçiştirilmekte, onların sosyal açıdan önemsiz olduğu yargısı aşılanmakta; öte yandan ise, parti örgütlerinin iç yaşamları üstüne son derece ince spekülasyonlara gidilmektedir.

Komünist parti bu koşullarda kitlesel iletişim araçları alanında somut bir politik eylem platformu oluşturmuştur. Platformun uluslararası ve iç boyutlarıyla ilgili kimi yaklaşımları şöyledir: Bu alanda dünya düzeyindeki tüm faaliyetler, UNESCO'nun çağdaş toplumda iletişim sorunlarıyla ilgili kararlarına dayanmalıdır.[1] Ayrıca öne sürülen bir başka fikre göre, Avrupa ülkelerinin bu alanda Doğu ve Batı'nın yaratıcı güçleri arasında bir işbirliği kurulması doğrultusunda girişimde bulunması ve dünya kitlesel iletişim sistemlerinde Avrupa'nın yer almasına yardımcı olması öngörülüyor.

Seçim kampanyalarında TV kanallarının devlet fonları hesabına kullanılması, be-

(1) **Final Report of the International Commission for the Study of Communication Problems (MacBride Commission-Mary Voices, One World).** Paris, July 1980.

lediyelerin ve toplumsal-politik örgütlerin her türlü enformasyon aracı oluşturma hakkının güvence altına alınması gibi, ulusal düzeyde geniş bir önlemler kompleksi önerilmektedir. Ayrıca, özel ve devlet kitlesel iletişim araçlarında çalışanlara eşit iş ve ücret koşulları ile, gazetecilerin mesleki görevlerini özgürce yapmalarının sağlanması talepleri öne sürülüyor.

Parti basınıyla ve bu arada haftalık **Mundo Obrero**'yla ilgili olarak İKP 12. Kongresi'nin (Şubat 1988) belgelerine de değinmek isterim. Burada, İspanya'nın enformasyon haritasındaki, özellikle basındaki yapısal değişikliklerin güçlü bir sermaye yoğunlaşmasını ve denetimini beraberinde getirdiği, bu durumun ise, sol basının okur çevresinin ve maddi temelinin daralmasına yol açtığı kaydediliyor. Bu sürecin gerçekleştiği ortam, sol ideoloji alanına yabancı değerlerin yığınsal olarak sokulduğu, bu sürecin birkaç "genel enformatif" merkez tarafından denetlenen gazete ve dergilerce yürütüldüğü bir ortamdır.

Kongre belgelerinde şöyle deniyor: "Bu durumda pekçokları, kamuoyunun oluşturulmasına komünist basının da katıldığı zamanların geride kaldığı değerlendirmesini yaptılar. Komünist basının eski ajitatif propagandist önemini belirli ölçüde yitirdiğini kabullenmek gerekir. Ancak biz, parti olarak, gerçekliği kendi yorumuyla ortaya koyan bir basın alternatifinin oluşturulmasına ve en geniş anlamda yüksek bir kültürel düzeyin yaratılmasına yardımcı olmaktan ve politik çizgimizi kanıtlara dayanarak kesin biçimde sürdürmekten vazgeçemeyiz."[2]

---

(2) **Mundo Obrero**, 18 de febrero de 1988.

UZUN DALGA TEORİSİ VE KAPİTALİZMİN YAZGISI

Stanislav Menşikov
Profesör, ekonomi bilimleri doktoru (SSCB)

Kapitalizmin ekonomisinde "kötü" ve "iyi" dönemlerin birbirini izlediğini, hızlı ve yavaş gelişme tempolarının zamanla yer değiştirdiğini bilim adamları daha geçen yüzyılın ortalarında farketmeye başladılar. Üstelik, düzenli olarak her 7-11 yılda bir tekrarlanan alışılagelmiş fazla üretim bunalımlarından farklı olarak, ortalama olarak 40-50 yılda bir uzun düşüşler ortaya çıkıyordu. 20. yüzyılın başında, Almanya, Hollanda ve Rusya'daki marksistler, ekonomide uzun dalgaların varlığından giderek daha kesin biçimde söz eder oldular. Ancak Sovyet ekonomisti N.D.Kondratyev'in "büyük konjonktür döngüleri" konseptini kapsamlı biçimde ortaya koyması 20'li yıllarda gerçekleşti.

Kondratyev ve "Kondratyev Döngüleri"

Kondratyev'in yaşamı karmaşık bir yaşamdı. Köylü kökenliydi. Üniversiteyi bitirdikten sonra, genç yaşta, Şubat Devriminden sonra kurulan geçici hükümette gıda bakanı (S-R partisinden) yardımcılığı yaptı. Nikolay Dmitriyeviç Kondratyev, Ekim Devrimi'nden sonra politik faaliyetten ayrıldı ve kendini bilime adadı. Tarım akademisinde profesör, Bilim enstitüsünde müdür oldu. Tarım, sosyalist planlama ve dünya ekonomisi üzerine pekçok yapıt ortaya koydu. 20'li yıllarda bilim adamları arasında keskin tartışmalar yapılıyordu. Kondratyev ve onun ileri sürdüğü konseptler bu tür pek çok tartışmanın merkezinde bulunuyordu.

Kondratyev'in yaratıcı aktifliği trajik biçimde son buldu. Bu seçkin bilim adamı 1930 yılında tutuklandı ve gerçekte var olmayan "Emekçi Köylü Partisi"ni örgütleme yalanıyla suçlandı. 1938'de mahkumiyetteyken, 46 yaşında öldü. 60'lı yıllarda "suç eyleminin var olmaması" gerekçesiyle aklandı. Ama SSCB'de onun adıyla ve yapıtlarıyla ilgili suskunluk sürdü. Ancak 1984 yılında SBKP MK teorik organı **Komunist** dergisi ilk kez ondan olumlu biçimde söz etti.[1] 1987 yılında A.V. Çayanov'un[2] ve Kondratyev'in Tarım Akademisindeki öteki arkadaşlarının aklanmasından sonra, Sovyet basınında onun adından olumlu biçimde rahatlıkla söz edilir oldu.

Eğer yaşasaydı, şimdi dünya çapındaki ününün 60. yılını kutlayacaktı. Bu ün onun yalnızca bir tarım ekonomisti olmasına değil, ABD, İngiltere, Almanya, Fransa ve

(1) **Kommunist**, 1984, No: 4. Ayrıca bkz. **Political Affairs**, 1984 Mayıs,

(2) **Aleksandr Çayanov** (1888-1939) tarım ekonomisi alanında seçkin bir Sovyet bilim adamı. EKP üyesi olduğu gibi, yalan bir suçlamayla tutuklandı. 1939'da kurşuna dizildi.

başka ülkeleri enerjik bir şekilde inceleyerek ileri sürdüğü ekonomideki uzun dalgalar teorisyeni olmasına dayanıyor. Onun, Sovyet ekonomistleri arasında büyük tartışmalar yaratan yapıtları kısa süre içinde pek çok yabancı dile çevrildi ve dünya uzmanları arasında geniş bir yaygınlık kazandı. "Kondratyev döngüleri" klasik haline geldi ve ders kitaplarına girdi. Ama Kondratyev'in öz yurdunda, 1930'dan yakın zamanlara kadar, onun görüşleri otomatik olarak "zararlı", uzun dalgalar ise "bir burjuva icadı" olarak kabul edildi. Bu olgunun analizinin yapılması pratikte onyıllar boyunca yasaklı kaldı. Doğan boşluktan başka, marksist olmayan bilim adamları yararlandılar. Büyük devirler fikrini benimsediler, ancak ona kendi yorumlarını eklediler. Böylece, önemli bir araştırma alanı marksist bilim tarafından mücadelesiz bir şekilde terkedilmiş oluyordu.

Ancak 60'lı yılların sonunda Fransız komünist bilim adamı P.Boccara uzun dalgaların incelenmesini yeniden gündeme getirdi.(3) 70'li yıllarda ona DAC'nden T.Kuzinski,(4) 80'li yıllarda bu satırların yazarı da dahil çeşitli Sovyet ekonomistleri, FAC'nden ve İngiltere'den marksist araştırmacılar(5) katıldılar. Bunlar son yılarda düzenli olarak görüşmeler yapmaya ve kendi aralarında ve kendileriyle marksist olmayan akımlardan uzmanlar arasında ortaya çıkan bilimsel sorunlar üzerine tartışmaya başladılar.(6) Kondratyev'in fikirlerinin canlandırılması sancısız biçimde gelişmemektedir ve gelişemez. Çünkü bu konu, kapitalist ülkelerdeki politik mücadeleye ilişkin kimi çok yakıcı sorunları, kapitalizmin yazgısını ilgilendirmektedir. Bilim adamları, sosyalist ekonomide de uzun dalgaların bulunup bulunmadığı üzerine düşünmektedir. Bu konuda marksistler arasında henüz ortak bir fikre varılmamıştır. Bununla ilgili bazı tartışmalara katılmış birisi olarak, ortaya çıkan kimi "heyecanlı ortamlar"dan söz etmek istiyorum.

Hipotez ve Kanıtı

Kondratyev, hipotezini ileri sürdüğü zaman elinde çok az veri vardı. Ama o, temel olanı yakalamayı başarmıştı. Bu, kapitalist ekonomide "büyük bunalım" dönemlerinin tekrarlanmasıydı. O zamanlar kesin olarak tek bir dönem, 19. yüzyılın 70'li-80'li yıllarındaki döngü biliniyordu. Eğer bilim adamı kendi yurttaşları tarafından damgalanmasaydı, tümüyle olmasa da kısmen, bu tür ikinci döngüyü, 20. yüzyılın 20'li-30'lu yıllarındaki döngüyü açıklayan çok değerli bir bilimsel hipotezi herkesin hizmetine açılacaktı. Ama kapitalizmin tarihindeki en güçlü bunalımlarından biri olan 1929-1933'deki bunalımın başlamasından birkaç ay sonra Kondratyev ortadan kayboldu. O dönemlerde Kondratyev'i eleştirenlerin çoğunluğu, gündemde yeni bir onyıllık yığınsal işsizliğin ve üretim düşüşünün bulunduğunu öngöremiyorlardı.

---

(3) Paul Boccara **Etüdes sur le capitalisme monopoliste d'état. sa erise et son issue.** Paris, 1973; ejusdem. Cycles longs, mutations technologioue es et eriginalit de la crise de structure actuelle. Issues, 1983, No: 16.

(4) Th. Kuczynski. **Spectral Analysis and Cluster Analysis as Mathematical Methods for the Periodisation of Historical Processes.** Edinburg, 1978; ejusdem. Erfolgen Basisinnovationen schubweise?-İn: **Jahrbuch für Wirt-schaftsgeschichte**, 1986, No: 2.

(5) P.Klark, "En Yeni Teknoloji: İşçilerin Duşmanı mı. Bağlaşığı mı?" **Barış ve Sosyalizm Sorunları**, 1983, N: 3.

(6) Bu tür toplantılar 1983'de Siene'de (İtalya), 1985'de Veymar'da (DAC), 1987'de Monpelya'da (Fransa) ve 1988 Mart'ında Novosibirsk'te (SSCB) yapılmıştır. Veymar'daki sempozyumun belgeleri için bkz.: Tibor Vasko (ed.) **The Long-Wave Debate.** Westberlin, 1987.

Günümüzde ise bu türden üçüncü döngü, yani 20. yüzyılın 70'li-80'li yıllarındaki döngü kesinlikle bilinmektedir. Sözünü ettiğimiz bu üç döngünün başlangıçları arasındaki mesafe yaklaşık 50'şer yıl kadardır ki, bu Kondratyev'in bulduğu uzun dalgalardaki süredir. Dolayısıyla, onun hipotezi henüz yürürlüktedir. Bu hipotez, eğer zamanında hemen reddedilmeseydi ve çok yönlü, derinlemesine geliştirilseydi, uluslararası işçi hareketi daha 60'lı yıllarda sınıf kavgasının kaçınılmaz olarak keskinleşeceği yeni bir daha karmaşık ekonomik mücadele koşullarına daha iyi hazırlanabilir, tekelci-devlet düzenlemesinin var olan yöntemlerinin derin bunalımını ve tekellerin işçi sınıfına yeni saldırı silahını, çeşitli ulusal biçimleriyle yeni tutuculuğu benimsemesini öngörebilirdi.

Kondratyev, büyük bunalımların tekrarlanmasını, uzun vadeli üretim tesislerine yatırılan ana sermayenin düzenli olarak yenilenmesine bağlamıştı. Buradan, sermayenin görece yetersiz olduğu uzun döngülerin, sermaye fazlalığı olan aynı ölçüdeki uzun döngülerle düzenli olarak yer değiştireceği sonucunu çıkarıyordu. Birikim fazlalığının oluşma mekanizması **Kapital**'in 3. cildinde ayrıntılı olarak ele alınmıştır, amaK.Marks,o zamanlar bunun düzenli olarak tekrarlanacağına ilişkin bir sonuca varamadı. Geçen yüzyılın 70'li-90'lı yıllarında ortaya çıkan iki büyük bunalım daha yeni olgunlaşıyordu.

Günümüzde uzun dalgaların iç mantığı çok daha kapsamlı biçimde incelenmiştir. P.Boccara, büyük bunalımları "yapısal" olarak nitelerken isabetli davranıyordu. O, kapitalist üretim ilişkilerinin sancılı biçimde geliştiğini ve üretici güçlerin gelişmesindeki yeni aşamaya uyarlanmasını göz önünde tuttuğunu belirtiyordu.[7] Bu tür bunalımların düzenli olarak tekrarlanmasının sırrı sanırız işte burada yatmaktadır.

Yapısal Bunalımların Mantığı

Gerçekten de yapısal bunalımlar, ekonominin çok önemli kimi dallarının bunalım ya da durgunluk halinde olduğu, uzun, yaklaşık 20 yıllık süreyi kapsayan gelişme dönemleridir. Gerçi bu sürede, yeni ve hızlı gelişen dallar ortaya çıkabilir, ama bunlar henüz ekonomik gelişme temposunu belirleyecek ölçüde hacimli değildirler. Geleneksel dallardaki durgunluk ve bunalım, genel olarak toplumsal üretimin düşük gelişme temposunu belirlemektedir. Eski dalların çoğunluğunda sermaye birikim fazlalığı genel kâr normunun düşmesi sonucunu doğurmaktadır. Eldeki teknikten ve teknolojiden yığınsal olarak vaz geçmek gerekmektedir.

Yapısal bunalım, aynı zamanda kapitalizmin eski örgütleme biçimlerinin yenileriyle değiştirildiği, ekonominin düzenleme mekanizmasında ciddi değişmelere gidildiği dönüşüm evresidir. Örneğin, 1870-1890 bunalımı serbest rekabet sisteminden tekellere geçmeye, 1920-1930 bunalımı gelişmiş tekelci-devlet düzenlemenin oluşturulmasına yardımcı olmuştur. Şimdiki 1970'ler ve 1980'lerdeki bunalım evresinde yeni biçimler arayışı, ulusal düzeydeki yeni tutucu politikayı uluslarötesi tekellerde ve bankalarda evrensel düzenlemelerle birleştirme çabası sürmektedir.

Sonuç olarak, *uzun dalga ekonomik bir mekanizmadır; bu mekanizmanın aracılığıyla kapitalizm kendini üretimin teknolojik biçiminde yeni bir devrime hazırlamakta, var oluş biçimlerini değiştirmektedir.* FAC'lı komünist profesör J.Huffschmidt'in ifadesiyle, uzun dalgalar, kapitalizmin belirli bir eski durumuna düzenli biçimde yeniden gelmesi süreci olarak değil, bir aşamadan öteki aşamaya dönüşen bir gelişme

---

(7) P.Boccara. **Originalité de la Longue phase en cours dans une analyse systemique et historique des cycles longs: accumulations, populations et finance Colloque International de Montpellier. 1987.**

süreci olarak değerlendirilmelidir.[8]

Büyük bunalımların iç mantığını anlayabilmek için, onun bütün ögelerinin birliğini ve karşılıklı bağlılığını görmek gerekir. Eski üretici yapının, tekniğin, düzenleme biçimlerinin, işleyiş tarzının ve üretim ilişkileri sisteminin bunalımlarının birliği ve karşılıklı bağlılığı görülmelidir. Yalnızca tüm bu eski biçimlerin yenilenmesi kapitalizmi yapısal bunalımdan kurtarabilir.

Sıradan döngüsel bunalımlar gibi yapısal bunalım da, kapitalizmin temel çelişkisinin kısmi çözümünün bir biçimidir. Teknik gelişmede her yeni aşama üretimin toplumsallaşmasında daha üst bir düzeyi gündeme getirmekte, özel-kapitalist mülkiyet biçiminin, kapitalist sınıfın egemenlik yöntemlerinin ayarlanmasını talep etmektedir.

Her türlü çelişkili birlikte ana halkayı görmek gerekir. Ele aldığımız konuda bu, üretici güçlerin gelişmesidir, tekniğin ve teknolojinin köklü değişimidir. Burada söz konusu olan, teknik alanda bütünsellik taşıyan doğrultuların, bilimsel-teknik devriminin yeni aşamalarının radikal biçimde birbirinin yerini almasıdır.Yapısal bunalımlar iki aşamanın kesişme noktasında ortaya çıkmakta, kapitalizmin genel bunalımın derinleşmesinin ekonomik temeli olmaktadır.

Ancak buradaki karşılıklı bağımlılık basit ve tek doğrultulu değildir. Yeni teknik, sermayenin organik yapısının büyümesi ve küçülmesi ile ekonomide genel kâr haddinin düşmesi ve yükselmesi dönemlerinin birbirini izlediği karmaşık bir mekanizmadan geçerek kendine bir yol açmaktadır. Çağdaş araştırmalar şunu kanıtlamıştır ki, Marksist ekonomi politiğin böylesine önemli kategorilerindeki değişiklik düz bir doğrultuda gelişmemekte, sallantılar geçirmektedir. Bu sallantılar, ekonomideki uzun dalgaların tekrarlanış süresi ölçüsündedir.[9] Bir yandan teknik ilerlemeler sermayenin organik yapısında ve kâr haddinde değişikliklere yol açmakta, kâr haddindeki sallantılar ise ya teknikteki devrimci sıçramaları teşvik etmekte, ya da onun daha az devrimci biçimde gelişmesi sonucuna götürmektedir. Marks'ın yazdığı gibi, yoğun ve yaygın gelişme dönemleri birbirini izlemektedir.[10] Birbiri ardından gelen kalkış, ana durum ve göreli düşüş evreleri geçirmekte olan altyapı teknolojisinin yaşama döngüsü, uzun dalgaların, ''Kondratyev döngüsü''nün maddi temelini oluşturmaktadır.

Yeni Bir Yükseliş Beklenebilir mi?

Bu yılın başında Frankfurt Marksist Araştırma Enstitüsü (FMAE) beni FAC'nin bazı üniversitelerinde, Bremen'de, Marburg'da, Bonn'da ve Hamburg'daki sendikalar yüksek okulunda, uzun dalgalar üzerine düzenlenen tartışmalara katılmam için davet etti. 1985 yılında FMAE tarafından yayınlanan ve Enstitü çalışanları tarafından yazılan kitapta kapitalist ekonomide büyük bunalımların varlığı kabul ediliyor, ama bunların düzenli olarak tekrar etmesi kuşkulu görülüyordu.[11] 1986 İlkbaharda, yine aynı grup konularla ilgili olarak yapılan bir bilimsel konferansa

---

(8) **Bkz.: Jörg Huffschmidt Entwicklungsstadien des kapitalismus. -In: Konroversen zur Krisentheorie.** Hamburg, 1986, S. 76.

(9) Sermayenin organik yapısındaki sallantılar uzerine bkz.: P.Boccara **Cyclss longs...**; L.Fontvieille. **Contribution a l'étüde des fluctuations longues.** Cahiers Recherches et Travaux, Universite de Paris 1,1985; S.M.Menşikov, L.A.Klimenko. **Ekonomide Uzun Dalgalar.** Moskova, 1984.

(10) Bkz.: K.Mark, F.Engels, **Toplu Yapıtlar**, C.49, s.220-221.

(11) **Grosse Krisen des Kapitalismus-Lange Wellen der Konjunktur:** Frankfurt-am-Main, 1985.

yalnızca AKP'ne yakın olan bilim adamları değil, öteki sol hareketlerin ve sosyal demokrat partinin temsilcileri de katıldı. Konferansın belgeleri **Kriz Teori Üzerine Tartışmalar** başlığını taşıyan bir kitapta yayınlandı.[12] Bu kez farklı görüşler dile getirildi. Bir kısım tartışmacılar uzun dalga konseptini destekleme eğilimindeyken, ötekiler eskisi gibi karşı çıktılar. Bu satırların yazarı da, üniversitelerde görüşlerini ortaya koyarken aynı ölçüde farklı yaklaşımlarla karşılaştı.

Tartışmalarda herşeyden önce, "Kondratyev döngüsü"ne karşı duyulan ilginin nedenleri tümüyle net biçimde ortaya çıktı. FAC'deki bugünkü yapısal bunalım oldukça uzun sürmüş ve işçi sınıfına ağır bir darbe indirmiştir. Tümüyle işsiz olanlar üzerine resmi veri, bunların genel işgücünün yüzde 9'u olduğu şeklindedir; bazı sanayi merkezlerinde, örneğin Hamburg'da bu oran yüzde 15'e yükselmektedir. Bir dizi geleneksel endüstri sektöründe, örneğin metalürjide ve gemi yapımcılığında işletmeler ve kapasiteleri doğrudan yok edilmektedir. Araba yapımında ve başka sektörlerde de işyeri sayısı azalmaktadır.

Sonuç olarak, büyük bunalımlar akademik bir konu olmaktan çıkmış, *yakıcı bir sosyo-ekonomik ve politik bir soruna dönüşmüştür.* İktidardaki HDB ve HDP koalisyonu erimekte olan sektörleri kurtarmak için önlem almayı reddetmekte, endüstrinin rekabet gücünün yükseltilmesi zorunluluğunu bahane ederek, yığınsal işsizliğe göz yummaktadır. Başta yeni sektörlerde çalışanlar olmak üzere pek çok büyük şirketin kârları yüksektir. Yapısal bunalım genel olarak kapitalist sınıfta önemli bir rahatsızlık yaratılmaktadır. Ekonomik verimin düştüğü zamanlarda bu durum, işçi sınıfının, sendikaların, sol güçlerin ve sosyal demokrat muhalefetin zayıflatılması için kullanılmaktadır.

Komünist parti de içinde olmak üzere FAC'nin sol güçleri, büyük bunalımın emekçiler açısından olumsuz sonuçlarını en az düzeye indirmeyi amaçlayan alternatif bir program ileri sürdüler. Programda, mevcut işyerlerinin korunması ve yeni işyerleri oluşturulması, yeni iş dallarına göre işgücünün yeniden dağıtımı ve eğitimi araçları; gençliğe iş bulunması önlemleri; askeri harcamaların azaltılması ve tasarruf edilen birikimin sivil sektörlerin gelişmesi için kullanılması; şirketlerin işyerlerini kapatmasını sınırlayan yasal önlemler vardır. Devletin ve kamuoyunun karışması olmadan işçi sınıfını etkileyen sorunların çözülemeyeceği, bunun belirli politik önlemleri gerektirdiği çok açıktır.

Üniversitelerde yaptığımız tartışmalarda, şimdiki yapısal bunalımı aşabilecek ve kendiliğinden yeni bir uzun yükseliş dönemini başlatabilecek bir iç mekanizmanın var olduğu tezi ciddi itirazlara yol açtı.

Yanıt, böyle bir mekanizmanın gerçekten de var olduğu şeklindeydi. Kapitalizmin gelişmesinin tüm bundan önceki deneyimi bunu göstermektedir. Bunalımdan yararlanan şirketler, işgücünü, hammaddeyi, araçları ve harcamayı teçhizatta toplayan yeni bir tekniği gündeme sokmaktadır. Bu, kâr haddini yükseltmekte ve genel olarak ekonominin canlanmasını sağlamaktadır. İlkesel olarak yeni bir tekniğin üretimi, yeni işyerlerinin ve iş dallarının yaratılmasını gerektiriyor, bu ise sermaye yatırımlarının yükselmesi için koşulları oluşturuyor. Teknik buluşlar, yeni malların ortaya çıkmasını da sağlıyor ve bu arada yeni tüketim malları da yaratılarak iç pazar geniş-

---

(12) **Kontroversen zur Krisentheorie.** Hamburg, 1986.

letiliyor. Tarihsel verilerin gösterdiğine göre, tümüyle yeni teknik kararların üretime sokulması büyük bunalımın sonuçlanma aşamasına denk gelmektedir.[13]

Eğer sorun kendiliğinden bir mekanizmaya bırakılırsa, bu mekanizma ilerde belli bir zamanda yapısal bunalımın sonuçlanmasını sağlayabilir. Ama bu uzun, sancılı ve emekçiler arasında büyük sorunlar yaratacak bir süreçtir. Şimdiki bunalımın işçi sınıfının zararına değil, yararına olacak şekilde aşılması için alternatif demokratik program yolunda mücadele etmek gerekir.[14]

Bunalımın kapitalist, kendiliğinden çözüm olanağının varlığı, demokratik çözümün olanaklılığını ve zorunluluğunu reddetmemekte, tersine öngörmektedir.

20'li yıllarda Kondratyev'in konseptinin eleştirilmesinin bir nedeni de, onun kapitalizmin büyük bir bunalım yaşayabileceğini kabullenmiş olmasıydı. Ama böylesi bunalımların zorunluluğu işçi sınıfını pasifliğe ve durumun kendisi açısından -kapitalizm sınırları içinde bile olsa- en iyi çözüm yoluna kavuşması yolunda mücadeleden vazgeçmeye itmiyor.

"Büyük döngüler" konseptini ilk eleştirenlerden biri L.Troçki'ydi. Troçki, bunalımların belirli aralarla tekrarlanacağı hipotezini, yalnızca bunalımların varlığını değil, onları aşmanın da gerçekçi olduğunu öngörmesi bakımından reddetti. O, kapitalizmin otomatik olarak çökeceği, yani bunalımdan kendiliğinden çıkmanın olanaksızlığı doğrultusundaki konseptlere eğilim duyuyordu. Günümüzde böyle bir bakış açısına yakın olan E.Mandel uzun dalgada yalnızca "üst dönüşüm noktasının" bulunduğu, yani yükselişten inişe gidişin saptandığı bunalımdan yükselişe giden "alt dönüşüm noktasının" ise bulunmadığı kanısındadır.[15] Ancak böyle bir konum savunulursa, kapitalist ülkelerde 50'li-60'lı yıllardaki tüm üretim büyümesini savaşın sonuçlarıyla, ekonominin militaristleştirilmesiyle veya başka "dış" nedenlerle açıklamak gerekecektir. Ve bu özel, dış ve bu arada askersel etkenler olmadan, kapitalizmin bugünkü bunalımını aşmasının gerçekçi sayılmaması söz konusu olacaktır. Ama ekonominin yeni bir yükselişini engelleyen, silahlanma yarışına giden ölçüsüz harcamalardır.

"Daha Kaç Yıl Yaşacak?"

Marburg Üniversitesi'nde marksist gençlerle düzenlenen toplantıda bana şöyle bir soru sordular: "Siz kapitalizmin yeni bir yükselişini mümkün görüyorsunuz. Kapitalizm daha kaç yıl yaşayacak? Bir uzun dalga süresi, bir 50 yıl daha mı?" Profesörlerden biri bu soruyu açıklarken şöyle dedi: "Burada toplanmış olan insanlar gençtir ve sabırsızdırlar".

K.Marks ve F.Engels **Komünist Partisi Manifestosu**'nu yazdıklarında bu öğrencilerden biraz daha büyüktüler. Yüzyılımızın 20'li yıllarında komünistler, kapitalizme 10-20 yıllık bir ömürden daha fazlasını verenlere hiddetle saldırırlardı. Ama gerçeklik çok daha karmaşık çıktı. Sosyalizm tarihsel zaferler elde etti. Ama kapitalizm de esneklik gösterdi, duruma kendini uydurdu.

---

(13) Bkz.: Alfred Kleinnecht, **Innovetion Patterns in Crisis and Prosperity**. Londan, 1987; Th. Kuczynski. **Erfolgen Basisnovationen...**

(14) Bkz.:"Ekonomik Bunalım ve Komünistlerin Yanıtı", **WMR**, 1987, No:6, **80'li yılların Emperyalizm. Ekonomik Bunalım ve Komünistlerin Mücadelesi**. Prag, 1987.

(15) Ernest Mandel, **Long Waves of Capitalist Devolepment. The Marxist Explanation.** Cambridge and Paris, 1980.

Kapitalizmin dayanıklılığının nedenleri, "Kondratyev döngüleri" tartışmasının dışına taşan bağımsız bir konudur. Bu konu, hem toplumun devrimci dönüşümünün nesnel, politik önkoşulları sorununu, hem de iki sistemin yarışması sorununu içine almaktadır.

FAC'li meslektaşlar, "80'li yılların başında Sovyetler Birliği'nin ekonomisinin bunalım öncesi durumu da yine Kondratyev dalgasıyla açıklanabilir mi;' diye sordular. Yoksa bu, ne kapitalizme, ne de sosyalizme acımayan genel bir yasallık mı? Acaba teknik ilerlemenin dalgaya benzeyen gelişmesi sosyalist toplumda da söz konusu değil mi?

Bence, "Kondratyev döngüsü"nde verili formasyonun genel sosyo-ekonomik mekanizmasının dışında işlev gören bir teknik determinizm görmek doğru değildir. Kapitalizmde uzun dalgaların oluşmasının nedeni, tekniğin doğasının sıçramalarla gelişmeleri öngörmesi değildir; teknik ilerlemenin üretimin ve artı değer elde etmenin yasalarıyla iç içe olmasıdır. Büyük bir yükseliş, yeni tekniğin kâr haddini tüm toplum ölçüsünde yükselteceği koşullarda ortaya çıkmaktadır. Büyük bunalım egemen tekniğin eski kârı getirmez olmasıyla ortaya çıkmaktadır.

Sosyalizmde teknik ilerleme dinamiğinin kâr hareketiyle dolaysız olarak bağlı olması zorunlu değildir ve her zaman böyle olmaz. Somut olarak konuşmak gerekirse, SSCB ekonomisindeki bugünkü zorluklar, onun bunalım öncesi duruma gelmesi başlıca şu nedene dayanmaktadır: Egemen olan direktifçi-yönetsel yönetim sistemi işletmelerin modernleştirilmesi gereksinimleriyle çelişki içindeydi, yıpranan donanımın doğal olarak yerine koyulması işini bile sürekli yapmadı, bilimsel-teknik ilerlemenin gelişmesini frenledi. Bir başka deyişle, nedenler bambaşkadır ve uzun dalga konseptine sığmamaktadır. Ve bu nedenlerin açıklanması teknik değil, politik-ekonomik olabilir.

Bütün formasyonlar zaman zaman üretimin teknik usulünü, sosyo-ekonomik ve örgütsel biçimleri değiştirmek zorunda kalırlar. Bütün sorun, böyle bir değişimin ne derece sancılı geçeceğine bağlıdır. Kâra ve pazarın kesin egemenliğine yönelmiş olan kapitalizm bir aşamadan öteki aşamaya bunalımsız bir geçiş yapabilir mi? Tarih göstermiştir ki, yapamaz; kapitalizm, 50 yılda bir olağan büyük bunalımla karşı karşıya gelmektedir. Bu önemli yasallığı bulmuş olması N.D.Kondratyev'in büyük katkısıdır.

Sosyalist planlı ekonomi yalnızca 70 yıldır vardır. Genel olarak sosyalist planlama, bir teknik temel ve aşamadan bir başkasına görece sancısız ve bunalımsız geçişi garantileyebilir. Pratikte ise, Sovyet ekonomisi yapısal durgunluk içine girmiştir. Ekonominin sektörel yapısının, teknik temelinin önemli ölçüde değiştirilmesi ve direktifçi-yönetsel yönetim sisteminin demokratik sosyalist özyönetim temeline dayanan yeni bir yönetim sistemiyle değiştirilmesi zorunluluğu doğmuştur. Bu zorunluluğun kavranmasının ve özellikle de uygulanmasının gecikmiş olması ekonomimizde ve tüm toplumumuzda kendini olumsuz biçimde hissettirmiştir. Şimdi, yenilenme süreci içinde bu durum düzeltilmektedir. Ve bu da, iki sistemin yarışmasının somut bir bileşenidir. Yarışmanın sonucunu ise tarih belirleyecektir.

DOĞU ve BATI: KARŞILIKLI EKONOMİK ÇEKİM GÜÇLERİ

Doğu ve Batı ülkelerinin karşılıklı ekonomik bağımlılığı giderek artıyor. Birleşmiş Milletler Örgütü (BMÖ) Avrupa Ekonomik Komisyonu Yürütme Sekreteri Herald Hinteregger bu süreçler ve burada ortaya çıkan sorunlar üstüne şöyle diyor:

Soru: *Bugün, sosyalist politikacıların yanısıra kapitalist politikacılar da, çağdaş dünyanın karşılıklı bağımlılığı üstüne aynı görüşleri savunuyorlar. Birçok ekonomi uzmanı, özellikle de Avrupa anakarasındaki iş çevrelerinin temsilcileri, bu görüşe çok daha önce varmışlardır. Örneğin Sovyet bilim adamları, bundan daha birkaç yıl önce, Batıyı belli süreler içinde kapsamına alan devresel bunalımların sosyalist ülkelerin ekonomisini de olumsuz yönde etkilediğini belirtmişlerdi. Bugün, uzmanların çoğu aynı görüştedir. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?*

Yanıt: Önceleri, Moskova'da çalıştığım yıllarda orada başka bir görüş egemendi. Çoğu kez, kapitalist dünyada meydana gelen resesyonların, ya da başka deyişle, bunalımların planlı bir ekonomiye sahip olan devletleri hiç etkileyemeyeceği görüşü ileri sürülüyordu. Oysa olgular bunun tersini kanıtlıyor. Kapitalist ülkelerde 1974-1975 ve 1980-1982 yıllarındaki iş aktifliğinin düşmesi, Doğu-Batı ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir. Ve bugün de sosyalist ülkelerle ihracatta belli güçlükler vardır. İhracat kesin bir biçimde azalmış ve Doğu-Batı arasındaki ticaret açığı büyümüştür. Bu söylenenler bir kez daha hepimizin karşılıklı bağımlılığını kanıtlıyor, bu durumu hesaba katmak zorundayız.

Soru: *Yeni teknolojiler ve yeni üretim ilişkileri, dünya ekonomisinin "genel verileri" konusunda serbestçe enformasyon değiştokuşunu gerektiriyor. Ancak hala kimi ülkeler enformasyon değiştokuş sistemi dışında varlıklarını sürdürebileceklerini düşünüyorlar.*

Yanıt: Teorik bakımdan belki; ama pratikte asla. Benzer bir kendi kendini yalıtlama eğilimi teknik ilerlemeye ve sonuçta da, genel olarak, ekonomik gelişmeye çok

pahalıya mal olabilir. Bugün üretimin yeni örgütlenme biçimleri her şeyden önce sürekli enformasyon hareketine dayandığı için, hiçbir devlet, geniş bir işbirliği dışında kendi potansiyelini tam olarak gerçekleştirecek durumda değildir. Bildiğim kadarıyla sosyalist ülkelerdeki bilim adamlarının çoğunluğu da böyle bir görüşü savunuyor.

Söz konusu olan sorun, bilim çevrelerinde ve basın sayfalarında da çok tartışıldı. Ben önemli bir konuya gerekli aydınlatma yapılmadan değinmek istemiyorum. Uzmanlar Batı ve Doğu ülkelerinde standartlaştırma "makasları"nın, politik anlaşmazlıklardan daha az tehlikeli olmadığını iddia ediyorlar. Politik sorunlardaki görüş ayrılıkları, iyi niyet olduğunda ve akıllı bir yaklaşım gösterildiğinde, kısa bir zaman dilimi içinde ortadan kaldırılabilir. Oysa, standartların bir modele göre gerçekleştirilmesi, karşılıklı ilişkilere karşın, çok uzun yıllar gerektirecektir. Ve bu durum uzun bir süre değişmeden kalırsa, iki sistem de kendi teknolojik yapılarına daha fazla kapanmış olacaktır.. Tanınmayan standartlar uluslararası ticaretin önünde ciddi bir tehlikedir. Kanımca bu sorunun çözüm yollarının aranması komisyonumuzun yürüttüğü çalışmaların temel yönlerinden birini oluşturacaktır.

Soru: *Avrupa anakarasında bu, yalnızca iki ekonomik gruplaşmanın, yani EYK ve AET'in katılımıyla sağlanabilir. Dahası, ortak çalışmalar için elverişli bir ortamda oluşmaktadır. Ortak Pazar'ın, bu yılın Mayıs ayında dışişleri bakanları düzeyinde toplanan Bakanlar Konseyi'nde, Ekonomik Yardımlaşma Konseyi ve Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında resmi ekonomik ilişkiler kurulmasını öngören bir ortak bildiri taslağı kabul edildi. Haziran'da bildirinin son şekli onaylandı. Bu, dünya ekonomik ilişkilerinin uluslararasılaşması davasında önemli bir ilerlemedir, ama yalnızca bir başlangıçtır. Çünkü, iki büyük ekonomik gruplaşmanın uzun bir dönem birbirini tanımaması ve bunların kendi içlerindeki bütünleşme süreçleri Doğu ve Batı arasındaki, karşılıklı yarara dayalı işbirliğinin önünde azımsanmayacak daha pek çok engel bırakıyor. İki sistem içindeki bütünleşme süreçlerinin ticari ve ekonomik ilişkiler üzerinde doğuracağı olumsuz etkilerden nasıl kaçınılabilir?*

Yanıt: Bu durum Komisyonumuz tarafından etraflıca araştırılıyor. Bir yandan, üyelerinin 1992 yılına kadar, 20 ülkenin katılımıyla, adına Tek Pazar denilen kuruluşun kurulması ile, serbestçe mal, sermaye, hizmet ve insan dolaşımının sağlanması görevini önüne koyan AET çerçevesinde meydana gelen süreçlerin geri dönüşsüzlüğünün bilincindeyiz. Diğer yandan kuşkusuz, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na katılmayan ülkeler için bu pazarın kapılarının daha az açılmış olacağını da biliyoruz. Bugün iki kuruluşun birbirini tanımasından sonra, ödünsel kararların daha kolay hazırlanacağına inanıyorum.

Soru: *Bundan birkaç yıl önce, Doğu Avrupa ülkeleri, yabancı ülke topraklarında kendi partnerleriyle -Batı Alman, Amerikan- ortak kuruluşlar, işletmeler kurmaya başladılar. Bugün Batıda, değeri 1 milyar dolar tutarında olan ve Doğu Avrupa sermayesinin de katıldığı 420'den fazla ortak işletme eylem gösteriyor. Nedense basın buna çok az yer veriyor. Oysa Macaristan'da, Polonya ve SSCB'nde ortak işletmeler kurulması büyük ilgi uyandırdı. Siz bu konuda ne söyleyebilirsiniz?*

Yanıt: Avrupa Ekonomik Komisyonu sosyalist ülkelerde reformların uygulanışını, bunların böylesi bir işbirliğinin gelişmesine etkisini göz önünde bulundurarak, büyük bir dikkatle izliyor. Bugün elimizdeki verilere göre, Doğu Avrupa ve Batılı partnerleri arasında binden fazla sözleşme vardır. AET ülkelerinde 150'den fazla ortak

işletme, yeni şirket kurulmuştur ve bunların yaklaşık 100'ü Macaristan topraklarında etkinlik göstermektedir.

Kuşkusuz, bu işletmelerin gelişmesinin karmaşıklığını ve eşit düzeyde olmadığını göz önünde bulundurmak gerek. Ortak işletmelerin sanayi mallarının rekabet gücü üstüne kafa yormak, Batılı ülkelerin ticareti genişletmek amacıyla kendi pazarlarını daha geniş ölçüde açmalarını sağlamak konusuna nasıl ilgi duyacaklarını açıklığa kavuşturmak gerek.

Genelde elverişli olan ortama karşın, oldukça fazla sorun bulunduğu görülmelidir. BMÖ'nün Avrupa Ekonomik Komisyonu, Doğu ve Batı Avrupa devletleri arasındaki ekonomik işbirliği sürecinde ortaya çıkan güçlükler konusunda özel bir liste tutuyor. Bu listenin hazırlanması çok basittir: Her ülke ne gibi güçlüklerin ortaya çıktığını ve bunları çözmek için ne gibi önlemler alındığını sekreterliğin komisyonuna bildiriyor. Bugün bu liste 300 maddeden oluşuyor. Bu sayı oldukça büyüktür. Ama komisyonumuzun ilgili ülkelerle çalışma sürecinde bu listedeki maddelerin azalacağına inanıyorum.

Elbette, eğer her ülke somut girişimde bulunmazsa, bizim yapacağımız pek birşey kalmaz. Sovyetler Birliği'ni ele alalım. Yeni Sovyet yönetiminin dış ticaret alanında attığı cesur adımları ben, karşılıklı hareket örneği olarak görüyorum. Dış ekonomik ilişkiler aygıtının yenilenmesi, işletmelere dış partnerlerle doğrudan ilişki kurma hakkının verilmesi, tüm bunlar, kuşkusuz ilişkilerin genişlemesine olumlu katkılarda bulunacaktır.

Soru: *Sovyetler Birliği'nde şöyle veriler yayınlandı: Ocak 1987'den Nisan 1988'e kadar ülkede 470 milyon dolar sermayeli 37 ortak işletme kuruldu. Bunların 31'i Batı Avrupa ve ABD ile ortaktır. FAC ile 9, İtalya ve Finlandiya ile 4'er, Birleşik Amerika'yla 3 ortak işletme kurulmuştur. Eğer politik barometre "kötülükler" yönünde yeniden yükselirse, bu, iş çevrelerini ürkütmeyecek midir?*

Yanıt: Ticari sorunlarda iş çevrelerini en başta elde edilen kârların, alışverişin artması ilgilendiriyor. Kuşkusuz politik durum ekonomik işbirliğine büyük etki yapıyor, ama iş çevrelerinin amaçlarını değiştirmiyor. Kanımca Doğu-Batı arasında ilişkilerin daha karmaşık olduğu yakın geçmişte, karşılıklı ekonomik ilgi büyük bir rol oynamıştır. Sanayi malları ticareti bir bütünü, yani karşılıklı bağımlı olan dünyayı koruyarak, iki sistemi birleştiren, sayıca az kanallardan biriydi. Doğu ve Batı, özellikle de SSCB ve ABD arasında ilişkilerin iyileştirilmesi iş ilişkilerinin canlanması için güçlü bir içtepi olmuştur. Genel havanın yumuşaması, en başta Sovyetler Birliği'nde meydana gelen değişikliklerin bir sonucudur. Moskova'daki yeni yönetim, yalnızca ülkenin iç sorunlarını değil, aynı zamanda dış politik sorunları da enerjik bir biçimde ele alıyor. Yüksek düzeyde yapılan karşılaşmalar süreci, orta ve kısa menzilli roketlerin yok edilmesi örneğinde olduğu gibi, en sonunda somut sonuçlar vermeye başladı. Nükleer depoların azaltılması yolundaki bu ilk anlaşma, bizim hep birlikte ve ayrı ayrı çabalarımızla, olanaklı her türlü araçla güçlendirilmesi gereken karşılıklı güvenin varlığını açık bir biçimde kanıtlıyor.

Soru: *Burada Birleşmiş Milletler Örgütü'nün henüz ağırlığını koymadığı görüşünde misiniz?*

Yanıt: Evet, kuşkusuz, BMÖ gibi bir dünya topluluğunun karşılıklı önyargıların ortadan kaldırılması sürecinde daha aktif bir rol oynaması gerekiyor. Ancak BMÖ

bugün çok karmaşık bir dönem yaşıyor. Bu yalnız mali değil, politik ve hukuksal alanı da kapsamaktadır. Gerçi, bence, son zamanlarda burada da olumlu bir gelişme sağlanmıştır. Birincisi, BMÖ yapısında kimi reform girişimlerine başvuruluyor: BMÖ'nün etkinliğinin artırılması yolunda çaba harcanıyor. İkincisi, ABD'nin örgütümüze karşı yaklaşımı giderek değişiyor. Bunu Amerikan basınında yer alan yazılarda da görmek olanaklıdır. Sovyetler Birliği'ne gelince, O BMÖ'yü daima açık ve kesin bir biçimde desteklemiştir. Bu, örneğin, M.S. Gorbaçov'un **Pravda** gazetesinde yer alan, BMÖ'nün özellikle dünyada güvenliğin sağlanması konusunda artan rolüne değinilen yazısında yansımasını bulmuştur.[1] Bu olayların bir bütün olarak BMÖ'ne ve onun (Avrupa Ekonomik Komisyonu'nda önemli bir yere sahip olduğu) kuruluşlarının etkinliklerine olumlu katkılarda bulunacağına inanıyoruz.

---

(1) **Pravda**, 17 Eylül 1987.

Amaç 'aydınlanma'dır

amaç aydınlanmadır...
amaç birlikte daha güzele ulaşmadır...

Bilim ve Sanat Kitapları/Yarın Yayınları, Amaç Yayınlarıyla birleşerek, Amaç adı altında yayın yaşamını sürdürmeyi kararlaştırdı.
Bulunan 46 kitabıyla, duruşmaları süren toplatılmış 2 kitabıyla 70 kitaplık bir toplama ulaştı.
Şimdi de, birlikte daha güzel, daha güçlü yayıncılık çabasına okurlarının omuz vermesini bekliyor.
İstiyor ki, bir kitap, bir kitap daha diyerek yeni kitapların basılmasına okurları temelden destek versin.
İstiyor ki, böylelikle daha nitelikli, daha çoğalmış bir kitaplığı okurlarına sunabilsin.

bir kitap, bir kitap daha...

BULUNAN KİTAPLARIMIZ

TÜRKİYE

Sorgu, Haydar Kutlu-Nihat Sargın /6500 lira
Behice Boran, Son Nefesine Kadar/2000 lira
Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz, Server Tanilli/2500 lira
Nasıl Bir Demokrasi istiyoruz, Server Tanilli/toplatıldı
Barış Derneği Davası, Sorgular/4000 lira
Görülmüştür, Hapisaneden Mektuplar/2750 lira
Yazılar-Konuşmalar, Haydar Kutlu/toplatıldı
Öğrenci Kıyımı, Selim Demirci/750 lira
Öğrenci Dernekleri, Serdar Can/750 lira
Yök Çıkmazı, Güney Dinç/2300 lira
SBKP 19. Konferansı Belgeleri, 4850 lira

POLİTİKA

Konuşmalar-Makaleler, Mihail Gorbaçov/4850 lira
Yenilenme ve Kadro Politikası, Gorbaçov/1850 lira
Nükleer Silahsızlanma ve Barış, Gorbaçov/1300 lira
Ekim ve Perestroyka, Devrim Sürüyor, Gorbaçov/1600 lira
Ekonominin Köklü Yenilenmesi, Gorbaçov/1600 lira
Tüm Yönleriyle Perestroika, Aziz Çalışlar/3150 lira
Palmiro Togliatti-Yaşamı Savaşımı/5700 lira
Sovyetler ve Ortadoğu/2300 lira
Siyonizm ve Filistin Trajedisi/1850 lira
El Salvador'da Devrim/2300 lira
Güney Afrika Cumhuriyeti, Gürhan Uçkan/4850 lira
Çağdaş Sendikaya Evet, Krasucki/3650 lira
Dünya Sendikalar Federasyonu/4400 lira
Kadınların Özgürlüğü, Aleksandra Kollontay/2300 lira
Marksizm ve Feminizm, J.Naiman/2200 lira
Politik Göçmenler, A.Abakay/4400 lira

BİLİM

Kim Korkar Matematikten, Nazif Tepedelenlioğlu/2300 lira
Nükleer Tehlike, Haluk Gerger/2700 lira
Asimov Açıklıyor, Çev. Aykut Göker/4100 lira
Irk ve Irkçılık Düşüncesi, Alâeddin Şenel/3200 lira
Topluluk ve Birey, A.Petrovski, 2 cilt/6500 lira
Felsefe Tarihinin Sorunları, Oizerman/7000 lira
Felsefe Nedir?/3500 lira
Kapitalizm Nedir?/yeniden basılıyor
Ekonomi Politik Nedir? /4800 lira
Diyalektik Materyalizm Nedir?/4800 lira

SANAT

Nâzım Hikmet, Sanat Edebiyat Üstüne, Haz. Aziz Çalışlar/6500 lira
Sabahattin Ali, Asım Bezirci/5000 lira
Nâzım Hikmet-Orhan Kemal Dostluğu, Kemal Sülker/2900 lira
Edebiyat Bilimi, Pospelov, Çev. Yılmaz Onay/4800 lira
Edebiyat Barış Özgürlük-Lotus Ödülleri, Haz. Aziz Çalışlar/6500 lira
İki Oyun, (tiyatro) Schneider-Gorki, Çev. Yılmaz Onay/2600 lira
Güneyde Söyleşiler, (roman) M.Traba, Çev. Gürhan Uçkan/3800 lira
Saul Stainberg-Sanatı, Çizgileri (karikatür)/3000 lira
İdeolojik, Hatay Dumlupınar (karikatür)/750 lira
İçerden Dışarıya Sevgilerle, (karikatür) 2500 lira
Cevahir Kalbiyle Dolunay, Halim Yazıcı (şiir)/1500 lira
Günlerimiz, Yağmur Atsız (şiir)/1500 lira
Yolculuk, Şükrü Erbaş (şiir)/1500 lira
Yine de Gülümseyerek, Nihat Behram (şiir)/3850 lira
Dingin ve Kuşkusuz, Kemal Durmaz (şiir)/1500 lira
Acının Dar Açısı, Nail Koç (şiir)/1500 lira

Haydi; bir kitap, bir kitap daha...

Kasım, aralık, ocak ayları boyunca yayınevinden doğrudan ya da postayla bütün kitaplar 1/3 indirimle alınabilir. Bunun için İstanbul'daki okurların yayınevine gelmeleri, İstanbul dışında oturanlarınsa, almak istedikleri kitapların toplam fiyatının 2/3'ünü postapulu olarak ya da havaleyle yayınevine göndermeleri, istek listelerini ve eğer havale göndermişlerse bir nüshasını mektupla yayınevine iletmeleri yeterlidir.
Adresimiz: Amaç Yayınları, Çatalçeşme Sk. 15/1 Cağaloğlu, İstanbul
(İstanbul içindeki okurlarımız için, yayınevimiz Cağaloğlu'nda Türkiye gazetesi merkezinin yanındadır.)

AMAÇ